

HÍD

IRODALOM • MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

KALANGYA

1935. 6. SZÁM

1994

Július–augusztus

HÍD
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
FOLYÓIRAT

Alapítási év: 1934
LVIII. évfolyam

Fő- és felelős szerkesztő:
Bori Imre

Szerkesztő:
Toldi Éva

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bordás Győző
Gerold László (kritikai rovat)

Műszaki szerkesztő:
Maurits Ferenc

TARTALOM

- Kende Ferenc:* Magyar szellem – kisebbségi szellem 421
Achs Izor: A kisebbségi közvéleményről 433
Ágoston Sándor: A guzla 436
Batta Péter: Célkitűzések 438
Dr. Brájer Lajos: Kultúrfeladataink 444
Csuka Zoltán: A jugoszláviai magyar írás az egyetemes magyar irodalomban s a két szomszédos nép kultúrközeledésének szolgálatában 447
Farkas Geiza: A fiatalokról 450
Garay Béla: A magyar színjátszásról 452
Gyöngyösi Dezső: Magyar munkaközösség 454
Kelemen János: Hozzászólás 456
Dr. Kohlmann Dezső: Jugoszláv–magyar irodalmi kapcsolatok 458
Kolozsy János: Hova, merre? 461

MAGYAR SZELLEM – KISEBBSÉGI SZELLEM

Bevezető tanulmány – Írta: Kende Ferenc

Jugoszláviában élő magyarságunk szétszóródottságának, társadalmi, gazdasági és kulturális szervezetlenségének valóságos okait kimutatni legsürgősebb és legfontosabb feladatunk. Amíg életmegnyilvánulásainknak minden gyökérszálát alaposan nem ismerjük, addig meddőségre van kárhozható minden olyan tevékenységünk, ami életerőnket gyarapíthatná. Minden törekvésünk hiábavaló és sziszifuszi munka, ha a dolgok mélyére nem tekintve a valósággal nyíltan szembe nem nézünk.

Életfolyamunknak ezernyi nagy és apró körülmény vájja a medrét. Kérdés kérdést keresztesz, és problémáink kuszálják egymást. Mégis, nem kell ahhoz sok töprengés, hogy rendteremtési kísérletünknel életünkre ható tényezőket két nagy csoportra osszuk.

Az egyik: mindazon hatóerő, mely nem a mi elhatározásunkból születik, amelynek léte tőlünk akkor is független, ha életünket jobbra vagy balra irányítja. Ilyenek többek között: a gazdasági élet hullámcsapásai, a történelmi idők ránk ható eseményei, életünket szabályozó törvények stb.

A másik: az akaratunkból fakadó tevékenységek csoportja. Mindazon intézmény és minden más életmegnyilvánulás, amely a mi elhatározásunk szülötte, melynek életét és működését a mi elgondolásunk adja. Ilyenek: gazdasági és szövetkezeti szervezetek, önszegélyző, biztosító, népjóléti intézetek, politikai alakulatok, kulturális egyesületek, iskolák, sajtó stb.

Természetesen e nagyjából kettéosztott csoportok egymással mindenkor és mindenben kapcsolatban vannak, azonban e kapcsolatok e kettéosztás helyességét nem csökkentik.

Az első csoporthoz tartozó tényezők és hatóerők e helyütt csak másodsorban érdekelnek bennünket, még akkor is, ha azok változatai mindenkor hatással vannak ránk, ha azok népünknek előnyöket biztosíthatnak, vagy kárt okozhatnak. Most elsősorban a mi alkotó szervezőképességünkről, a magunk teremtette életünkről van szó, és a rajtunk kívül álló tényezőket mint adottságokat vesszük szükség szerint figyelembe.

Kisebbségi életünk magunkban keresendő bajainak fő forrását két szellem összeütközésében látom. Fiatal kisebbségi nép vagyunk, de világszemléletünket és életfelfogásunkat a többségi gondolkörnek néha igen terhes öröksége zavarja. A magyar többségi szellem ezernyi megnyilvánulása él bennünk, és tragikus összeütközésbe kerül azzal a gondolkörrel, ami egy kisebbségi nép szellemét kell hogy alkossa.

Nincs ma nehezebb és kényesebb feladat, mint erről a kérdésről beszélni, de a szűkség rákényszerít. Egy népről, egy fajról, amely millió egyedekre bomlik, és tudományos megvilágításban – mint minden faj – különböző (heterogén) elemekből áll, egységes tulajdonságokat megállapítani úgyszólván lehetetlen. Ha mégis némi jellegzetességet akarunk kimutatni, csak igen nagy felületen szabad mozognunk. Elégtelemnek tartom ugyan az olyan megállapításokat, amelyek a franciát kistőkésnek, az angolt kalmárnak, a németet részletező, szervező szellemű nemzetnek minősíti.

Amikor tehát futólagosan és általánosságban a magyar szellemről beszélünk, három nagy alkotó tényezőről kell sűrítetten említést tenni. A magyarság történelmi múltjáról, a világháború kitörése előtti világszemléleti* állapotáról és végül ugyancsak ebből az időből a mi vidékünk különleges életéről.

A magyar faj tulajdonságait legjobban ezeresztendő államalkotó mivolta hirdeti. Egy kis nép érkezett Ázsiából a Duna és a Tisza között elterülő pusztaságra, és századok folyamán rengeteg megpróbáltatás árán, hihetetlen szívóssággal, lángelmével és hősiés véraldozatokkal bevezeti hazáját a műveltség világába. De a magyar lelket nemcsak harcos mivolta jellemzi. A viszonyokhoz való kitűnő alkalmazkodási képessége volt az, ami a fejlődés magasabb fokaira emelte, ami által betöltötte politikai és polgárosító hivatását, ami az európai nemzetek között fontos tényezővé emelte. Ez a kis nép, amely szakadatlanul világrészek vérzivataros ütközőpontján állott, hogyan maradhatott fenn és fejlődhetett volna, ha a tulajdonságainak összességéből adódó jellem: magában való rendíthetetlen hit, kimeríthetetlen erő, szívós kitartás hiányoznék?

Nem fajom szeretetéből táplálkozó dicséretet akarok zengeni, pusztán rá kellett mutatnom erre a tényre, mert minden kor magyarja ezt érzi, tudja és vallja. Ennek elhallgatása csonkává teszi azt a képet, amit gondolkozásunk alapjairól szándékozom festeni. Nem lehet figyelmen kívül hagynunk azt, ami minden magyar szívet dobogtat, és amiben minden magyar lélek elmerül.

Ámde ezek az ezer esztendő sűrítette tulajdonságok gondolkozásunknak csak alaphangját adják. Nemzeti és faji érzéseinkhez sok minden más is járul, ha a mai magyar, de különösen a mi vidékünk magyarjának gondolkozását akarjuk megvizsgálni.

A magyarságnak ehhez az alapfelfogásához most hozzá kell adnunk azt az általános világszemléleti állapotot, amiben a háború előtt éltünk.

Soha történelmi folyamatosság nem szenvedett annyi törést, mint az utolsó két évtizedben. Ha visszatekintünk a nagy háború előtti időkre, és azokra a

* A „világszemlélet” fogalmát nem bölcseleti értelemben használom.

viszonyokra, melyek létünket alkották és gondolkozásunkat alakították, szinte kételkedés fog el annak valóságában és gyors megváltozásában.

Az európai országok egyensúlyát a nagy felépítésű, mindenek felett lebegő, titkos diplomáciai kar tartotta. Misztikus magaslatban állott, és a polgárságtól való távolsága nagy tekintélyt juttatott osztályrészéül. És valóban, a biztonság teljes érzetét keltette. A társadalmi rend megváltozhatatlan voltának, a polgári élet szilárdságának képzete mindent áthatott. Társadalmi berendezkedésünk pillérei – a javak termelése és szétosztása, az erkölcsi felépítmény – megingathatatlannak látszottak. Az élet minden akkori baját törvényszerűséggel a „más-ként nem lehet”-tel magyarázták.

A föld alól felhallatszó szociális morajlás a legérzékenyebb lelkeket sem sértegette, és egzotikumként hatott. A rendből való kisebb-nagyobb kilengések csak a rendőri ügyek színvonalát érték el. A technika fejlődése sem dobta még szét a termelés kereteit. Növekedése a hasznot növelő korlátok között maradt. A többtermelés, a racionalizálás, a technokrácia stb. minden előretörése kísérleti állapotát élte, és palántái semmi rosszat nem ígértek. A repülőtechnika bravúros-romantikus korában volt, és ma már alig merjük bevallani, hogy cirkuszi mutatványként hatott első fellépésével.

A mindenben kételkedők, a kritikusok, az álmodozók és a fantaszták törvényszerű fejlődésről, lassú átmenetekről ábrándoztak.

Világzemléleti általánosságban Európa-szerte ez volt a helyzet. Országoként és tájaként természetesen változatok voltak, de ennek a mindent átható légkörnek röpké érzékeltetése nem maradhat el, mert ezekből az állapotokból szüremelő szellem szivárgott belénk, és ez képezte életfelfogásunknak másik alapját.

Ezzel el is érkeztünk a gondolkozásunkat alakító harmadik tényezőhöz, a mi vidékünkhöz. A mostani Dunabánság északi részének népe a társadalmi mozgalmakkal, de a napi politikával szemben sem mutatott különös érzékenységet.

Élte dolgos életét. Szorgalmas földművelő nép létére megvolt a természetadta ősi világa, és életének legfontosabb tényezője az időjárástól függő termés volt. Életében másik döntő szerepet a kötelező terhek viselése, az adók képeztek. A társadalmi élet minden más megnyilvánulása távolabb állott tőle, kevésbé érdekelte. A politikában nem volt szerepe. Tömegeit követválasztáskor megmozgatták ugyan, de részben politikai érettségük híján, részben közömbösségük folytán csak szóvirágok és jelszavak összevisszaságának homályos képe maradt bennük. Elfogadták az örökölt rendet, elismerve a reájuk alapozott társadalmi építményt.

Ennek az építménynek a kulcsa és gerince a megyeháza volt. A mindenkori kormányok helytartói, a főispánok körül alakult ki a középosztály vezető társadalmának élete. Ez a vezető réteg volt az, amiből a mai kisebbségi vezető osztályunk származik, és amelynek hivatása ma kisebbségi életünk kialakítása.

A megyeháza volt a szív, ami a mindent éltető vért lövellte széjjel. A megyeháza volt az az átütő szellemiség, amely bűvkörébe vonta nemcsak a közvetle-

nül tőle függőket, hanem a társadalom minden érvényesülni akaró rétegét és egyénét.

A megye jelkép és fogalom volt. Könyvtárnyi a róla szóló írások tömege. Támadói és bírálói persze csak a feudális szellem politikai kinövéseit és a reakció mentsvárát látják benne, gondosan mellőzve az érem másik oldalán domborodó államalkotó, nemzetfenntartó és kulturális jelentőségét. De nem lehet céloom e nagy kérdést tárgyalni, elég utalnom Grünwald, Acsády, Márki értékekben kimeríthetetlenül gazdag munkáira e kérdésről. De érintenem kell mint gondolkozásunk egyik kiformaló tényezőjét. Annál is inkább, mert kisebbségi életünk tapogatózó állapotát szemlélve, sok hiányosságunkat a bennünk kiirthatatlanul élő megyeházi levegőből öröklött szellemre kell visszavezetnem.

Mi is hát ez a megyeházi szellem?

Megtettesítője fajtánk minden dicséretes és sokszor káros tulajdonságának. Benne összpontosult a vezető társadalom minden erénye és gyöngyége.

A megyeháza nemcsak az állami élet legfőbb tényezője volt, hanem az uralkodó nemzet erkölcsi és szellemi felfogását tükrözte vissza. Ez a megyeházi szellem, amely a történelmi múltból, a magyar társadalmi és gazdasági élet összetételéből szívta életerejét, államalkotó és kultúraterjesztő mivolta mellett olyan káros tulajdonságokkal bírt, amelyeknek hátrányát gondolkozásunkban még ma is érezzük. A múlt század megyeházi szellemének legjellegzetesebb alkotó tényezője a feudális politikai gondolkozás és a bürokráciához való túlzott ragaszkodás volt. A feudális politikai gondolkozás a magyar társadalom összetételének a következménye. A bürokráciába vetett túlhajtott hitet az állami élet gépezete táplálta.

Feudalizmus és bürokrácia! Féltve vettem fogalmaikat tollamra, mert azokat közhasználatban elsekélyesítették és ellenszenvenné tették. Holott a feudalizmust a maga idejében elkerülhetetlen gazdasági formának és a bürokráciát a társadalmi élet elengedhetetlen kellékének kell elismerni. Káros kihatásaikról mégis beszélnünk kell, mert kitenyésztői voltak néhány olyan tulajdonságnak, amelyek a maguk helyén és idejében szépek és hasznosak lehettek, azonban a megváltozott viszonyok között terhes örökséget jelentenek. A feudális-bürokrata szellem a tizenkilencedik század feltörő eszméinek kiegyenlítő és enyhítő hatása folytán új, polgáriasult formát nyert, neve: az úriasság.

A megyeházából sugárzott az úriasság szelleme. Táplálta ezt a nemzeti büszkeség érzete, a sokszor túlhajtott magyar lovagiasság képzeete. Kasztszellem fejlődött ki, amit ha valóságos alapjaira akarunk visszavezetni, anyagi gyökereire kell egy szempillantást vetnünk.

A magyar középosztály gyermeke a háború előtti időkben pályáján kevés akadállyal találkozott. Az érvényesülésnél küzdelmei alig voltak. Erős társadalmi kapcsolatok a vezető réteggel és kiterjedt, állami hivatalokban ülő rokonság szinte önműködően gondoskodott őt megillető elhelyezkedésről. Sokszor még a képességek hiánya sem okozott akadályt, hogy a szülők vagy nagy-

bátyák által kijelölt pályát be ne fussa. És bizony szomorúság ülte meg az úri családokat, ha gyermekük szorgalom, tudás és akarat hiányában az úri ranglétra utolsó fokain, mondjuk, patikában gyógyszerészsegédként vagy elemi iskolában tanítóként helyezkedett el. A rossz tanulókat katonai pályára adták, de a kereskedelemben vagy iparban való elhelyezkedés egyenlő volt a társadalomból való számkivetés vállalásával. Ezt az úri szellem nem tűrte!

Hogy a vezető magyar társadalmi rétegnek és a középosztálynak a gondolkozása így alakult, csak azzal magyarázható, hogy teljes szupremáciája volt. A békés évtizedek egyenletes fejlődése lehetővé is tette az életkörülmények nagymértékű szabályozását és az előrelátó gondoskodást. És annak ellenére, hogy a polgáriassult társadalom valóságban már nem ismert rendi kereteket, és törvényei a jogegyenlőség elvén épültek, mégis az eszménykép a minden cselekedetét szülő és mozgató erő a feudális-bürokrata gyökerű úriasság szelleméből táplálkozott. Az erkölcsi kiskaté a párbajkodex volt. A legnagyobb társadalmi esemény a megyeházi bál. A divat, a modor, a hang, az ütem polgárjogot csak úgy nyert, ha bölcsőjét a megyeházán ringatták. A polgárság minden igyekezete a megyeházi urakhoz való hasonulás volt. És ha egész rétegnek vagy egyéneknek nem sikerült a magasban tündöklő urakhoz férkőzniök, azzal vigasztalódtak, hogy mulatságaik és gavallériájuk vetekszenek a megyeházi urak dárídójával és előkelőségével.

Ezt az úriasság szellemével átítatott, egyenletes, polgári életet törte meg a világháború, majd a határok megváltozása.

A többségi magyar népből egy csapásra kisebbségi nemzet lett. A változás legérzékenyebben a vezető osztályt, a kiterjedt hivatalnoki kart érintette. Az állami gépezet szervei úgyszólván maradéktalanul elmenekültek. Földünk magyar urainak tetemes része birtokait eladva ugyancsak elköltözött. Az ősi foglalkozást űző földművelő magyarság zselléreivel együtt változatlanul új hazájában maradt. A nép mindenekfelett álló földjéhez való ragaszkodását az új államalakulattal járó változás nem rendítette meg. A falu arculata a régi maradt. A szabad pályán lévők nagyobbik része nem hagyta el helyét új orientációt keresve. Valami kíváncsi feszültség ülte meg a lelkeket. A háború kihatásával járó gazdasági fellendülés éltető hullámai még utolsókat csapkodtak, új lehetőségeket ígérve. De a konjunktúra kápráztató ígérete, amely a tisztánlátást elhomályosította, lassanként szertefoszlott. Közben a jugoszláv állam öntudatos energiával rendezkedett be. A meggyérült magyar középosztály itt maradt tagjai ráébredtek a valóságra: kisebbségi mivoltukra.

A volt magyar városok képe teljesen megváltozott. Megszűnt a megyeháza, elnéptelenedtek az úri kaszinók. Az itthon maradt hangadó tekintélyek csendesen járó, szelíd emberekké változtak. Természetes és törvényszerű, hogy középosztályunk, melynek gondolkörét a magyar történelmi múlt erényei, a háború előtti társadalom szemlélete és az úriasság szelleme táplálta, a kisebbségi állapot egészen más légkörébe tapogatózó tanácstalanságba esik, és csak lelki válságokkal, fokozatosan és zökkenőkkel találhatja meg helyét. A múlt –

minden jóval és rosszal – kiirthatatlanul él benne, kíséri útjain, irányítja gondolkozásában és gátolja cselekedeteiben.

De nemcsak a határok változtak meg. E két évtized alatt társadalmi téren is olyan mélyreható eltolódások állottak be, melyek örökölt felfogásunknak teljes átformálását követelik meg. A technikai haladás felfogatta a termelés rendjét. A gyáripar és a mezőgazdaság racionalizálása folytán előállott zűrvar a javak elosztásának feszítően nagy kérdését dobta felszínre. Megszülte a bolsevizmus, fasizmus, hitlerizmus néven ismert rendszereket.

De a gyakorlati élet üteme is megváltozott. A háború szükségletei megtanították Európát és Amerikát többet dolgozni: ésszerűen dolgozni. Megtanították a munka tökéletesebb szervezésére. A taylorizmus, fordizmus csak előfutárai voltak a tömegmunkák rendszerének, a többtermelésnek, a minden mozdulat legtökéletesebb kihasználásának. Ma az emberek tulajdonságait a termelés szempontjából már pszichotechnikusok vizsgálják és döntenek el a dolgozók sorsát. Tudnunk kell, hogy itt nem holmi amerikai hőborttal, hanem már közvetlenül életünkre ható, versenyt kihívó tényezőkkel állunk szemben.

A többségi nemzet egyenletes életéből két évtized leforgása alatt a modern áramlatok hullámaintól csapdosott kisebbségi életbe való cseppenésünk természetesen világszemléleti összeütközést idéz elő. De ez az összeütközés nemcsak elméleti területen mozog. Minden gyakorlati tevékenységünknek ez képezi alapját. Ezért lett gondolkozásunk kérdése kisebbségi életünk legnagyobb problémája és minden akarásunkat eldöntő tényezője.

A jugoszláv állam törvényeit a jogegyenlőség alapjára építették, és nem ismer a többségi és a kisebbségi nemzetek között semmiféle különbséget. A törvény azonban az életet csak nagy vonalaiban szabályozza, minden megnyilvánulását nem tolhatja ki. A gyakorlati élet és a fejlődés beláthatatlan fordulataival utat törve jár elől, míg a törvény csak utána, nyomában haladhat. Az élet ezerszínű változatával a törvény sohasem veheti fel a versenyt. (Különösen a háborút követő, még le nem higgadt időkben nem érthetetlen a jugoszláv állam megszervezői részéről, ha például a területi megnagyobbodással járó gondok tömegében az állásokat megbízhatónak tartott fiaival töltötték be, és hivatalaikban az államnyelv használatát követelték meg.)

Amikor a középosztály kicserélődésével együtt a gazdasági fellendülésnek tartott konjunktúra lassanként megtorpant, erős visszahatásával lett mindegyre érezhetőbb, ami legelsősorban a mi elárvult magyar középosztályunkat sújtotta. Megérkezett az elszegényedés réme. A magánpályákon működő magyarok többsége: ügyvédek, orvosok, banktisztviselők jutnak elképzelhetetlenül rossz anyagi viszonyok közé. Ennek folyamatát éljük napjainkban, ami a kisebbségi sors természetes, hátrányos állapotát nagy mértékben súlyosbítja. De igazságtalanság volna a tényeket úgy csoportosítani, mintha a gazdasági válságokkal vert időkben a többségi nemzet fiai tejjel-vajjal fürödnének, amíg a kisebbségiek feneketlen gondokban merülnek el. A többségi nemzet fiai is

érzik korunk csapását, és a gazdasági bajok viselésében különbség közöttünk az arányokban van.

Kétségtelen, hogy a kisebbségi helyzet és a gazdasági válság együttese az örökölt és belénk idegződött úriás szellemet, ha ebben a nehéz időben élni és érvényesülni akarunk, nem tűri meg. Szellemvilágunkhoz való ragaszkodás ma csak tragikus helyzeteket szülhet. Gondolkozásunk alapos megváltoztatására, felfogásunk revíziójára, fogalmaink átértékelésére van szükségünk. Új módszerekre, új eszközökre, más tulajdonságok kifejlesztésére és azok előtérbe való helyezésére kell törekednünk. Szakítanunk kell azzal a belénk rögzített felfogással, ami minden jót felülről vár. Nincs támaszunk, nincs segítségünk, és tudnunk kell, hogy a kenyérért való harcban csak a magunk erejére és szervezettségére számíthatunk. Fel kell a kisebbségi helyzetet a maga meztelen valóságában ismerni, és a múltból maradt illúzióktól megfosztani, megtisztítani. Tudnunk kell, hogy a szabad gazdasági versenyben a törvények szabályozó előírásain kívül ezer más olyan mozzanat van, ami nem kedvez a kisebbségi helyzetnek. Az életért való versenyben – találjuk ezt végre természetesnek – a többségi nemzet is összetart. Érti ezt a munkástól kezdve minden értelmiségi pályán működő egyénig minden kisebbségi polgár.

Az első lépésnek, ha magunkon segíteni akarunk, kisebbségi gondolkozásunk kialakításának kell lenni. Minden gyöngeségünk, tapogatózó szervezetlenségünk a kisebbségi gondolkodás hiányának tudható be. A kisebbségi gondolkör különálló, pontosan meghatározható, szigorú szabályokkal körülírható szellemiség, aminek fel kell szívódnia vérünkbe, agysejtjeinkbe és idegrendszerünkbe. Ennek akadálya a régi többségi szellem olyan káros hajtása, amit a megyeházi úriassággal jelöltem, és ami bennünk még túltengésben van.

A többségi nemzethez való tartozás a biztonsági érzetet növeli. A többségi nemzet fiairól való gondoskodást sok lehetőség segíti elő, és életkörülményeik kialakításában az egyéni erőnek és képességnek kevesebb szerepe jut, mint a kisebbségi nemzethez tartozónak. A kisebbségi népnél a felülről jövő gyámkodás, az elhelyezkedés szinte önműködő biztosítása megszűnik. A többségi nemzetek fiainak olyan támaszai vannak, amelyek a kisebbségieknek nem lehetnek. Ebből következik, hogy történelmileg a többségi nemzethez tartozók az életküzdelmekkel szemben elpuhultabbakká válnak. Nincsenek az esélyekkel szemben úgy felfegyverkezve mint azok, akik életüket, mint kisebbségiék tölötték el.

A kisebbségi gondolkör, erkölcsi felfogás és életberendezkedés lényegesen elütő a többségi nemzetétől. Ezért a többségi nemzetek fiai, ha kisebbségi állampolgárokká válnak, és régi gondolkörüket nem cserélik fel, nem módosítják, úgy pusztulásra vannak ítélve.

A kisebbségi szellem nem megölné jóérzéseinknek, erényeinknek és tulajdonságainknak, de megköveteli, hogy olyan tulajdonságokat helyezünk előtérbe, melyeknek azelőtt életünkben nem voltak elsőrendű fontosságuk. Az

előtérbe helyezendő tényezőket, amelyek a kisebbségi szellem jellegzetességét alkotják, három pontban foglalom össze:

1. A modern szervezés megtanulása és alkalmazása.
2. Az egyéni képességek és teljesítmények legmagasabb szintre való fejlesztése.
3. Társadalmilag: gazdasági, önszegélyezési, népjóléti, kulturális és politikai területeken szigorúan egységes szervezetekbe való tömörülés, illetve érdekviseletek alkotása.

E három pont mindegyike külön nagyszabású tanulmány keretében volna csak némileg ismertethető. Mégis érintenünk kell, amikor a kisebbségi szellem legjellegzetesebb tényezőiről beszélünk.

Az első. A modern szervezés megtanulása és alkalmazása.

Korunk egyik legsűrűbben használt szava a szervezés. De amennyire nem jogosulatlan fogalmának térhódítása, használói előtt az annyira homályos és tisztázatlan. A szervezés tudománya ma már tanszékekkel és könyvtári irodalommal rendelkező önálló tudomány és kereseti ág. Vannak tudósai és képzett gyakorlati szakemberei, specialistái. Olyan kiterjedt tudomány, hogy határárdekei úgyszólván minden más tudományos ágat érintenek.

De hogy nekünk, kisebbségieknek mennyire elsőrendű érdekünk e tudomány minél alaposabb ismerete, elég egyik alaptételét ideiktatnom.

A szervezés célja a széthulló szervtelent szervessé változtatni. A szervezés az a tudomány, ami az egyedülálló egyest ésszerűen bekapcsolja az egészbe, úgy, hogy közöttük kölcsönös összeköttetés létesüljön, és az egyes szerv az egész szervezet részese legyen.

Ha szervezetlen tömegeinkre gondolunk, e két mondat elevenünkbe vág. És itt meg kell kérdenünk, hogy ki az az öntudatos kisebbségi személy, aki a szervezés tudományát népének javára tanulmányozta, és tudását értékesítette?

Bizonyára vannak szervező tehetségeink, mint ahogyan zenére és irodalomra hajlamos tehetségeink is vannak. De amint a művészi pályákon kiképzés és gyakorlat nélkül semmit sem lehet alkotni, úgy a szervező tehetség sem fejlődhet ki e tudomány pontos megismerése nélkül. Állítom és meggyőződésem, hogy a szervezés tudománya olyan új szempontokkal gazdagítja tanulóit, ami egész világszemléletükre és munkájuk ütemére erős kihatással lesz.

Ezért a kisebbségi gondolatkör egyik fontos tényezője, elsőrendű alakító ereje a szervezés tudománya.

A második. Az egyéni képességek és teljesítmények legmagasabb szintre való fejlesztése.

Már említettem, hogy természetes állapotnak kell tudnunk, hogy az elhelyezkedésnél és érvényesülésnél a kisebbségi nemzet fiai hátrányban vannak. E hátrányt eltüntetni csak olyképpen lehet, ha a tulajdonságok olyan többletét szerezzük meg, amelyek segítségével létünket biztosítjuk. A felnőtt nemzedéknek képességeit és tudását rendkívüli módon kell továbbfejlesztenie, hiányosságait pótolnia. Egyben gondoskodnia kell arról, hogy a fiatal nemzedéket e

téren irányítsa és támogassa. Nemzeti kisebbségi érdek, hogy fiaink a szabad pályákon helyezkedjenek el, mert az egyéni érvényesülésnek itt nagyobb területe és több lehetősége van. Ki kell adni a jelszót: jobban tudni és többet dolgozni. De ki kell ugyanakkor azt a jelszót is adni, hogy nem szégyen iparosnak vagy kereskedőnek lenni, mert ez az egyéni érdeken túl a nemzeti kisebbség érdeke is. Hogy az ipar és a kereskedelem minden ágában való elhelyezkedés milyen életérdeke magyarságunknak, idézem egyik tekintélyes magyarországi napilap cikkének kis részét. Címe: Csak az ifjúság mentheti meg a magyar középosztályt!

„Nem én mondom, hanem mindenki érzi, hogy a magyar intelligencia és a magyar ifjúság problémája csak az ipar és kereskedelem keretében oldható meg. Becsapná önmagát és az egész világot, aki azt hinné vagy azt akarná elhíttetni, hogy a munkanélküli ifjúság kérdése egy kényszerű rövidebb vagy hosszabb tengés után kormányhatalmi intézkedésekkel, tehát állami állásokkal lesz megoldható. Korántsem. Távolról sem mondhatjuk ugyan, hogy az állam mindent megtett volna a maga területén, s hogy az utolsó eszközöket is kimerítette, amikor még az álláshalmozás legkirívóbb jelenségeivel sem tudott végezni, de ölbe tett kezekkel mindent az államtól várni – végzetes és gyilkos vakság volna! A magyar ifjúságot legalább már az utolsó pillanatban rá kell terelni a kereskedelmi pályára, s korszellemet kell valósággal teremteni, mely a szülői háztól az iskolákon át az egyetemig ezt szuggerálja, sőt kényszeríti bele a lelkükbe. Ennek az új korszellemnek az első jelentkezése az volna, ha nem vetnék meg többet az ügynöki pályát, és felhagynának a lealázó és megbecsztelő vigécszidalmazásokkal. Ennek az új magyar ifjúságnak valahol csak el kell kezdenie a kereskedelmi pályát, s mert tőkét sem az apák, sem a gráci tántik már nem tudnak adni, kezdeni ott, ahová egy krajcárnyi tőke nem kell: az ügynökölésnél. Maga alatt vágja el a fát a keresztény magyar középosztály, ha ügynökellenes, ideges hangulatában tovább is kitart, mert, sajnos, lassanként ez lesz az egyedüli pálya, amelyen a diplomás magyar keresztény ifjú elindulhat, s amelyen talán előbb-utóbb mégis megszerezheti azt a tőkét, mely egy kis üzlet nyitásához elegendő.”

Ha a korszellem a többségi magyar társadalomban az itt idézett gondolatot robbantja ki, mennyivel inkább kell nekünk tudomásul venni azt, hogy nincs már lenézett pálya, és hogy a megvetett foglalkozások birtoklása életünk és fajtánk fennmaradását jelenti. De ki és mikor fogja ezt fiainkban tudatossá tenni? Ki fogja fiaink egyéni képességeit megvizsgálni, törekvéseit helyes irányba terelni, és tanulmányaikban segíteni? Van-e szervünk vagy szervezetenk, amelyik erről gondoskodik? Az apák, ha a kisebbségi sorsukat jól látják is, ez az új felfogás érzetükbe még nem szívódott fel annyira, hogy ebben a szellemben tudjanak nevelni.

A kisebbségi gondolatkör másik fontos tényezője tehát az egyéni képességek nagyméretű kifejlesztésének akarása és tudata.

A harmadik. Társadalmilag: gazdasági, önszegélyezési, népjóléti, kulturális és politikai területeken szigorúan egységes szervezetekbe való tömörülés, illetve érdekképviseletek alkotása.

A felsorolt intézmények, szervezetek és alakulatok szükségessége és fájó hiánya annyira köztudatunkban van, hogy azok létesítéséről külön beszélünk úgyszólván felesleges. De amikor így magunkba szállunk, és számvetést csinálunk, valljuk be férfias bátorsággal, hogy e területeken bennünket mulasztások terhelnek. A politikától mentes népjóléti intézmények és gazdasági szövetségek megszervezése elé nem gördítettek elháríthatatlan akadályokat. Ilyenek működését a törvény nemcsak biztosítja, hanem elősegíti. Gyakran halljuk azt az ellenvetést, hogy a magyar természet nem alkalmas az olyan fokú szervezethez, mint a német. De ennek ellentmond a falvainkban tapasztalható valóság. A magyar nép összetartó szellemére és egyesülni vágyására mi sem jellemzőbb, mint hogy a legkisebb községben is olyan különféle egyesületek működnek, amelyeket a nép kulturális és gazdasági követelményei hívtak életre. Hogy ezek az egyesületek gyöngék, és kisugárzásuk erőtlen, nem azok hibája, mert senki sem próbálta meg egy magasabb rendű központban a bennük szunnyadó és elaprózódó értékeket felhasználni. Ezért a központosítás híján a lokalitás kis színvonalán csetlenek-botlanak.

Itt is felmerül az a nagy kérdés, ki kezdeményezi és propagálja a népjóléti intézetek és gazdasági szövetkezetek felállítását.

Kisebbségi élet nincsen szervezett alkotmány nélkül, legyen az alkotmányának bármilyen formája és kerete. De ezt csak öntudatosan gondolkozó kisebbségi nép építheti fel. Tehát a kisebbségi gondolkozásnak harmadik kifformálója, alkotórésze az említett intézmények életre hívásának akarása és tudata.

A kisebbségi szellem társadalmunk vezető osztályában még nem érte el a tudatosságnak azt a fokát, amely a mai helyzetben való fokozottabb cselekvésre bírja. Erősen él még benne a többségi korából örökölt szellem. Megváltozott helyzetében még tapogatózva járkal, és azt elméletileg sem értékelte át. A kisebbségi öntudat a maga egészében érzésvilágába még nem szívódott fel. És ebben van középosztályunk tragédiája: kisebbségi életfeltételek mellett többségi korából örökölt szellemiségben él.

*

A Kalangya szerkesztősége a kisebbségi munkálatok gyakorlati megvalósítására kért útmutatást. Az eddig elmondottakban mégis elméletet kényszerültem adni. Nincs gyakorlati cselekvés elméleti megalapozás nélkül, nincsen hétköznapi munka, amely ne erkölcsi megfontolásra épülne. Irányelvek megállapítása nélkül minden gyakorlati törekvés szertefutó és céltalan. De amennyire fontos és alapvető minden tevékenységnél az elmélet, éppen annyira lényeges és fontos a gyakorlat legapróbb részletének tüzetes ismerete.

Ezért, habár cikkem keretén kívül esőnek tűnik, felelnem kell gyakorlati szempontból azokra a kérdésekre, amelyeket felvetettem.

A kiszabott terület nem engedi, hogy a gyakorlati munkálatok minden részletével a szükséges terjedelemben foglalkozzam. A Kalangya e számának írói amúgy is több gyakorlati kérdés részleteit ismertetik, de meg folyóiratunk a jövőben a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos gyakorlati útmutatásokkal nagyobb mértékben kíván foglalkozni, és nagyobb területet szentel részleteinek megvitatására. Itt csak az első lépésről essék szó.

Gyakorlati szempontból a kérdés lényege, hogy kitermelünk-e soraink közül egy vagy több olyan gyakorlati szervező egyéniséget, akiben a kisebbségi élet a maga egész mivoltában él és lüktet. Olyant, akiben a fejlett kisebbségi öntudaton kívül megvannak mindazok a tulajdonságok, amelyek a vezető-szervező egyéniségnek összetevője. A terület és az anyag adva van, itt él szervezetlenül kisebbségi sorban a magyar nép. Ennek a népnek, kisebbségi szempontból tekintve, szervezője nincsen. Igazságtalanság volna e helyütt elhallgatni vagy letagadni néhány kiváló politikusunk nagy horderejű törekvését, azonban a gyakorlati szervező munkálatoknak ők csak támogatói, utat egyengetői, védői lehetnek, de nem felépítői, nem gyakorlati munkásai. Az is káros többség-szellemi örökségünk, hogy e téren is valami csodát várunk. Várjuk azt a lelkes férfit, aki az eszme érdekében és a közért éjt-napot egybetévő munkával feláldozza magát. Valami olyan önzetlenségfélét követelünk, ami a hazafiasság fogalmával rokonságban van, és a hősiesség fényét sugározza. Az állam hivatalnokát, az egyház a papját, a hadsereg a katonáját tevékenységéért megfizeti, de mi abban a hamis hitben élünk, hogy bennünket és érdekeinket ingyen illik szolgálni. Kétségtelen, hogy két oly lelkes ember, mint Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán életre kelthette kisebbségi irodalmunkat, de Szenteleky hites hősiessége és Csuka bátor erőfeszítése milyen nyomtalanul tűntek volna el, ha a gyakorlat, a technikai felépítés nem szegődik melléjük.

A szervező kiválasztása felelősségteljes és nehéz feladat. A magyarság úgyszólván jövendő sorsát adja kezébe. Itt sem a protekció, sem a magyarkodó virtusság, a baráti kapcsolat, a népünkért hozott vélt áldozatok figyelembe nem jöhetnek. A megválasztandó szervező lelki tulajdonságait is vizsgálat tárgyává kell tenni. Nem lehet minden akadály előtt megtorpanó pesszimista, akinek minden tevékenysége a „nem lehet” és a „várakozás” ékes szavú magyarázásában merül ki. A mi szervezőnknek tudnia kell, mint öntudatos kisebbségi polgárnak, hogy munkája éppen a „nem lehet”-nél kezdődik, hogy feladata nem megállapításokra szorítkozik, hanem a feltétlen építésre, az alkotásra. Rosszul választott szervező népünknek átka lehet, mert tessedűnket halálba ringathatja. Komoly, munkás, derűs lelkű, hitvalló férfiúra van szükségünk, aki életet képes kelteni abban a csírában, ami a magyar nép lelkében szunnyadoz.

Szinte elképzelhetetlen, hogy ha csak egyetlen ilyen szervezőt állítana a magyar kisebbségi társadalom munkába, milyen egyszerű úton és gyorsan érhetnénk el látható eredményeket. Ha a szervező a kívánalmaknak megfelel, és

birtokosa az említett tulajdonságoknak, úgy első munkája a nagy szereposztás legyen. Meg kell művelni azt a talajt, amelyre intézményeinket felépíthetjük. Tudatossá kell tenni társadalmunk minden osztályában e munkálatok szükségességét, és igénybe kell mindenkit vennie, aki ehhez a munkához, akár elméleti úton, akár gyakorlatilag hozzájárulhat. Tudósaink, kutatóink, statisztikusaink, szociológusaink nincsenek. Ismerjük szegénységünket. Mégis köztudomású, hogy a magyar középosztály különböző tagjai már foglalkozásuknál és hivatásuknál fogva a gyakorlati élet egyes kérdéseivel alaposan és speciálisan foglalkoznak, vagy ilyenekre hajlamosságuk van. A magyarság gyakorlati megszervezőjének kellene ezeket a férfiakat olyan munkálatokra bírni, amelyek a magyar kisebbségi közösség javára szolgálnak. Szemléltetőbben: a magyar ajkú községek papjait a születési, házassági és elhalálozási kimutatások elkészítésére kell bírnia. Orvosainkat a magyar nép egészségügyének feldolgozására, demográfiai leírásokra kell felkérnie. Gyárigazgatóinkat, vállalkozóinkat, kereskedőinket munkaalkalmak megszervezésénél kell igénybe vennie. Ügyvédekkel, életünk minden területén, a jogvédelmet kell megszerveznie. Íróinkat a kisebbségi irodalom fejlesztésére kell rábírnia. Sajtóinkat a kisebbségi kérdésekkel kell ellátnia és tájékoztatnia. Tanítóinkat a magyar népnevelési munkájába állítania. Egyszóval: szerteszóródó értékeinket, tudásanyagunkat, a bennünk élő eleven készséget kell szerves egésszé ömlesztve, népünk javára felhasználnia. Minden kisebbségi magyar ember szívesen áll e nagy és közös cél szolgálatába, és szívesen adja tudását és munkakészségét azoknak az intézményeknek felépítésére, amelyekre a szervező őket felhasználni kívánja.

A szervező mindenkor és mindig gyakorlati célokat tűz maga elé, és azok megvalósításán fáradozik, igénybe véve a magyar kisebbség minden erkölcsi erejét, tudását és készségét. Ha a szervező jól ismeri a jugoszláviai egészségügyi szövetkezetekre vonatkozó törvényeket és ugyancsak Jugoszláviában e téren elért eredményeket, semmi nehézsége nem lesz hasonló megalkotására, mert minden közösségekben hasznosíthatja tudását olyképpen, hogy a vezető magyar személyiségeket megnyeri egy-egy mozgalom támogatására, egy-egy szervezetenk kiépítésére.

Mindez nem képzelet szülte elgondolás, hanem úgy a szerb, mint a német népnél a múltban megvalósított, kipróbált és bevált módszer.

Végül összefoglalva az elmondottakat: teremtsük meg kisebbségi szellemvilágunkat, értessük meg a kisebbségi munka módszerét. Képezzünk ki szervezésre alkalmas egyéneket, és ha nem akarunk elpusztulni, küldjük ki azokat népünk megszervezésére.

A KISEBBSÉGI KÖZVÉLEMÉNYRŐL

Írta: Achs Izor

Bár az utóbbi hetek belpolitikai eseményei csak remélni engedik, hogy a jugoszláviai magyar kisebbség életében újból megindulhat a politikai tevékenykedés, mégsem lesz fölösleges, még kevésbé érdektelen, ha a múltakon okulva figyelmet szentelünk olyan körülményekre, melyek a mi magyar kisebbségünk politikai, kulturális és talán gazdasági tevékenykedését eredményesebbé tehetik, mint az a múltban volt.

Bevallhatjuk őszintén, hogy az eredmények, legalábbis részben, azért nem voltak kielégítőek, mert hiányzott nálunk a teljes egység. Az az egység, mellyel kormányainknál nagyobb súllyal estünk volna latba. Mindig akadtak felelőtlen egyének, kik minden lelkiismeret-furdalás nélkül akár hiúságból, akár egyéni érdekből vagy bármi más okból éket igyekeztek verni a jugoszláviai magyar tömegek közé, hogy ezáltal a magyar tömegeket gyöngítve, őket a jogos és méltányos eredmények elérésében megakadályozzák. Hogy ez lehetséges volt, annak oka részben talán abban is keresendő, hogy figyelmen kívül hagytuk azt a felbecsülhetetlen tényt, hogy a mi politikai, kulturális és gazdasági megmozdulásaink érdekében egy egészséges és egységes közvélemény kialakulásáról gondoskodjunk.

Mindenki, aki politikával és különösen kisebbségi politikával foglalkozik, annak igyekeznie kell tisztába jönnie azokkal a vonatkozásokkal, melyek a politika és a közvélemény között fennállanak. Vonatkozik ez éppúgy az aktív politikusra, mint arra, aki csak a passzív szemlélő látószögéből foglalkozik politikával. Ebben az irányban való helyes orientálódás ma kétségtelenül fontosabb, mint a háború előtti időkben, mert – és ezt ne tagadjuk – a közvélemény szerepe és jelentősége nemcsak a politikában, de minden más irányban is lényegesen megnövekedett. Ma már helyes és reális politikáról csak akkor beszélhetünk, ha ez a politika az ő célkitűzéseiben és eszközeiben számol a közvéleménnyel és elsősorban a mi magyar kisebbségünk közvéleményével. Erős az érzésem, hogy ez a beállítás nem túlzott, mert a rettenetes háború és

azt követő forradalmak, emberileg talán el sem képzelhető áldozataival, teljesen átalakították az emberek gondolkozását. Ma mindenki szót akar és kér is, amikor sorsának bármilyen irányú intézéséről van szó, még akkor is, ha bárki részéről is jön az. Kérdem: vajon nem-e teljes joggal?

Azóban természetes az is, hogy ez a beállítás, a jugoszláviai magyar kisebbségi közvéleménynek döntő jelentőségű volta feljogosítaná arra a felfogásra, mintha a közvélemény egyedül volna hivatva, hogy a mi kisebbségi politikánk irányát, eszközeit és feladatait döntőleg meghatározhatná. Mintha a kisebbségi politika vezetőinek munkássága csak arra szorítkozhatna vagy csak abban mérülhetne ki, hogy a maga teljes egészében végrehajtsa a közvélemény akaratát. Korántsem. Az egyéni kezdeményezés és az egyéni felelősség alaptétele megköveteli, hogy legyenek felelős vezéreink, akik a mi kisebbségi politikánk céljait összhangba hozzák a közvéleménnyel. Akik a követelmények és lehetőségek megítélését maguknak fenntartják, akik a mi kisebbségi politikánk tartalmát és keretét képviselik, mert a mindennapi belpolitikai helyzetet mindenestre jobban ismerik, mint maga a közvélemény.

A közvélemény tehát olyan tényező, melyet minden politikai célkitűzésnél figyelembe kell venni. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a közvélemény sokszor változó. Ebből az is következik, hogy az változtatható. A közvélemény tehát nem valami élettelen tényező, hanem változó, élő elem, és mint ilyen, hordozója és eszközlője lehet egy meghatározott politikai iránynak. A megváltoztatása bizonyos politikai célok érdekében a modern politikának egyik sarkalatos feladata, és bizonyos politikai célok elérése érdekében fontos eszköznek bizonyulhat.

A közvélemény átalakításának magától értetődően megvannak a maga törvényei és keretei. A politikusnak elsősorban ezeket kell figyelembe vennie, és pedig nemcsak akkor, mikor törekvéseit a közvélemény megváltoztatásával akarja megvalósítani, hanem akkor is, mikor csupán arra törekszik, hogy már meglévő politikai helyzetet fenntartsa.

Mármost felmerül az a kérdés, hogy mi is az a közvélemény, és milyen formában nyilvánul az meg?

Hogy röviden mit értünk, politikai szempontból, közvélemény alatt, az nyilvánul a törvényhozói és közigazgatási testületek megválasztásában, ezeknek tárgyalásaiban, de mindenekelőtt a sajtóban. A közvélemény egyúttal az a szellem is, mely megnyilvánul akkor, amikor a tömegek az aktuális politikai kérdésekkel szemben állást foglalnak.

Ebben a vonatkozásban a sajtónak kétszeres hivatása van. Először is tolmácsa kell hogy legyen azoknak a gondolatoknak és elveknek, mely a tömegek állásfoglalását határozza meg, másfelől pedig azért, hogy ezeket az elveket és gondolatokat kifejezésre juttatja, a leghatalmasabb tényezőjévé válik a közvélemény helyes irányú kialakulásának, melyre a mai zavaros politikai viszonyok mellett különösen szükség van.

Ezeknek az előrebocsátása után rátérhetünk azokra a teendőkre, melyek egy egészséges és egységesebb magyar közvélemény kialakulását elősegíthetik.

Nézetem szerint igen fontos volna, hogy magyar népünket kisebbségi politikánk minden fázisáról mindig és idejekorán tájékoztassuk. E tájékoztatás legyen egyúttal felvilágosító, meggyőző munka. A múltban, azt hiszem, nagy hibát követtünk el azáltal, hogy politikai tájékozódást legfeljebb csak akkor nyújtottunk népünknek, amikor közvetlenül választások előtt állottunk. Korántsem akarom ezzel azt állítani, mintha a múltban elhanyagoltuk volna magyar népünkkel való gyakori érintkezést. Nem, de elfelejtettük vagy legalábbis figyelmen kívül hagytuk azt a nagy fontosságú feladatot, hogy népünket mai kisebbségi helyzetének megfelelően politikailag neveljük. Elmulasztottuk egy reális magyar kisebbségi közvélemény kialakulását, mikor ahelyett hogy gyakrabban tájékoztattuk volna az ő kisebbségi sorsát érdeklő belpolitikai eseményekről, a magyar kisebbség vezetőinek ezzel kapcsolatos, akár eredményes, akár eredménytelen munkásságáról, úgyszólván a teljes titkolódzás köpenyegébe burkolódtunk. Ezzel csak azt értük el, hogy a mi népünk többé-kevésbé politikai tájékozatlanságban élt, és ellenfeleinknek tápot adtunk különféle gyanúsításokra, a sorainkból kikerülő politikai kalandoroknak pedig alkalmat arra, hogy amúgy is gyér soraink közé lelkiismeretlenül és felelőtlenül éket verjenek.

Ez korántsem jelenti azt, hogy a politikában nincsenek olyan események, nincsenek olyan lépések, melyek nem valók a nyilvánosság elé, taktikai szempontból. Azonban a lényegről a mi önállóan gondolkozni tudó népünk igenis tudni akar. Meggyőződésem, hogy sokkal kevesebb lett volna azoknak a magyaroknak a száma, akik saját táborukat elhagyva, nekik teljesen idegen pártkeretek körében keresték volna jogaik érvényesülését, ha mi, legalább akkor, mikor ez még úgy-ahogy lehetséges volt, kellőképpen gondoskodtunk volna egy helyesen gondolkozó jugoszláviai magyar közvélemény kialakításáról. Jómagam nemegyszer és nem egytől hallottam ily irányú kifakadásokat.

A mi saját felvilágosító munkánkon kívül rendelkezésünkre áll egy igen hatalmas támogatónk: a jugoszláviai magyar sajtó, melynek igénybevétele, mint azt már fentebb is említettem, talán a legeredményesebb eszköze lehet egy egységes és egészséges magyar politikai közvélemény kialakulásának. A sajtó az, mely a magyar kisebbség vezetőinek politikai elgondolását, terveit és célkitűzéseit hathatósan és eredményesen, minden előzetes állásfoglalás nélkül ismertetni és propagálni tudja. Hogy ez a sajtó ezt a feladatot kellőképpen tudja megoldani, ahhoz természetesen szükséges az, hogy ez a sajtó idejekorán és kellőképpen legyen tájékoztatva minden olyan eseményről, mely a jugoszláviai magyar kisebbségi életét, ha mindjárt csak távolról is, érinti.

Erős a meggyőződésem, hogyha mi az esetleg újból meginduló politikai megmozdulásunkban ezeket a szempontokat nem hagyjuk figyelmen kívül, és tényleg gondoskodunk egységes közvélemény kialakulásáról, akkor sokkal tömöttebb sorokban fogjuk tudni mögöttünk magyarjainkat, és ebben az esetben a jugoszláviai magyar kisebbség vezetőinek igen sokszor emberfölötti munkáját, minden valószínűség szerint, nagyobb siker fogja koronázni, mint az a múltban volt.

A GUZLA

Írta: Ágoston Sándor

Beográdból Pancsevóra utaztam, s a hajóra kellett várakozni. A Duna-parti vendéglők egyikében az ablakhoz közel egy szép szál ember telepedett le. Lehetett harmincöt éves. A ruhájáról ítélve dél-szerbiai. Rendelt egy feketét, s mit sem törődve az emberekkel, tisztán a saját szórakoztatására elővette az egyhúrú guzláját, rátámasztotta a térdére, keresztbe fektette rajta a szintén egyhúrú vonót, elkezdte húzni-húzni, de mindig egy hangon, s hozzá harsányan énekelt, de folyton egy hangon, csak a guzla húrját néha-néha megrezegtette. A hajó megérkezett, de én nem szálltam be, meg akartam várni, mikor fog másik hangot. Órákig nem változtatott a hangon. Csak énekelt átszellemült arccal folyton egy hangon. A Kraljević Marko históriáját énekelte, mely a szerb nép legkedvesebb régi hőskölteménye.

Évek múlva látogatást tettem a karlócai pátriárka helyettesénél. Fiatal, negyvenéves ember. Püspök. Tökéletesen beszélt angolul, németül, franciául. Nagy műveltségű ember. A fogadószobájában egy kis asztalon ott állt a guzla. Kérdeztem, mit szokott ezzel csinálni?

– Énekelni szoktam mellette.

– Mit?

– A régi szerb népdalokat, hőskölteményeket. Ez nálunk hagyományos szokás. A sumadiai, dél-szerbiai, montenegrói ember el sem tudja képzelni az estét anélkül, hogy elő ne vegye a guzlát, s ne énekeljen mellette régi népdalokat, hőskölteményeket, népmondákat s mindezek gyűjteményét, a Kraljević Markót.

Eszembe jutott az én Duna-parti emberem, akinek a kedvéért két hajót el hagytam menni, mert nem tudtam betelni a nézésével és a hallgatásával. Az az egyhangú ének valóságos elbűvölés, pedig nem értettem belőle egy szót sem. Elbűvölés maga egyszerűségével, s elbűvölés az átszellemült arc, mellyel az az ember énekelt. Elképzeltem valahol Dél-Szerbiában, ahol egyszerű faháza előtt esténként énekel a guzlája mellett, s a gyermekei áhítattal hallgatják.

– Mit csinál ilyenkor ez a család?

– A nemzeti irodalom legszebb gyöngyeiben gyönyörködik.

Milyen sivár ehhez képest a mi nemzeti életünk!

Miben nyilvánul meg a magyar ember nemzeti élete? Hogy éli ki a mai magyar család nemzetiségét? Hogyan műveli nemzeti kultúráját? Újságot olvas vagy a rádiót hallgatja?

De mi ez a guzlához képest? Mi ez a régi népmondákhoz, balladákhoz, népdalokhoz képest? Milyen nagy kár, hogy nekünk nincsen guzlánk! Milyen végtelen kár, hogy régi népköltészetünk kincseit csak a középiskolai tanárok ismerik és ismertetik, de nem ismeri, nem tudja, nem élvezi, nem gyönyörködik benne maga a nép.

– Mivel lehetne pótolni ezt a pótolhatatlan veszteséget?

– Semmivel.

De ha már nincsen guzlánk, ha nincsen őseredeti népi hangszerünk, ha nem ismerjük, nem tudjuk, nem használjuk a saját kincseinket, legalább igyekezzünk megismerni. Vegyük elő a modern élet rendelkezésünkre álló kultúreszközét: a könyvet.

Milyen szép volna, ha megtanulnánk a dél-szerbiai, sumadiai, montenegrói szerbektől, hogy esténként a saját nemzeti irodalmunk remekműveiben gyönyörködnénk, s ezzel szórakoztassuk a családunkat is. Minden este egy ének a Toldiból, Buda halálából, a kuruc balladákból, Mikes Kelemen leveleiből, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady s a legújabbak költeményeiből, Tompa virágregéiből stb., stb.

Egy szellemes ember egyszer így határozta meg a művészetet, hogy a művészet az, amivel az ember este nyolc óra után foglalkozik. Határozzuk el, hogy este nyolc óra után minden magyar családban a magyar nemzeti irodalom remekeivel foglalkozunk.

Elő vesszük a guzlát!

CÉLKITŰZÉSEK

Írta: Batta Péter

Az építő munka alulról halad felfelé. Amikor az életnek induló családfő házat akar emelni, először is megvizsgálja a talajt, amelyre a ház alapjait kívánja elhelyezni. Leás tehát az eleven földig, s arra rakja jó szélesen a terméskő vagy a téglalapzatot.

S ha megvan az erős alap, akkor már vígan húzza fel a falakat, hogy betetőzze azt s kitűzze a jövőendő családi fészek ormára az öröm jelét, a díszes zöld ágat.

Az épület betisztogatása, szépítése, díszítése azután már felülről indul lefelé. S amikor újra eléri a föld szintjét, akár be is lehet költözködni.

Az épület, a nagy mű befejezést nyert.

A mi nemzetiségi kisebbségi alapunk az a széles népréteg, amelyet a jugoszláviai nagycsaládú, szapora, értelmes, dolgos, de kis igényű napszámos, földmunkás, kisparaszt osztály alkot.

Ezt kell tehát megerősítenünk, hogy reá mint alapra nyugodtan felépíthessük a kisebbségi magyarság házát, mely egyben vára lesz.

S amikor már kitűzhetjük az épület ormára a tarka kendőkkal, színes szalagokkal díszített nyírfagallyat, csak akkor gondolhatunk arra, hogy azt kívül-belül díszítsük a közművelődés és általános műveltség legszebb virágaival; foghatunk hozzá igazán és sok reménnyel irodalmunk, képzőművészetünk, műés népzeneink, iparművészetünk fejlesztéséhez, eredményeinek könyvtárakba és múzeumokba gyűjtéséhez, megőrkítéséhez.

Gazdasági megerősítése kisebbségünknek az építés, a kulturális kiképzése pedig a díszítés. A kettő együttvéve: a magyar kisebbség megmentése a jövő számára.

*

Azzal tisztában kell lennünk, hogy e nagy munka keresztülvitelében senkire se számíthatunk segítségképp, csakis saját magunkra. S ha legalább nyugodtan dolgozhatnánk! Nem! Mindenünnen gyanakvó szemek sanda pillantása, sőt

ellenséges karok sújtása fenyeget bennünket. Fél kézzel dolgozhatunk tehát csak, fél kézzel hadakoznunk kell. De nem újság ez nekünk. Csaknem ezer esztendeje csináljuk ezt így.

Ha kisebbségi épületünk alapjait vizsgáljuk, azt találjuk, hogy népünk sok jó tulajdonsága mellett három, sorsára messze kiható nyavalyában szenved, amelyek mint a száraz fát a percegő szú, lassan, de biztosan emésztik, fúrják, rágják, pusztítják.

Ez a három nyavalya: a per, a bicska, a magzatelhajtás.

Bővebben vagy másként szólva a pereskedési hajlam, a korcsmában való legénykedés, amely szurkálással végződik sokszor, és a magzatelhajtás, amely végső kifejlődésében az egykéhez vezet, s a nép pusztulását eredményezi.

Valamikor régen ügyvédek azon vitatkoztak egymás között, hogy melyik fajta a legjobb kliens. Az a vélemény alakult ki, hogy a román, rusznyák s a tót a legjobb ügyfél, mert vakon bízik ügyvédjében, s hordja neki úgy pénzben, mint természetben a költséget és a díjat. Az az ügyvéd, aki békében ezek lakta vidéken telepedett meg, tíz–hús év alatt biztosan meggazdagodott.

Utánuk következtek sor szerint a szerbek és a magyarok.

Abban is megegyeztek a vélemények, hogy a legrosszabb pereskedési alany a német. A sváb mell a szász.

Ezeknek alig kell ügyvéd, ezek elintézik vitás ügyeiket maguk minden idegen segítség nélkül.

Azt hisszük, ez a sorrend ma sem változott meg nagy vonalaiban.

Pedig a pereskedés sok kis embert tett már tönkre, hogy a nagyobbakról ne is szóljunk.

Míg ez a kórság a felnőttek közt pusztít, a korcsmázás inkább a fiatalságot rontja. Az ittas fej hamar a zsebbe nyúl vagy a csizmaszárhoz kap, ahonnan egykettőre elővillan a bicska. S a vége vérfolyás, ha nem életkioltás.

Valamikor különleges református betegség volt az egyke. Ma már, sajnos, kikezdte a többi vallások asszonynépségét is. A magzatelhajtás mindennapos, megszokott jelenséggé vált.

Most, hogy ismerjük a bajt, lássuk az orvosságát.

Az orvosság a felvilágosítás, a meggyőzés, a következmények őszinte feltárása mindazok által, akik erre hivatottak. Mindenütt, ahol erre alkalom nyílik.

A papok a templomban, a tanárok és tanítók az iskolában, az értelmi osztály többi tagjai pedig az egyes meglevő vagy csak ezután alapítandó egyesületben. Ha már nem az irodában, rendelőben, üzletben.

Főleg a fiatalság van elhagyatva, kitéve a pusztító szenvedélyek káros következményeinek. Ezért mindenütt, a legutolsó faluban vagy tanyacsoporton is meg kell alapítani az ifjúsági egyesületet, legyen az cserkészegylet, keresztetek, katolikus vagy egyéb leány- vagy legényegylet, keresztény ifjúsági egyesület, daloskör stb. Vagy ha ez nehézségekbe ütköznék, úgy a felnőttek egyesületei: a gazdakörök, dalárdák alakítsanak ifjúsági alosztályokat, s oda tömörítsék a fiatalságot. Hogy így a korcsmázástól megőrizzük őket.

Természetesen ezen egyleteknek kötelességük lesz az előadások, tanítások egész sorozatát évről évre megrendezni, hogy tagjaikat oktassák, kitanítsák, őket tanáccsal ellássák az élet ezer nehézsége, megoldhatatlannak látszó kérdése tekintetében.

E hasznos előadások mellett azonban egy percre sem szabad megfélemleniük arról, hogy a fiatalság mulatni, szórakozni is akar. A táncmulatsággal egybekötött színelőadásoknak tehát egymást kell követniük, mert különben a korcsma ismét visszahódítja magához a csak az imént tőle elragadott áldozatait.

Az egyletek vezetői hívják meg az értelmi osztály tagjait, ezek pedig menjenek el az egyes körökbe, s ott ki mihez ért, tartsanak előadásokat, világosítsák fel a népet, s ennek a nemzetmentő munkának egy percig sem szabad szünetelnie. Még az egyes sportegyesületek is megtalálhatják a módját, mit tehetnek népünkért.

Az adott jó tanácsért, útbaigazításért, államnyelvű okiratok és idézések fordításáért, megmagyarázásáért ne követeljen pénzt fajtájabelitől se ügyvéd, se orvos, se mérnök, se pap, se tanító.

Egyike a legfontosabb teendőnek: napközi otthonok felállítása és berendezése minden faluban, városban, ahová a fiatal anyák elhelyezhetnék apró gyermekeiket, sőt csecsemőiket, míg munkára mennek.

A munkába természetesen be kell vonnunk a Szerémség, Horvátország s a Muravidék magyarságát is.

Egyleteink vezetését pedig nem szabad kiadnunk a kezünkől.

Bár a felvilágosítás, tanítás eredménye az kell hogy legyen, hogy népünk többet tudván, jobban megállja helyét a világban, s esetleg vagyont gyűjt, mégis az egészen nincstelen napszámosságot úgy kellene a községnek a földhöz kötnie, a kommunizmus csábító karmaitól megmentenie, hogy a még rendelkezésre álló közvagyonból, földből családonként ha csak egy-egy fél holdacska is, de azért kellene köztük osztani.

Ezt rég belátták már az államalkotó elemek is, és házhelyet csaknem minden község osztott szét nincsteleneink között. De ez kevés. Kis kertecskét is kell nekik adnunk, hogy legalább a zöldségféléből tudjon az asszony nép pénzelni. Hogy azon a malackáinak, baromfiainak szükséges zöld takarmányt, herét, mit meg tudjon magának termesztani. Egy-két kecskét, a szegény ember tehénkéjét megnevelhesse s tejjel láthassa el a pulyákat.

S ha így s ezek mellett a férfinép kasza, kapa, kubikostalicskával a kezében meg tudja szerezni éven által a legszükségesebb télirevalót, elérhetjük Isten segítségével azt az aranykort, amikor minden kisebbségi magyar család leszúrja télnek kezdetével a maga száz-százötven kilós kis hízócskáját.

S amikor majd nem kell többé reszketve gondolni arra, hogy még csak ezt az egy telet ússzuk meg baj nélkül . . . csak még ezt az egyet . . . Uram Isten . . .

Az angyalcsináló bábákat, orvosokat csak nagyritkán éri utol a törvény sújtó keze. Bár alig van a faluban, városban ember, aki pontosan ne tudná, kik foglalkoznak ezzel az iparággal, több-kevesebb szerencsével. Itt tehát csak a tár-

sadalmi kiközösítés, a megvetéssel sújtás az egyetlen hatásos eszköz, amely mindig eredménnyel is jár.

S csak akkor, mikor már megszabadítottuk jobb sorsra érdemes, zsellérsorsban élő fajtestvéreinket ezektől a tetet-lelket sorvasztó betegségektől, kezdetjük meg rájuk mint alapra az építést: beszervezését az iparos, kereskedő, szabad foglalkozási pályák egyedeinek. Ami az előbbihez képest csak gyerekjáték. Itt már képzett s olyan egyének, illetve társadalmi osztályokról van szó, akik rég belátták a szervezkedés szükségességét, s ismerik annak előnyeit.

S ekkor, csakis ekkor érik majd meg az idő arra, hogy végre kitűzhetjük a kisebbségi magyarság nyersen felhúzott épületfalainak ormára az örömfakasztó, hatalmas, szélben vígan lengedező zöld nyírfagallyat.

*

Ezután következik a diadalmas munka második fejezete. Az épület falainak betisztogatása, csinosítása, festése, szépítése, közművelődési beszerzése népünknek.

Ez nem könnyű munka.

Bár a megalkotott egyesületek rendelkezésre állanak. S bár előttünk is áll példakép, a német kisebbség kultúrmozgalma: gazdasági tekintetben az Agráriával, közművelődési tekintetben pedig a Kulturbunddal az élén.

Az előbbi a gazdasági szövetkezeti eszme, talán mondhatjuk, ideális megtestesülése, az utóbbi ugyanaz a megtestesülése a közművelődés, a szellemi javak eszméjének.

E kettő keretébe aztán minden belefér, e kettő keretében minden megvalósítható.

A nemzetgazdasági jellegű egyesületek a Jugoszláviai Magyar Szövetkezeti Központban tömöríthetők, míg a kulturális célú egyletek a Jugoszláviai Magyar Közművelődési Központban.

Ez utóbbiak osztják ki a szerepeket, tűzik ki a célokat, ellenőrzik azok megvalósítását. Gyűjtik a statisztikai adatokat. Alapítanak új egyleteket, fiókokat.

Ők jelölik ki azokat az egyleteket, amelyekben a magyar nyelv és irodalom, valamint ezek története tanítandó. Mondjuk, népegyetem keretében.

Megindítanak vagy legalább támogatnak irodalmi, képzőművészeti, zenei megmozdulásokat, lapalapításokat kezdeményeznek, meglevő lapokat, irodalmi folyóiratokat segíyeznek, irányítanak. A könyvkiadás kérdését istápolják. Könyvtárakat állítanak fel, vándorkönyvtárak beszerzését intézik. Nagyon fontos a Népnaptárak céltudatos, több évre előre kidolgozott terv szerint való megszerkesztése, a szükség szerinti számban való kinyomtatása s a néphez juttatása. E népnaptárak révén nagyon sok okos dologra lehetne tanítani fajtestvéreinket. Azáltal, hogy minden évben más-más célra kellene e kalendáriumokat szentelni. Például a Búzanaptár a búzatermelés mikéntjét tárgyalhatná tudományos alaposággal, de népszerű nyelven s rajzokkal, képekkel ellátva a vetéstől az elcsépelésig, sőt az értékesítés s a megóvás kérdésével is bőven

foglalkozva. A Kukoricánaptár a tengerivel, a Lótenyésztési naptár a lóval stb. tehetné ugyanezt. A földművelés összes ágait kimerítve az ipari szakmák számára kellene a sorozatot folytatni. Ami egy húsz–harminc éves hatalmas programnak felelne meg. Természetesen jó papírra nyomott könyvek lennének a kalendáriumok, amelyek a mestergerendán összegyűjtve végül is kis könyvtárral érnének föl, s mindig kéznél lennének, ha véletlenül megakadna valahol a kisember tudománya.

De menjünk tovább.

Figyelik a magyar diákok beiratkozását s előmenetelét az államnyelvű s a magyar nyelvű tagozatokon. A létszám betöltéséről gondoskodnak. Könyvek beszerzését, szétosztását, diákkonyhák és napközi otthonok ügyét szívükön viselik.

Figyelemmel kísérik a magyar tanulók sorsát az egyetemeken is, mindaddig, míg az életbe ki nem lépnek. Sőt azután is. E tekintetben pedig a nagy szerb alapítvány, a Tököliánium legyen a mintakép.

Különösen nehéz a tanítók utánpótlása kérdésének a megoldása. Mert a mai könyvradományok gyűjtésének időről időre való megrendezése s e célból buzdító cikkek tömegének a megíratása se nem célravezető, se nem méltó a magyar kisebbséghez.

Ideig-óráig talán sikerül ily módon előteremteni a szükséges dinárokat, azonban egy fontos közintézményt így fenntartani lehetetlen.

Két megoldási lehetőségre gondolunk. Az egyik az 1920. június 20-ai kisebbségvédelmi törvényünk 9. szakaszára támaszkodik, amely szakasz a közjövődelmek méltányos részét a nemzeti kisebbségek javára biztosítja nevelési, vallásos vagy jótékony célokra.

Arra gondolunk tehát, hogy e § rendelkezése értelmében az állam vegye át tanítójelöltjeink anyagi gondjainak ellátását is, amennyiben erre rászorulnak, és pedig nemcsak a beográdi tanítóképző intézetben tanulók, hanem az ország egyéb iskoláiban tanuló magyar jelöltek tekintetében is.

Amennyiben azonban ez most megvalósíthatatlan volna, nem marad más hátra, mint áthelyezni e párhuzamos osztályokat egy olyan tanítóképző intézet mellé, mely itt, a Vojvodina területén, nagyobb magyar intelligenciával rendelkező városban működik, ahol a fiúkat egyes magyar családok magukhoz vonják teljes ellátásra ingyenesen s így biztosíthatnók tanulmányaik sikeres befejezése.

A dolog sürgős, addig kell a helyes megoldást kieszelnünk, míg az teljesen a körmünkre nem ég.

Amint ezen és egyéb szerb alapítványok által fenntartott noviszádi főgimnázium már százhuszonöt éves, a szerb színészet hetven–hetvenöt éves, a szerb képzőművészeti múzeum szintén nyolc–tíz évtizedes múltra tekinthet vissza, amely idők jó részét a magyar impérium alatt töltötték el, éppígy nekünk is meglehet minden reményünk hasonló intézményeink hasonló jövőjére nézve. Bár ha ez intézményeket ezután kell is megteremtenünk, megalapítanunk.

A tudomány, irodalom és képzőművészetek egyetlen ágát sem szabad elhanyagolnunk, figyelmen kívül hagynunk. Sőt szakszerű ásatások levezetése s az összegyűlt anyag szabályszerű muzeális elhelyezése, feldolgozása is gondunk tárgyát kell hogy képezze.

Népviselési bál, gyöngyösbokréta, néprajzi múzeum már oly kivirágzásai a magyar népléleknek, kultúrának, amelyek mint betetőzései jelentkeznek ennek az egész rendszerbe fogásnak, jövőbeli tervezetésnek.

És ne mondja senki, hogy mi itt szégyenletesen utánozni akarjuk volt vagy mai népkisebbségi sorstársaink már elért eredményeit. Másoktól, szerencsésebb viszonyok közt élőkől tanulni sohase volt szégyen. Sőt, örüljünk, hogy vannak előttünk példák, amelyekből okulást meríthetünk. Rendkívül kevés a feltaláló, az újat alkotó nagy elme. Az emberiség óriási, nagy többsége csak elsajátítja a készen kapott tudományos eredményeket. S boldogan él mellette vagy belőle.

Miért ne kísérlelhetnénk tehát meg mi is, hogy a fentebb vázolt úton-módon szebb, értékesebb, túrhetőbb és boldogabb jövőt, életet teremtsünk kisebbségi sorsba került népünknek.

Mindössze kettő kell hozzá: összetartás és akarat!

KULTÚRFELADATAINK

Írta: Dr. Brájer Lajos

Felesleges bizonyítani, hogy ma, amikor ismét olyan időket élünk, amelyekben megértik a magyar kisebbség jogos és tiszteletre méltó törekvését, fokozott mértékben kell hangot adnunk azoknak az óhajoknak, melyek a jugoszláviai magyar társadalomban élnek. De ennél is fontosabb az, hogy a jugoszláviai magyarság tisztában legyen azzal, milyen úton és módon kívánja a jövőben érvényesülését. A Kalangya tisztelt szerkesztősége felszólítása értelmében a következőkben néhány szót akarok elmondani kulturális életünk gyakorlati megszervezéséről és annak módjáról.

Még két évvel ezelőtt a jugoszláviai magyar ajkú polgár örvendetes kultúreltetet élt. Ne becsülje le senki azokat a magyar műkedvelői előadásokat, amiket egyes városokban és nagyközségekben sűrűn rendeztek (ha talán néha nincs is úgy betöltve valamelyik mellékszerep, mint ahogy a nagyobb igényű hallgató kívánná), mert azok nemcsak abból a szempontból fontosak, hogy magyar szót hallhat a magyar ember, de egyúttal alkalmat adnak arra is, hogy a közönség megismerje a magyar színpadi irodalom legjobb termékeit. Tehát mindenféleképpen kulturális céljuk van. És ne mosolyogja le senki azokat az irodalmi felolvasásokat és előadásokat, amiket majdnem hetenként rendeznek minden nagyobb helyen. Mert itt alkalom nyílik a modern magyar költészet megismerésére, de egyúttal arra is, hogy a speciális vojvodinai (bácskai) költészettel megismerkedjünk. S ha ez a vojvodinai és bácskai költészet, mely eddig is megbecsülést és figyelmet érdemlő színvonalat ért el, nem mutat föl több eredményt, tulajdonítsuk azt annak, hogy a mi íróink és költőink alig találnak teret az érvényesülésre. Mennyire fokozná például a mi íróink kedvét és ambícióját, ha minden egyes jugoszláviai magyar egyesület, kör, kaszinó, dalárda vagy közművelődési egyesület, egyszóval magyar intézmény évente díjat tűzne ki a legjobb versre, novellára, színműre, dalra, regényre.

De az irodalmi törekvéseket nem szorítanám kizárólag a szépirodalomra. Hogy képzőművészet van Jugoszláviában, mégpedig figyelemre méltó, főleg a

Vojvodinában, arról vajmi keveset tud a nagyközönség. Jugoszlávia történelme sincs még megírva, pedig az állam másfél évtizede áll fenn.

A jugoszláv–magyar irodalmi vonatkozások megérdemelnének egy összefoglaló kötetet, hiszen még ma sincs eléggé ismertve az az intim vonatkozás, amelyben szerb és magyar irodalom állanak, a remek szerb Petófi- és Aranyfordítások révén. A mi vidékünknek is van néhány pompás fordítója, akikkel sűrűn találkozunk a napilapok hasábjain, de mindig várom azt a könyvet, amely összefoglalná a legérdemesebb magyar fordításokat, hogy a közönség azon része, mely az államnyelvet nem bírja, megismerkedjék a szerb költészettel. Viszont várom azt a könyvet is, mely a vojvodinai magyar költők antológiáját adná, bizonyítékkául annak, hogy vannak olyan magyar költőink, akik megérdemlik, hogy olvassák és támogassák őket. A szerb és magyar zene vonatkozásai is feldolgozásra várnak. S végül úgy képzem, hogy úgy, mint Amerikában, évente megjelenik egy kötet, mely a legjobb short stoire-k (ők így hívják a mi novellánkat) gyűjteménye, amit legegyszerűbben a Mikszáth almanachjával hasonlíthatnánk össze, a magyar egyesületek is kiadnának egy ilyen almanachot, melyből mindenki láthatná, hogy pompás novellaíróink vannak.

Ismétlem, hogy magyar egyesületeink dicséretet érdemlő munkát végeztek eddig is. Anélkül, hogy bele akarnánk nyúlni, vagy valami felesleges központosításra gondolnák, az olyan szépen működő irodalmi, zenei vagy szorosan vett közművelődési tevékenységbe, mégis úgy vélem, hogy nagyobb feladatok elvégzésére, akár az imént említettekre is, tömörülésre van szükség. A mi magyar egyleteink kétségtelenül igen hasznos szolgálatokat teljesítenek a jugoszláv–magyar kultúrának, de ezek a szolgálatok még célravezetőbbek lesznek, ha az összes egyesületek egy nagyobb arányú közös program- és munkatervezet alapján működnek, s vállvetett munkával feldolgozzák azokat a kulturális pontokat, melyeket fentebb néhány szóval vázoltam. Ismétlem, egyetlen magyar egyesületnek, akármi is legyen a neve, az önálló működését ne érintsük, az autonómiájába bele ne avatkozzunk, mert ezek akkor teljesítik legjobban a feladatukat, amikor a helyi viszonyok szem előtt tartásával dolgoznak.

De ha csak a fentebb érintett programot akarjuk megvalósítani (pedig távolról sem képzem azt, hogy sikerült az összes teendőket felölelnem), ha nagyobb eredményeket akarunk elérni, szükség van arra, hogy egyöntetűen járjunk el, s az egész jugoszláv–magyar társadalmat egyesítsük a magyarság kultuszában. Hogy csak a legfontosabbakat említsem, ezen az alapon:

1. Lehetséges lesz számba vehető irodalmi és művészeti díjakat kitűzni;
2. Jó tanulókat jutalomdíjban részesíteni;
3. Azokat a könyveket kiadni, melyek magyar és szerb testvéreink kölcsönös megértésének szent ügyét szolgálják;
4. A szorosabb kapcsolat lehetővé fogja tenni, hogy a nagyobb jugoszláv városokat és nagyközségeket fölvegyék azokba a listákba, ahol hangversenyeket és képműkiállításokat rendeznek;
5. Erősebben kibontakozó irodalmi és művészi tehetségek istápolása;

6. Évente más és más városban volna megtartandó az egyesült kultúregyesületek közgyűlése, melyet mindannyiszor egy válogatott műsorral rendelkező kultúresttel kötnének össze, félévenként pedig a folyó ügyek megbeszélése végett más és más helyen választmányi ülést tartanának, ahol meg kellene beszélni az új kezdeményezéseket és terveket, és bírálatot mondani az addig teljesített kultúrmunkáról.

Ezekben igyekeztem a Kalangya megtisztelő felszólításának eleget tenni, megjegyezve, hogy közművelődési egyesületünk működése beszüntetése előtt is a vezetők a különböző városok és községek megbízottaival egyetemben sok áldozatot hoztak időben és pénzben, hogy egymást megismerjék. Ezt a munkát, melyet kénytelenek voltunk megszakítani, tehát csak folytatni és elmélyíteni kell. És én úgy érzem, hogyha teljes lélekkel és minden erőnkkel azokat a törekvéseket támogatjuk, melyeket itt megkísérlettem szavakba foglalni, nemcsak a nem magyar ajkú lakosság megértő együttérzését s a kölcsönös megbecsülést fogjuk elérni, de egyúttal az egyetemes emberi munka szolgálatába is szegődtünk.

Minden ember tegye meg a kötelességét, s végezze el munkáját lelkiismeretesen és becsületesen azon a helyen, ahova a Gondviselés állította.

A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR ÍRÁS AZ EGYETEMES MAGYAR IRODALOMBAN S A KÉT SZOMSZÉDOS NÉP KULTÚRKÖZELEDÉSÉNEK SZOLGÁLATÁBAN

Írta: Csuka Zoltán

Örömmel és lelkesedéssel olvastam el a Kalangya körlevelét, amely széles körű ankét megrendezésével a jugoszláviai magyarság új célkitűzéseit igyekszik hatalmas programadásban érzékelhetővé tenni. Habár térben messze kerültem a régi vidéktől, mégis úgy érzem, hogy születésem, életem ott eltöltött huszonöt esztendeje, a jugoszláviai magyar irodalom kialakításában való részvételem s az elszakíthatatlan lelki közösség kötelességemmé tesz, hogy magam is beálljak a hosszú sorba, s egynéhány kérdésben jó tanácsot adjak azoknak, akik odalenn a magyar kultúra épületét igyekeznek most magasabbra vonni s a jugoszláviai magyarság jövődjét megerősíteni. Az én hozzászólásom természetesen olyan vonatkozású, amely túllép a határokon, s egyrészt a jugoszláviai magyar írás szerepét az egyetemes magyar irodalomban igyekszik megvilágítani, másrészt pedig azt a szerepet, amelyet a délszlávországi magyar kultúra a szomszédos népek kultúrközeledésének szolgálatában van hivatva betölteni. A két kérdés szorosan egymáshoz kapcsolódik, mert egyik – főleg a mai elvadult európai viszonyok között – feltételezi a másikat.

A legutóbbi budapesti könyvnapon két könyvsátor is vonta erősen magára a figyelmet: az egyik az erdélyi Szépműves Céh sátra volt, amelyben az Erdélyi Helikon írói gyülekeztek egybe, és adtak autogramot a budapesti közönségnek, a másik pedig a szlovenszkói magyar írók sátra, amelyben a kassai Magyar Írás írói gyülekeztek, s mutatták be folyóiratukat és könyveiket. Sajnos, a jugoszláviai magyar íróknak az idén sem volt sátruk, a jugoszláviai magyar írók közül senki sem jött fel Pestre, a Kalangya, amely a jugoszláviai magyarság egyetlen és – bátran elmondhatjuk – minden tekintetben színvonalas folyóirata – sehol sem volt látható. Ha a Studium könyvkiadó Kecskeméti utcai sátrában jómagam és Fekete Lajos, a szintén Noviszádról felköltözött író nem kaptunk volna vendégjogot, akkor egyáltalán nem vettek volna tudomást arról, hogy Délszlávországban is él a magyar irodalom, így mi elértünk annyit, hogy legalább a Jugoszláviai Magyar Könyvtár és a Kalangya Könyvtár eddig megjelent köteteit

kitettük a magyar könyvvásárlók elé, akik érdeklődéssel nézegették is a szinte egzotikusan ható könyveket.

Most talán ne keressük azokat az okokat, amelyek miatt a jugoszláviai magyar írók közül senki sem jelent meg a budapesti könyvnapon, s nem tették lehetővé a budapesti jugoszláv követnek azt, hogy az itteni román és csehszlovák követ példájára szintén meglátogassa a maga hazájából Budapestre felutazott kisebbségi magyar írók könyvsátrát. A „félreértés és a kedvezőtlen konstelláció”, amelyről a körlevél is beszél, remélhetőleg meg fog szűnni, és a jövőben a jugoszláviai magyar irodalom is megteheti azt, amit megtehet az erdélyi és megtehet a szlovenszkói kisebbségi magyar írás: bekapcsolódhatik az egyetemes magyar írás nagy orkeszterébe, és a délszlávországi magyar irodalom a maga külön életével szintén felcsatlakozhatik abba a munkába, amely túl az egyetemes magyarságon az egyetemes emberi kultúráért is folyik. S nékem személy szerint is meggyőződésem az, hogy ebben az esetben a legközelebbi könyvnapon már a Kalangya is felsorakozhat az erdélyi és szlovenszkói kisebbségi magyar irodalom sátrai mellett és Noviszádról, Szuboticáról szintén megjelenhetnek a kisebbségi magyar írók, akik a maguk vidékének sajátos arcát és sajátos problémáit mutathatják be a budapesti olvasóközönségnek. Mi, ottani származású magyar írók mindig készen állunk arra, hogy segédkezet nyújtsunk ebben a munkában testvéreinknek, hiszen szóval és tettel eddig is küzdöttünk a délszlávországi magyar irodalomnak az egyetemes magyar irodalomban való teljes elismertetéséért. S bizonyos vagyok abban, hogy ez serkentőleg fog hatni a délszlávországi magyar írókra, akik kettőzött erővel fogják folytatni azt a munkát, amit irodalmunk és a kisebbségi magyar szellemi élet kifejtéséért eddig is megkezdték. A Kalangya pedig a kassai Magyar Írás és az Erdélyi Helikon mellett az egyetemes magyar irodalomban méltón fogja képviselni a jugoszláviai magyar irodalmat, amelynek fejlődnie és erősödnie kell. A Kalangyának az egyetemes magyar irodalomban éppen az a szerepe, hogy szerte a magyar nyelvterületen s elsősorban a törzsmagyarságnál bemutatassa, ismertesse és méltón képviselje a délszlávországi magyar szellemi életet, amit, sajnos, épp a folyóirat itteni megszervezetlensége miatt errefelé alig ismernek.

Ezzel párhuzamosan pedig a délszlávországi magyar irodalomnak az erdélyi és szlovenszkói kisebbségi magyar irodalmak példájára még egy igen fontos feladatot kell elvégeznie: a szomszédos népek kultúrközeledésének kiépítését. Mert az írónak minden napi politikán túl is egyedüli és szent kötelessége saját kultúrájának építése mellett ennek a közeledésnek a szolgálata, és ezt a szolgálatot kisebbségi magyar volta mellett épp népe érdekében kétszeresen valania és vállalnia kell. Az Erdélyi Helikon öt román könyvet hozott az idén Budapestre, a Kazinczy Társaság a szlovák költők magyar nyelvű antológiáját; a Kalangyának is meg kell valósítania azt, hogy délszláv írókat mutasson be magyarul és délszláv írókkal minél inkább elmélyítse az összeköttetést, mert ez az út vezet a megértéshez és egymás megismeréséhez. A délszlávországi magyar íróknak ezenkívül meg kell keresniök délszláv író társaikon keresztül az összeköttetést a délszláv sajtóhoz és színházakhoz, hogy viszont azok ma-

gyar műveket mutassanak be a délszláv olvasóknak. A budapesti rádióban épp nemrég hangoztattam, hogy a rádió megértéssel mutatja be a szomszédos népek szellemi termékeit, így nemrég szlovák este volt, s most szerb–horvát este van előkészületben, és a délszlávországi magyar írók is szívesen helyet kaphatnak a budapesti rádióban, amely mind nagyobb megértéssel és figyelemmel kíséri a kisebbségi sorsba került magyar írók és szellemi alkotók életét és munkásságát. A Kalangya, amely a délszlávországi magyar szellemi élet központjában áll, ezen a téren is sokat tehetne egy Kalangya-est megrendezésével a budapesti rádióban. Lehet, hogy ennek ma még akadályai vannak, de épp a Kalangya mostani körlevele, amely a jugoszláviai politikai élet új fordulatáról is számot ad, egyik reménysugár, hogy mindez nem utópia, hanem elérhető valóság lesz.

Mi, Budapestre származott vajdasági magyar írók mindebben készségesen nyújtunk segédkezet a Kalangya íróinak, és biztosak vagyunk benne, hogy ezzel a magunk részéről hozzájárulunk a jugoszláviai magyar kultúrélet megerősítéséhez s távolabbról a jugoszláviai kisebbségi magyarság megsegítéséhez. Hogy pedig mindez megvalósítható legyen, az a délszlávországi magyar kultúrélet irányítóinak gyakorlati érzéken túl, hitükön és kitartó kultúrszeretetükön is múlik.

Érdliget, 1935. július hó

A FIATALOKRÓL

Írta: Farkas Geiza

Midőn a Kalangya megtisztelő felhívásának eleget tenni igyekszem, ebben első nagy akadályként tornyosodik elém, hogy már több év óta külföldön élek, és így már nem ismerem a jugoszláviai magyarság mai helyzetét olyan közvetlen szemléletből, aminő egy valóban használható indíték tételéhez kívánatos lenne. Azazhogy nem ugyanez az esete sok művelt honfitársamnak, akik bár állandóan Jugoszláviában élnek, a világon talán mindent jobban ismernek, mint közvetlen környezetüket. Éppen itt is bukkan elém az indíték, melyet a jelen pillanatban legidősebbnek látok: megismerni, minél teljesebben megismerni és megismertetni a minket környező világot, egymást és magunkat.

Hogy azonnal minden további szószaporítás nélkül az indítvány velejébe hatoljak: a jugoszláviai magyar értelmiség fiatal nemzedékére hárul a feladat legnagyobb és leglényegesebb része, ami persze nem jelenti, hogy az öregebb korosztályok egyszerűen visszavonuljanak tőle, a földműves- és iparoscsoportok tevékeny közremunkálására is ne lenne igen nagy szükség. Hiszen ma a magyar értelmiség fiatal nemzedéke is talán többségében ama földműves és iparos-kereskedő családokból eredt – nem akarom úgy mondani, hogy szakadt. Mert szakadnia, mandarinkaszttá különülnie ezután sem szabad, sőt feladatának leglényegesebb része éppen a magyar munkálkodó rétegekkel való közöségnek nemcsak fenntartása, hanem még bensőbbé tétele, ez úton ama dolgozók egymás közti kölcsönös ismerésének mélyebbé, szívélýesebbé, támogató-készebbé tevése.

Az iskolázott magyar fiatalok tehát, akár munkatársai az oly dicséretesen munkálkodó Hídnak, akár nem, szorgalmasan tanulmányozzanak minden várost, falut, pusztát, gazdaságot, ipartelepét, iskolát, szórakozóhelyet, ahol csak magyarok élnek vagy megfordulnak. Persze nemcsak ezeket, hanem a lehetőség által megadott határok között azokat is, melyeken csakis szerbek, németek stb. találhatóak, nem is szólva a közelebbi és távolabbi külföldről. Mindenütt tájékozódni igyekezzenek elsősorban a magyar, de mindig egyúttal az egyéb

nép életviszonyai, szükségletei, boldogulási lehetőségei, bajai felől – és ahol, amikor lehet, lépjenek fel segítőként, tájékoztatókként, vezetőkként. Ha valahol bajokat, hiányokat tapasztalnak, közölgék azokkal, akiknek tiszte és hivatása a segítség módozatait megtalálni és alkalmazni. Ahol már ők maguk is segíthetnek, így ismeretterjesztő és nemesen szórakoztató, irodalmi és színelőadások békés, kedélyes összejövetelek rendezésével, jó könyvek, folyóiratok terjesztésével, közhasznú gazdasági és közművelődési egyesületek és intézmények alapításával és szervezésével – tegyék meg. A megismerés, kitanulmányozás így a legszorosabban együtt járhat a gyakorlati segítő munkássággal; a kettő, ha helyesen végzik, voltaképpen csak egyetlen munkának két oldala. Eközben igyekezzenek minél többféle körből minél több munkatársat szerezni; akik még nem próbálták, meglátják, tevékenységüknek ebben a részében fogják leg több örömeiket találni.

Ha az ifjúságnak ez az ismerő és ismertető munkája a hatóság által kellően ellenőrzött szervezetekben, így az újonnan alakítandó közművelődési egyesület keretében történhetik, a legjobb. Ám lehetséges ilyen szervezet nélkül is egyszerű érintkezés, megegyezés útján; a fő dolog mindegyik esetben nem az eljárás külső formája, hanem a megértés és a jóakarát.

Mit érhet el így népe számára a jugoszláviai magyar értelmi ifjúság? Nagyon sokat, sőt mindent, ami ma egyáltalában elérhető. Azt, hogy minden Jugoszláviában élő magyar ember nyílt szemekkel nézzen maga köré, ne csak az elemi iskolai tankönyvekből ismerje az országot, a világot, melyben él, az eseményeket, melyek mai helyzetét teremtették és további sorsát alakítják, hanem behatóbban, mondhatnók már nem is a szemek, hanem az agyak világosságában. Azt, hogy minden magyar ember tudja, hová, kihez fordulhat bizalommal már saját és családja, községe, foglalkozási csoportja boldogulásának érdekében, hol lehet segítője ennek vagy annak a jugoszláviai magyar testvérnek, mivel mozgíthatja elő az összes itteni magyarság jólétét, anyagi és szellemi emelkedését. Mivel tehet valóban értékes szolgálatot az államnak, melyben él, mivel járulhat hozzá az itt élő népek és csoportok jó egyetértéséhez és áldásos együttműködéséhez, miképpen szolgálhatja az emberiség békéjét és testvériségét is.

Tehát még egyszer: a fiatalok, akik éveik száma szerint azok, de azok is, akik megöregedett testükben fiatal lelket tudtak megőrizni, ismerjenek meg és ismertessenek. Ez az első, amiből már magától adódik minden további, a felszólító, az építő munka.

A MAGYAR SZÍNJÁTSZÁSRÓL

Írta: Garay Béla

A színház mindig jelentős tényezője volt a társadalmi életnek és a mai időkben pedig különösen fontos szerepet tölt be, mert az emberek szociális, kulturális és nemzeti érzéseit tartja ébren. Ezért volt és marad fontos számunkra.

Nálunk a hivatásos magyar színészet hiányában a színjátszás fejlesztését a műkedvelők vannak hivatva minél komolyabb formában művelni. Éppen ezért kell fokozottabb figyelemmel kísérni a vidéki műkedvelők munkáját, és ügyelni arra, hogy az előadások ne pusztán csak a szórakozni vágyó közönséget elégítsék ki, hanem pontosan betöltsék hivatásukat, ápolják kultúránkat és komoly, tanító hatást érjenek el úgy az előadók, mint a közönség ifjabb elemeinél.

A ma színháza a tömegé, a tömeg pedig a színházban szórakozni akar. Ezért a legszívesebben a hozzá közel álló témájú darabokat nézi. Nem elegendő a fényes díszlet, szemkápráztató kiállítás és a jó játék akkor, ha a darab vérszegény mese alapján épült fel. Ha figyelemmel kísérjük a vidékünkön nap-nap után színre kerülő előadásokról szóló beszámolókat, szomorúan láthatjuk, hogy műkedvelőink mennyire nem érzik át nemes hivatásukat, és milyen bizonytalansággal és rendszertelenül válogatják ki az előadandó darabokat. Láthatjuk, hogy a másor összeválogatásánál szinte bántó módon mellőzik a magyar irodalom legértékesebb darabjait, és ezek helyett idegen írók műveit részesítik előnyben, dacára, hogy ezek a munkák úgy témában, mint miliőben teljesen távol állanak a mi közönségünktől. Nemcsak távolállók, de a falusi népre, különösen az ifjúságra káros hatással vannak. Ezek a derék műkedvelők nagyot akarásukban elfelejtik, hogy nem elég magyarul játszani, hanem a magyar kultúrát igazán csak akkor szolgáljuk, ha minden megnyilatkozásunkban, akár zenei, akár színpadi téren, dokumentáljuk kultúránk magas színvonalát. Nem szabad megengedni, hogy a nagy külföldi városok színházainak minden orfeumi malacságai polgárjogot nyerjenek a mi színpadjainkon.

A művelt Nyugat nagy színházaiban előkelő szerepet töltenek be a magyar írók, csak a mi műkedvelőink mellőzik őket érthetetlen okokból. A mi közön-

ségünknek teljesen magyar előadásokat kell nyújtani, nem pedig olyan előadásokat, melyeknek a magyarsághoz csak annyi közük van, hogy magyarul kerülnek színre.

Azokat a műkedvelő színpadokat, amelyek elkalandoztak, vissza kell téríteni a helyes útra, és kényszeríteni, hogy olyan irodalmi műveket játsszanak, amelyek nincsenek erkölcsrontó hatással az ifjúságra és amelyek nyomán falusi testvéreink ízlésben és kultúrában fejlődhetnek. Félre kell tenni azt a rendezőt, aki annak a nótának a prímhegedőse, hogy nem kell a közönségnek irodalom. Az a rendező, aki bátran mer szakítani ezzel a felfogással, és kikorbácsolja a falusi és kisvárosi színpadokról a mondén világ ízlésének kaptafájára szabott sületlenségeket, és helyettük irodalmunk értékes termékeit helyezi el, az nemcsak a szereplők, hanem az egész jugoszláviai magyarság megbecsülését vívja ki magának.

A magyar kulturális egyesületeknek komoly gondot kell fordítani a műkedvelő színjátszás fejlesztésére, és szövetségbe kell tömöríteni a műkedveléssel foglalkozó egyesületeket. Ez a szervezet látná el majd megfelelő tanáccsal az egyesületeket, és egyben a színre hozandó darabok megszerzését is vállalná. Ha ez meglesz, akkor majd a tanyak és falvak népe is fel tud emelkedni a színjátszás megfelelő színvonalára, és belátják a műkedvelők, hogy maga a műkedvelés nem cél, csak eszköz a művelődés, a megértés és a finomabb ízlés szolgálatában.

MAGYAR MUNKAKÖZÖSSÉG

Írta: Gyöngyösi Dezső

Nagyon régi megállapítás – közhely már –, hogy az erők egyesítése képesíthet csak nemzeteket, társadalmakat, osztályokat nagy kérdések megoldására és efemer jelentőségű sikereket túlmenő alkotásokra. S ha áll ez a megállapítás a többségi nemzetekre, még hatványozottabban érvényes a kisebbségeknél, amelyek gazdasági és kulturális ereje sokkal korlátozottabb. Nem lehet tehát nagyobb feladat kisebbségi sorsban élő népre, mint egy nevezőre hozni annak egész társadalmát, egybefoglalni minden rétegét, hogy minél nagyobb erőt állíthasson problémái megoldásának szolgálatába.

Amilyen egyszerű ennek a ténynek felismerése, éppen olyan nehéz azonban annak keresztülvitele. Minden társadalom – különösen a mai modern kapitalizmus korában – igen sok egymással ellentétes érdekű osztályra és rétegre oszlik, amelyeket még tarkítanak a különböző vallások és világnézeti különbségek is. Nem is találunk a világtörténelem során olyan helyzetet – talán csak az egész országot veszélyeztető támadó háborút kivéve – amikor az egész társadalmat sikerült volna közös nevezőre hozni éppen a gazdasági és más érdekek különbözősége miatt.

Ebből a szempontból – sajnos – igen kedvező helyzetben van a jugoszláviai magyar kisebbség. A nagy történelmi átalakulás idején, mikor még érintetlenül állott a Vojvodinában a magyar nagybirtok, amikor még itt volt egy aránylag jó helyzetben levő magyar köztisztviselői osztály, amikor a háborún meghízott vállalkozói és kereskedői osztály in floribus volt, amikor a lateinerosztálynak még jól ment – egy ilyen közös nevezőre hozása a vojvodinai magyar társadalomnak lehetetlen lett volna. Ma azonban, amikor a magyar nagybirtokososztály – nem tartozik e cikk keretébe az okok felsorakoztatása – tönkrement, a magyar köztisztviselőosztály elvándorolt vagy állásnélkülivé vált, a gazda, az ipar és a kereskedelem létéért küzd, a lateiner tengődik, amikor – ha a vajdasági magyar társadalmat osztályozni kívánnók – egy igen kis rétegtől eltekintve – lumpenproletárookra, proletárookra és félproletárookra oszthatnók csak – egy ilyen közös nevezőre hozás nemcsak lehetőség, hanem parancsoló szükségesség is.

A vojvodinai magyar társadalomnak, amelynek számtalan megoldatlan problémája van, kell lenni egy olyan fórumnak, amelyben segítő kezet remél, oltalmazót nyer, és támogatót nyer, és támogatót kap. Ez a szerv lenne a magyar munkaközösség. Természetesen, hogy ennek a szervnek megalkotásánál nem gondolok papiros-egyesületre, egy mondvascsinált szervezetre, hanem olyan egyesülésre, amelyben eleven erő él, amely akar és tud cselekedni és amelynek módja is van erre.

A magyar munkaközösségnek magában kell foglalnia az egész vojvodinai magyar társadalmat nemre, felekezetre, társadalmi osztályra és rangra való tekintet nélkül. Tagja kell hogy legyen minden jugoszláviai magyar ajkú állampolgár, de éppúgy tagja kell hogy legyen minden itt működő magyar kulturális, gazdasági vagy társadalmi egyesület is, egyszóval az egész jugoszláviai kisebbségi magyar társadalom kifejezője, szervezete és képviselője legyen ez a szervezet. Fennállását olyan progresszív módon megállapított tagsági díj biztosítaná, amely tekintettel van a tagok kereseti viszonyaira, s ahol a nagyobb vagyon van, vagy több jövedelem, nagyobb terhet is visel, anélkül hogy ez több jogot is adna. A nagyobb vagyon és magasabb jövedelem társadalmi kötelezettségének éppen ebben a szervezetben kell megnyilvánulnia.

Nem szabad választóvonalnak lenni ebben a szervezetben a politikai véleménykülönbségnek vagy pártállásnak sem, ahogy nem lehet választfal a világnézeti különbség sem. A szövetkezeti rendszer alapjának, a kölcsönös segítség elvének kell érvényesülni a munkaközösségben, amelynek központi szervezete és állandó titkársága irányítja Jugoszláviában a magyar kisebbség gazdasági és szellemi munkáját.

A munkaközösség feladata, hogy kezdeményezze, megalakítsa és vezesse a kisebbségi magyar társadalom minden együttes életmegnyilvánulását. Hatáskörébe tartozik a termelő, a fogyasztó, értékesítő és hitelszövetkezetek megszervezése, kulturális, dal-, sport- és társadalmi egyesületek alakítása, a magyar kisebbség kataszterének elkészítése és állandó statisztikai vezetése, népies jellegű napi- és hetilapok kiadása, az iskolán kívüli oktatás és társadalmi akciók szervezése, és minden ügy, amely az itteni magyarságot közösen érdekli.

A szervezet azonban nem lehet minden magyar intézménynek állandó gyámja. Minden, a munkaközösség útján életrehívott szervezet később a saját lábán fog járni, s bár tagja marad a munkaközösségnek, de teljes autonómiával intézi saját ügyeit, csak a munka megszervezése és eszmei vezetése lehet a munkaközösség állandó feladata.

A jugoszláviai kisebbségi magyarságnak a mai gazdasági lezüllöttség idején a gazdasági szervezkedésre kell a legnagyobb gondot fordítani, s így a magyar munkaközösségnek is ez kell hogy elsőrendű feladata legyen. A munkaközösség tehát kezdeményezője, vezetője és irányítója a kisebbségi magyarság minden komoly életmegnyilvánulásának, s így csak természetes, hogy annak megszervezésére – politikai pártállás és világnézeti különbség nélkül – a jugoszláviai magyarság legkiválóbb erőit kell megnyerni.

HOZZÁSZÓLÁS

Írta: Kelemen János

A magyarság gazdasági megszervezését tartom a legfontosabb kötelességnek. Miután minden megmozduláshoz pénz kell, elsősorban a magyar hiteléletet kell megszervezni. Erős hitelszövetkezet létesítésével lehetővé kell tenni minél több cselédsorban élő földnélküli szorgalmas földművescelédnek, hogy földhöz juthasson. Ha az ötszázezer főnyi jugoszláviai magyarság fejenként csak tíz dinár részjegyet jegyez, ötmilliós tőkével megalakulhat a hitelszövetkezet.

A második lépés, hogy magyar gazdaszövetséget alakítsunk az összes magyar gazdakörök bekapcsolásával. Egyidejűleg beszerzési szövetkezetet kell létesíteni a német Agrária mintájára. A beszerzési szövetkezet révén kitűnő, olcsó vetőmaghoz, műtrágyához, gazdasági gépekhez stb. lehetne juttatni a magyar gazdákat. Be kell vezetni a biztosítási ágazatot. A szövetkezeti élet kimélyítésével igen sok magyar intellektuelt lehetne álláshoz juttatni, és felvilágosító munkájuk révén úgy a termelést, mint az értékesítést intézményesen meg lehetne szervezni.

Meg kell szervezni a munka- és állásközvetítést. Propagálni kell a sokgyermekes magyar bére családot minél jobb elhelyezkedését a magyar középbirtokosoknál. Be kell vezetni a cseléd- és tanoncközvetítést, és gondot kell viselni arra, hogy a cselédek és tanoncok ne vesszenek el a magyar kultúra részére. A magyar iparosok gyármányainak népszerűsítésére kiállításokat kell rendezni.

Kulturális téren: állandó vándor színtársulatot kell szervezni a műkedvelők legjobbjaiból, helyi és vidéki könyvtárakat kell létesíteni, és meg kell teremteni a magyar sajtószövetséget, a lapok között jelenleg dúló vagy lappangó konkurenciadűh teljes kikapcsolásával.

A jugoszláviai magyar sajtó eddig is elvégezte feladatát és hivatása magaslatán állt, ki kell azonban kapcsolni jövő munkaprogramjából a vigéci munkát. Ma az a helyzet, hogy a vigéci munkára, a lapok vidéki beszerzésére, ingyenes laposztogatásra stb. túl sokat költenek, ez a kiadás nincs arányban a várható bevétel szaporulattal, s az így előálló kiadás végeredményben a szellemi rész

honorálásának rovására megy. Mert mi történik a vidéken? Ma ennek a lapnak az embere jelenik meg a faluban, és szapulja a másik lapot, holnap a másiké, ma ez a lap osztogatja ingyen az újságot, holnap a másik, az eredmény: hogy amit az egyik lap vigéce ma beszervezett, holnap elrontja a másik lap vigéce. Helyesebb lenne, ha a magyar lapok közösen tartanának egy megbízottat, aki az árusítók ellenőrzését végzi, kikapcsolja a rossz árusítókat, mert annak eldöntését, hogy ki milyen lapot olvas, a közönség ízlésére és ítélőképességére kellene bízni. A lapok tartalom tekintetében versenyezzenek egymással, jelenjenek meg a lapok minél értékesebb írásokkal, és e nemes verseny révén jutassák minél nagyobb keresethez az írókat és a magyar jövő árkászait, az erre leginkább rászoruló magyar újságírókat.

JUGOSZLÁV–MAGYAR IRODALMI KAPCSOLATOK

Írta: Dr. Kohlmann Dezső

*„Az igazság minden nemzetel, minden felekezettel
közös s a jók és bölcsek föllelik egymást
különböző feleken is.”*

Kazinczy üdvözlő levele Mušicki Lukiánhoz

E kapcsolatok szükségességének bizonyítására alig van szükség. A jugoszláviai magyar irodalom vezetői a kezdet kezdetétől ezt vették programjuk egyik vezető eszméjévé. Vezető lapja, a Kalangya, valósággal harcosa e gondolatnak, napilapjaink egyaránt munkálkodnak ez irányban, benn van és napról napra igazibb, ösztönösebb lesz ennek a tudata a köztudatban, némi előzékenység és iránymutatás mutatkozik a túlsó részről is, de ezek csak inkább szórványos jelenségek, mint szervezett és szerves ténykedések. Pedig e kapcsolatok ősrégi, mint a történeti kapcsolat a két nép között. Újabb időben mind sűrűbben és megalapozottabban hangzanak fel e kapcsolatok kimélyítésére vonatkozó hangok. Az irodalom és kultúra általában hangsúlyozott békítő, egyesítő szerepén kívül az itteni magyarságnak ez történelmi adottsága, irodalmi szerepe és célkitűzése a maga egyéniségének kifejlesztése mellett. Erdemeket szerezhet, hozzájárulhat az egyetemes irodalom hatásához, ha jugoszláviai magyar írók fordításában és közvetítése mellett jelennek meg a világ előtt a jugoszláv irodalom sajátos remekei, melyeket ők jobban ismerhetnek, tolmácsolhatnak, mert jobban ismerik ezek lelkét és hatóságukat. Itt benn az országban pedig e ténykedésükkel a lelkek harmóniáját szolgálhatják és különösen az idősebb generációkat erős és indokolt érdeklődésre indíthatják ama chef d'oeuvre-ök irányában, melyekben a jugoszláv irodalom nem szűkölködik. Ez az irodalom viszont ma annyira érzékeny antennája a külföldi, nyugati szellemi mozgalmaknak, hogy ezek megismerését közvetítheti az itteni magyar irodalommal, mely sajátos feladataival elfoglaltan nemigen jut közvetlen összeköttetésbe ezekkel. A legifjabb szerb és horvát irodalom élénk összeköttetést tart fenn különösen

a mai francia irodalommal, annak minden mozgását, rezgését érzi és így közvetítő szerepet vállalhat. De viszont ezt megkívánhatja az itteni magyar irodalom is. Nem vállveregető és kivételező említést, elnéző tudomásulvételt kíván, hanem annak indokolt megállapítását, hogy itten, az új határok között, új történelmi alakulatban új feladataink tudatában egészen új irodalmat teremtett, mely sajátos erejű, sajátos színű virágokat hozott napvilágra, oly irodalmat, mely sem a bácskai ákácok alatt, sem a bánáti mezőkön eleddig meg nem szólalt, hogy ugart tört e helyen, hogy egyéniségeket keltett, kiknek munkássága nemcsak ez állam határain belül vívtak ki elismerést.

Ma már mindkét részről jőzan, tárgyilagos hangok hallhatók. Nem utalok csak egészen mai adatokra. Mladen Leskovac, Vitkovics Mihály legújabb szerb életrője, szerb népdalainak magyar fordítását méltatva megállapítja, hogy népdalaink népszerűsítése a magyarság körében Vitkovics nevéhez kapcsolódik. A magyar kritika, még akkor is, mikor Vitkoviccsal szemben nagyon tartózkodó (igazabban: szigorú és igazságos), eme munkásságát nagyon dicsérőleg említi fel. Idézi Pintér Jenő nagy munkáját, mely szerint Vitkovics „a magyar műköltészet népi alapon való fejlesztésének egyik úttörője” (Glasnik Istorikog Društva u Novom Sadu 8. könyv. 1. füzet, 1935). A legújabb és egész modern alapokon felépített magyar irodalomtörténet a magyar népköltészet fejlődését kísérve megállapítja, hogy „hazai nemzetiségeink szorgalmasan gyűjtik népi emlékeiket”, Pesten jelenik meg a húszas években egy osztrák és egy tót népdalgűjtemény, Vuk Karadzics népdalai pedig világirodalmi nevezetességre tesznek szert . . . A szerb származású Vitkovics Mihály tesz először kísérletet a „szerb manier” átültetésére (melynek versformáját aztán oly mestersen alkalmazza Vörösmarty a Hedvigben). (Farkas Gyula, berlini egy. ny. r. tanár: A magyar irodalom története, 207. o. Budapest, 1934.)

Ennek az egészen objektív megértésnek szellemében kellene eme kapcsolatok mélyítését eszközölni, ami annál könnyebb, mert a személyi kapcsolatok már megvannak. Az újra alakulóban levő Jugoszláviai Magyar Közművelődési Egyesület égisze alatt működő Szenteleky Irodalmi Társaság vagy egy az egyesület kebelében megalakuló irodalmi szakosztály volna hivatva a jugoszláviai magyar irodalom termékeinek a jugoszláv sajtóban való elhelyezésére, illetve terjesztésére, természetesen kölcsönösségi alapon. Az ily együttműködés hatása kiszámíthatatlan, de mindenestre üdvös hatású volna. Ami Romániában lehetséges, hogy egy elítélt magyar író érdekében román írók indítanak mozgalmat, azt nálunk sem kell lehetetlennek tartanunk, annál kevésbé, mert a közös haza békítő levegője ma már lelkek sugallatává változott. Ha Ady Endre az erősen nacionalista Magyarországon a bebörtönzött Goga Octaviánt mint harcostársát köszönti, akkor ma is lehetségesnek, kívánatosnak kell tartani a jugoszláv és magyar írók közös szellemi frontját, mely értékekkel, nagy jelentőségű eredményekkel gazdagíthatna minden közös szellemi munkálkodást. Ha Zmaj Jovan Jovanovic tagja lehetett a Kisfaludy Társaságnak, és Madách Az ember tragédiája fordítását ezzel az ajánlással jelentette meg 1890-ben, Noviszádon: „A nagytekintélyű Kisfaludy Társaságnak hálája emlékéül ama

társaság 1889. május hó 17/29-én tartott díszgyűlése alkalmából bemutatja e könyvet”, akkor hasonló kölcsönös figyelmet és együttműködést ma is üdvösnék és célravezetőnek kell tartani.

A történet és tanulságai ma nem kötelezőek, a lelkekben még forrnak a jelen küzdelmei, és ezek sokszor elnémítják az ideális, sokaktól mégis átértzett igazságokat. Erősebb meggyőző erővel lépnek fel az anyagi, hogy úgy mondjuk: gazdasági érvek. Előkelő beogradi lapokban napokig folyt a vita a jugoszláv írók anyagi helyzetéről. Egy kérdésben merült ki az egész probléma fontossága: megélhet-e a mai jugoszláv író, tisztán tolla után, irodalmi munkásságából? A felelet – pedig egyaránt szólaltak meg szerb, horvát és szlovén írók, nagyok, legnagyobbak – egyhangú nem volt, feltétlen tagadás, mely még a legnépszerűbb Nusicsnál is csak oda módosult, hogy színdarabjai jövedelme teszi egyedül lehetségessé szerény, de nyugodt öregségét. Talán ebből a szempontból is hozna eredményt az együttműködés. Együtt rendezendő könyvnapok, napjai az irodalom propagálásának és felkeltése a közös érdeklődésnek minden iránt, ami hazailag művészi és értékes, szép és figyelemre méltó. Egyáltalában a könyv, az írás szükségességének hangsúlyozásával, bevésése a köztudatba talán itt is javulást hozna, és nem kellene fenti kérdésre úgy válaszolni, hogy lehet megélni az irodalomból, de csak – a könyvkiadónak! Mindez már oda vezet vissza, ahonnan kiindultunk. Még ezek az ún. anyagi kérdések is azt a sokat hangsúlyozott lelki megbékélést, kiegyenlítődést idéznék elő, mely végcélja az egész mozgalomnak. A hazai magyar írók bizonyára versenyezve és igaz lendülettel állnának e gondolat szolgálatába, mert egyéni törekvéseik, szélesebb körben való elterjedésüknek gondolata mellett igazi, elsődrendű céljukat is szolgálhatnák ezzel: bemutatását ez ország szellemi flórájának, melynek a nyelv különbözősége mellett mindig és mindenütt van közös, összekötő, egyesítő terméke is, mert egy nap ereje kelti, egy föld talaján fakadt, és egyformán gyönyörködtető virágokat érlel. És újra felhangozhat a magyar Kazinczy szózata a szerb költőhöz: „A jók és bölcsek fellelik egymást különböző feleken is.”

HOVA, MERRE?

Írta: Kolozsy János

Mintha megint elérkeztünk volna életünk újabb merész kanyarodójához, s helyénvaló felvetni a kérdést: hova, merre?

Mögöttünk a lecölpözött esztendők dermedt mozdulatlansága, teli tuskés fájdalommal a szívünkben, s előttünk a holnap kitárt kapuja, amely átsegít az újabb megismeréseken.

A tespedtség a legrútabb halál. Mi pedig élni, teremteni, segíteni és továbbjutni akarunk. Az élet legtisztább, nekünk kijáró értelmét és lényegét keressük, hogy egész emberek lehessünk. Mint ama dacos, acélizmú megtestesítői, akik bőkezűen, nagylelkű elhatározással odadobják elsüllyedt világok mérlegébe az elvesztetteket, s gyűjtjük, gyarapítjuk újabb nekibuzdulással az éltető anyagot.

Nem siránkozunk álmaink s vágyaink romjai felett, mert a zokogás zsibbasztó, és kábultságot idéz elő, nem is keressük elmúlt napok felbukkanó emlékeit még ha kísértenek is, mert az élet nem ismer kegyelmet, s jaj annak, aki ismét, és régen elmúlt dolgokon bárgyún kérődzik. Ami elmúlt, legyen a feledésé, és ami előttünk áll: munkára, összefogásra serkentsen mindenkit, akár az élet napsütötte vagy árnyékos oldalán helyezkedett el eddig.

Azért egy kis számadást éppen végezhetünk önmagunkkal. Merüljünk el mindent elfelejtőn lelkiismeretünk tiszta tavában, és vizsgálgassuk közelebről a dolgainkat. Ami jó és használható volt életünk megpróbáltatásai közepette, azt kegyelettel őrizzük meg a továbbjutáshoz, ami bosszúságot, kárt, bánatot szerzett, tessük el nagylelkű elhatározással, és megkönnyebbülten, fellélegezve és felemelt fejjel induljunk el újabb tartós kézfogásra a testvér, a kortárs felé.

Új utak keresztezik elindulásainkat, és most igazán egész ember legyen, aki megtalálja a leghelyesebb utakat a célhoz.

A cél a boldogulás, az akarat sorompóba állítása az új idők új követelményeiért.

Kacagó virradatban állunk. Az ég enyhén kéklik, és friss, erősítő, mámoros italtól részeg a megkínzott föld. Mintha egy utolsó, nagy ölelkezésre serkentene a családottakat és az életbetegeket, a visszaparancsolt lendületet, hogy újból nevető arcok szikráznak körülöttünk.

Tényleg: mintha több volna a reménykedő, bizakodó, vágyakat és álmokat építő, s mintha a levegő is, amely eddig gonosz, maró és fojtogató volt, megnyihült volna. Megértőbben fújdogál a lassú alföldi szél, a nótája nem oly vészes, és a hangja elviselhetőbb. A nap sugarai szétömlenek, és megtalálják a meglapult, elrejtőzött menekülő embert, és odaállítják az égi eső alá. A permetező tüzes nyári ígéreteső parancsolólag a kötelességek felé sodor. Ha egész ember vagy, most ne habozz, ha érezni tudsz, hallgass lelkiismeretedre, ha szíved vércseppjei a múlt idő perceit számlálják, állj mellénk, és indulj el új idők új kötelességei felé.

Megmondjuk, hova, merre . . .

Ajkunkon víg nóta csendül, mint az aratók száján öröm csörgedez, a szemünk kutat, hívunk és keresünk: hol vagy?

Megint vagyunk, eljöttünk, hogy oszloposan egymás mellé állva megmutassuk: tényleg vagyunk. Kinyílt virágszirmokat szórunk pazarul a napba, és büszkén megvetjük a lábainkat a kemény talajon.

És megyünk . . .

Nézz körül, és ne kérdezd, mit akarunk, mi az elvégezni való, hiszen te is tudod, látod. A fákat megtépdeste a vihar, ki kell egyenesíteni elhajlott derekukat. A földnek bőven termő magot kell adni, hogy a legjobbat, a legszebbet nyújtsa. Az életet, az ízt, az erőt, a szépséget, mint az emberélet legdrágább ajándékát.

*

A lírán túl azonban nézzünk szemébe a kötelezettségeknek.

A politikánál kezdjük, amely pántlikás hangulatra ösztönzi az embert. Hiába: undorító és kiábrándító a politika, nélküle mégsem élhet kisebbségi nemzet. A teendőket azonban a politikában is át kell csoportosítani, és meg kell változtatni a sorrendet. A politika csak egyik eszköze (nem a legfontosabb és legelső eszköze) legyen az érvényesülésnek, a továbbjutásnak. A politikából magából még nem tud megélni és továbbjutni a nemzet. Az erőt nem a politikára koncentráljuk, de tartjuk készenlétben. A politika csak olyan útba eső állomás, amely naponta elébe áll a kisebbségi polgárnak, de tartósan, egész életünkkel ne horgonyozzunk le mellette. A politika csak kiegészítője és nem életforrása a kisebbségi életnek. Az elmúlt esztendőik mindenben igazolták ennek az elgondolásnak a helyességét, amikor a politika megszűnt, és vele együtt eltűntek az erőtlenség, vérszegénység, kiéptetlenség, gyökértelen kisebbségi intézményeink is. A magyar kisebbség a gazdasági és kulturális szervezkedés kihangsúlyozása helyett elég helytelenül a politikai érvényesülés felé menetelt. A tanulság pedig elég szomorú és fájdalmas volt. A németek másként kezdték. Előbb a Kulturbund jött, aztán a kultúregyesületek teremtették meg a német kisebbségi politikát. Nem a német pártoknak voltak kipróbált, mindig mozgósít-

ható tagjai, hanem a német gazdasági, kulturális s egyéb egyesületeknek. Az eredmény tagadhatatlanul gazdag és irigylésre méltó. S nem lehet fölényesen elintézni azzal, hogy: „Hja, a németek kedvezőbb helyzetben voltak mindig, nekik mindent lehet és szabad.” Kényelmesebb a helyzetük, és jobb is, de mi is voltunk kényelmesebb és jobb helyzetben, amikor nagy mulasztások történtek. A németek előbb vállalták a munkát, az alap lerakását, és soha nem cserélték fel a kisebbségi életben az elvégzendő munka sorrendjét. A gazdasági boldogulás és a szellemi táplálék – vagyis a gyomor és az agy – útján kell eljutni a kisebbségi polgárhoz, hogy egyetlen láncszem se hiányozzék. Csak így lesz elszakíthatatlan a kisebbségi gondolat és érzésláncolat, és csak így lesz elég mély gyökerű a mozgalom az összes társadalmi rétegek felé.

Ha kipihenten körülnézünk – s ki ne pihent volna és gondolkozott volna az elmúlt esztendőkből elegendő az elkövetkezendő dolgokról –, észre kell vennünk a német intézményeket, amelyek alapos megismerése nélkül felületesség, újabb hibás lépés volna továbbjutni.

*

A kezdethez még más is szükséges. Már nemcsak a vezéreknek, a vezetőknek, az alvezéreknek, hanem mindenkinek, aki könnyebben és kevesebb gond és megpróbáltatások nélkül akar kisebbségi életet élni, meg kell ismerkednie életére eredő bajaival. Vagyis tisztába kell jönnie elsősorban önmagával. A környezetével, a viszonyokkal, hogy alkalmazkodó, hajlékony lehessen. Olyan ember, amilyent a mai idők megkívánnak. A magyar makacsságát – ha van még ilyen – úgy kell levezetni, hogy a hirtelenség és a dac helyett a tájékozottság, az opportunitás minden időben és mindig helyesen legyen alkalmazható. Nem a behódolásról, nem a gerinc erőszakos megtöréséről van szó. Csak az élet követelte praktikus követelményeknek a teljesítéséről. Aki tájékozódott, könnyebben eljut minden kérdés megismeréséig, aki gondolkodik és higgadtan gondolkodik, az könnyebben boldogul. Mi pedig a boldogulást keressük.

Az egyik feladat volna például feldolgozni és a magyar néprétegek részére könnyen hozzáférhetővé tenni a szerb kisebbségi mozgalom múltját. A legközbösebb, bágyadt és fáradt ember is találna érdekeset, újat, használhatót az anyagban.

A szerb kisebbségi múlt minden területe fel van dolgozva, magyarra való átdolgozása soha nem volt aktuálisabb. A szerb kisebbségi múlt megismerése új perspektívákat nyitna a magyarság előtt, erőt, tájékozódást és helyes állásfoglalást tanulhatna az elmúlt száz év kisebbségi történéseinek a megismeréséből. Megtudnák, hogyan és miként csinálták a szerbek ezt és am azt kisebbségi sorsukban. S ha nem is alkalmazhatjuk a régi taktikákat, szokásokat, állásfoglalásokat a mai viszonyok között, mégsem tagadható, hogy a kisebbségi polgárnak könnyebb járást, tisztább látást, alaposabb áttekintést nyújtana mindezek megismerése.

A továbbjutáshoz még sok minden szükséges. Talán megmosolyognak érte, de tényleg az első teendő volna a kisebbségi néplélek átalakítása. A mi különleges helyzetünk ennek a szükségességét megmagyarázza anélkül, hogy igazolni kellene az elgondolás helyességét. Ma már korszerűtlen álmos terveket szőni, reményhidakat építeni, mert az élet a legtöbbször ledönti a reménységeket és a vágyakat. Az élet reális megismerése a kisebbségi polgár feladata. Tanulni kell, hogy az életben kevesebb legyen a meglepetés, és könnyebb legyen a tájékozódás. A kisebbségi polgár legyen öntudatos, határozott és mindig indulásra kész. A gyors cselekvés és a tudás mindig fél sikert jelent. A szétforgácsolódó, elvesző szavak, tanácsok és biztatások helyett a tettek következzenek.

Akár gazdasági, akár kulturális téren sürgős akciókra, cselekvésre van szükség, s helyes volna, ha az alkotás egészen kiküszöbölné az életünkből a várokozást, a további keresést és a bizonytalanságot. A jugoszláviai magyar kisebbségnek megvannak a maga kipróbált vezetői, akik rátermettségüknél, múltjuknál és tehetségüknél fogva alkalmasak arra, hogy a magyarságot a múlt tapasztalatainak mérlegelésével a leghelyesebb irányba vezessék. A németek sikereit és a háború előtti szerb kisebbségi mozgalom tanulságait összhangba kell hozni az elmúlt évek sok-sok tapasztalatával és új feladatok elvégzésére kell serkenteni a vezéreit szerető, hívő szavukra hallgató magyarságot, hogy az ország többi népei mellett a magyar se maradjon el, és igazolja életképességét, tehetőségét.

*

Virratatban állunk, és minden csupa reménykedés, bizakodás körülöttünk. Az arcok mosolyognak, a kezek barátságos kézfogásra várnak, a szemek boldog fényben fürdenek. Amíg a virratatban állunk, használjuk ki a kellemes időt, lélegezzük be a pompás levegőt, de tiszta, nyitott szemmel tekintsünk széjjel, hogy megtaláljuk a legalkalmasabb utakat, amelyeken elindulunk, ha elvégeztük az előkészületeket.

A jugoszláviai magyar kisebbség egy táborban várakozik. A magyarság vezetőinek biztosítani kell azt az egységet, hogy könnyebben eljusson a magyarság boldogulásához.

AZ ÚJ NEMZEDÉK TÖREKVÉSEI

Írta: Lévy Endre

A mai politikai élet által adódott helyzet lehetővé teszi azt az ankétot, amellyel a jugoszláviai magyarság minden rétege megszólalhat életének alapos és igaz föltárásával és ennek megjavítási tervzetével. Helyzetünk többé-kevésbé már ismeretes, a közelmúltban ezeknek föltárásával folyóirataink kísérleteztek, bár nem hozták kisebbségi életünk meztelen valóságait, de ezek az előmunkálatok lehetővé teszik az eddigi programtervezeteknek a gyakorlati kivittel való fölváltását.

Ahhoz, hogy kisebbségi helyzetünk jelenlegi gazdasági és kulturális beállítottságát gyökerében megjavítva alaposan átreformáljuk, a teljes és a kíméletlenségig objektív kritikája szükséges a jugoszláviai magyar társadalom eddigi és jelenlegi munkálkodásának.

Jelen sorainkban az új nemzedék szemszögéből vizsgáljuk meg helyzetünk égető problémáit, s az új nemzedék gazdasági helyzetének orvoslási tervzetével iparkodunk a fölvetett kérdés megoldását előbbre vinni.

Ma, az aránylag gazdag Vojvodina területén mondhatni a legszegényebb sorban a kisebbségi magyar földnélküliek és zsellérek élnek. Az ifjú állásnélküli intellektuel, a fiatal iparossegéd, munkás, napszámos és béres legnagyobb része életcél nélkül, bambán, tehetetlenül néz elébe az üres holnapnak. Egyetemistáink legtöbbször a tanulási költségek beszerzése olyan nagy nehézségekbe ütközik, hogy az időszerű tudományok megismerésére s ezeknek a könyveknek a beszerzésére nem marad pénze és ideje. Munkásainknál az órabér minimális, adó, betegsegélyző stb. a keresethez arányítva nagyok, kulturális célokra nem telik, és emellett ha beteg, orvoslását elodázzák, mert a rendes orvosságot vagy szanatóriumot csak protekción, arra nem szoruló egyének kapják. Napszámósaink, parasztjaink nyár folyamán még valamit csak megkeresnek: télen azonban a munkanélküliek nagy táborában ácsorognak, s várják a nagy hidegben az egy napos hó lapátolásáért a „három” dinárt. Új nemzedékünk eddigi helyzetének kilátástalansága önkéntelenül veti elénk a nagy kérdést: rendben van,

eddig nem halt senki éhen, de mi az életcélja ennek a tábornak. Évek hosszú során nem várhat a helyzet megoldására, örökké nem dolgozhat éhbérért, ha egy-két télen átsegíti is a munkanélküli segély: mi lesz holnap? Az elhelyezkedési nehézségek megakadályozzák az új nemzedéket a családalapítás törvényszerű folyamatában, a magyar lányok nagy része leányként megöregszik, s ezt a kisebbségi ifjak tehetetlenül nézik. Ez a jövő kisebbségi magyar társadalmának elkallódásához, kiveszéséhez vezet.

A kulturális kérdést érintve – itt leszögezzük a kisebbségi értelmiségünk fölkészültségének rideg valóságát – ifjúságunknál a kultúra legjobb esetben másodrendű s a legtöbb esetben ötöd-hatodrendű szerepet játszik. A „sport-örület” minden ésszerűséget kiöl belőlük, a tudományokkal és a világszemléletekkel szemben tehetetlenek, s a fennhézázó félműveltség felé szédülnek. Nagyon kevesen vannak azok, akik önfeláldozó munkával iparkodnak, dolgoznak a kisebbségi kultúra kiépítésén. Az átlagos statisztikával való dokumentálást mellőzzük helyszüke miatt – eredményként e végből leszögezzük: első és legfontosabb kérdés az új nemzedék gazdasági helyzetének megoldása.

A húszas évek gyakori kivándorlása és a másutt való elhelyezkedés az általános válság beálltával megszűnt. Magyarjaink rádöbentek a végtelen igazságra: életüket itt kell megalapozni, kifejtteni és leélni. Ám ifjú munkásaink, parasztjaink egy része még ma is vándorbothoz nyúl. Hóban, esőben, nyolc-kilencszáz kilométert gyalogol egy kevés napszámért. Ha elhelyezkedik valahol, örökre elveszett számunkra.

Mi a valóságos helyzet?

Annak ellenére, hogy magyarságunk nagy része elszegényedett, még mindig biztosabb helyzete lehet egy ifjú magyarnak a Vojvodinában, mint az ország bármely más részében.

Ám az új nemzedéknek megélhetési lehetőséget is kell teremteni, hogy a fiatal intellektuel, munkás és paraszt életcélát és biztos jövőt lásson maga előtt. Ezúttal nem hangsúlyozzuk a kisebbségi magyar vállalatok megalapítását, bár erre eléggé szembeötölő példa a vojvodinai németység másfél évtizedes munkája. Eddigi összejöveteleink legnagyobb része sikertelen és eredménytelen vitába fulladt, mégis ez esetben nélkülözhetetlennek látom az egyetemes kisebbségi magyar kongresszus összehívását, melyen a jugoszláviai magyarság praktikus programbeosztással, akár hitelekhez nyúlva is, építő munkálatokhoz kezdjen. Ezen a kongresszuson ne a munkarend és a különböző szövetkezetek összeállítási programja szerepeljen, hanem a már kidolgozott program munkálatainak intézése és kiosztása vidékenként csoportosított szervezeteknek, amelyek haladéktalanul megindítanák e bajok orvoslási munkálatait.

Az időben, ami a kisebbségi új nemzedékre vár, életútjának helyesen látása – amit ma a leromlott gazdasági helyzet nagyon befolyásol – és munkálatainak a beállított úton mielőbbi sikeres elvégzése. Hogy után a osztálytalan új magyar társadalom felé akadály nélkül gördüljön tova, kihangsúlyozottan szükséges a már meglévő sajtóorgánumok anyagilag való megerősítése és szellemileg ez irányban való kiszélesítése s a sajtóorgánumokon keresztül e törek-

vések ereje kell hogy áthassa vidékünk legfélreesőbb részeit is, hogy az ifjú karok harmonikusan lendüljenek az egyetemes munkára. Ehhez a munkához nélkülözhetetlenül szükséges legalább egy pályadíjalapítványnak a létesítése, mely anyagilag is támogatná a nehéz helyzetben élő ifjú intellektueket és erkölcsileg is előrelendítené akarásaikat.

A mai társadalmi élet már szinte természetyszerűleg zárja ki magából az egyéni – magános – életmód konzervatív formáit: az egyének, ha ellenszenves is nekik, föltartóztathatatlanul sodródnak a közösség felé. A kollektívizmus mint egyedüli társadalmi életforma siettetni az átalakulásokat. Ennél a korszerű átalakulási folyamatnál szükségszerűen fölvetődik ifjúságunk előtt az egyesületi élet fontos és halaszthatatlan kérdése.

Az egyesületi élet az első lehetőség, melyen keresztül ifjúságunk bele tud illeszkedni a mai korszellembe. Az egyesületi élet az első lépés azon az úton, mely a sürgős gazdasági és kulturális problémáink megoldásához vezet. Mert meg kell hogy győződjünk arról, hogy napilapjainkban és folyóiratainkban e fontos kérdések többszöri fölvetése a legkevésbé sem jelenti és nem is jelentheti ezeknek megoldását. Föl kell támasztani haló poraiból egyesületeink életét és azoknak megakadt munkásságát kettőzött erővel folytatni. Az egyesületek könyvtárait átreformálni, új könyvek özönével elárasztani az olvasókat, amelynek segítségével a vidékiesség közönyét megtörjük és a legtágabb értelemben kultúréletre neveljük.

Az új nemzedék törekvései a gazdasági és kulturális kérdések ilyen módon való megoldásával válhatnak valóra.

VASÁRNAPI ISKOLÁKAT!

Írta: Lucia

Régi kedves gondolatom a vasárnapi iskolák felállítása. Sajnos, eddig sohasem sikerült megvalósítani, és most már magam is kezdek félni, hogy talán valóban lehetetlenség az, amit kívánok. Minthogy azonban a Kalangya szerkesztősége ilyen egyenes formában kérdi tőlem, mit gondolok, mi az elképzelésem a jugoszláviai magyarság kultúrájának útjáról és lehetőségeiről, még egyszer megpróbálom elmondani.

A vasárnapi iskola célja nemcsak az ismétlés, hanem azoknak a társadalmi, egészségügyi, gazdasági, modorbeli ismereteknek a praktikus elsajátítása is volna, melyek nem tartoznak és nem tartozhatnak az iskolai tantervhez.

Volnának tanfolyamok népiskolát végzett és négy középiskolát befejezett tanulók számára, sőt analfabéta-kurzusok is lehetnének felnőtteknek.

Az előadások ideje vasárnap délelőtt, esetleg néha hétköznap este volna. Helye az összes iskolák tantermeiben. Az iskola falára ki volna írva, hogy ott ki, mikor, miről, milyen nyelven kiknek tart előadást vagy előadás-sorozatot. Az előadókat a városok intelligens polgárságából kellene önkéntes jelentkezés alapján összeállítani. Szakerők, akik egész héten amúgy is tanítanak, nem jöhetnek számításba, csak művelt amatőrök.

Az előadások egészen egyszerű, értelmes, praktikus módon történnének, hogy a tanulatlan ember megértse őket. Különösen az érettségizett fiatalság a maga még friss ismereteivel nyújthatna e téren alkalmas erőket.

Egészen tárgyilagos módon mondtam el, mit és hogyan akarok. Így kívánta a felhívás, amit a szerkesztőségtől kaptam. Célját, értelmét, előnyeit színes jelzőkkel, szép szavakkal tetszetősebbé tenni, lelkesen hangoztatni, a dialektika módszereivel kifejtteni felesleges. A felhívás értelmében: gyakorlati útmutatást, részletes munkára irányuló teendők leírását adtam. Ha a tervemet használhatják, akkor boldog leszek abban a tudatban, hogy egyetlen kavicsal segítettem az út építésénél, amelyen a jugoszláviai magyarság a maga kultúrcéljai felé halad.

MINDENKI CSAK EGYETLEN DINÁRT ADJON!

Írta: Schulhoff József

Két régi tervem van. Fehasználom az alkalmat azok kifejtésére. Az egyik gazdasági. A felhívás ugyan szigorú utasítást tartalmazott: mindenki a saját körébe vágó kérdésekhez szóljon hozzá. Én újságíró vagyok, nincs szakmám, mindenhez értek – mindenhez keveset.

Gazdasági tervem ez: szervezzük meg a magyarságot gazdaságilag. Mindenki csak egyetlen dinárt adjon. A hivatalos statisztika szerint ötszázhatvanezren vagyunk. Ez ötszázhatvanezer dinárt tenne ki. A „mindenki egy dinárt” jelszó úgy értendő, hogy sokan vannak nincstelenek, akik egyáltalán nem tudnak adni, viszont lesznek, akik tíz, ötven, száz dinárt, talán még többet is adhatnak azok helyett, akik nem adhatnak. A félmillió dinár nem sok, de nem is lebecsülendő összeg. Készpénz! Erre lehet már némi hitelt is kapni. Állítsanak egy háromtagú, gazdasági szempontból elsőrendű erőből álló tanácsot a központi hitelszövetkezet élére. A központ létesítsen fiókokat az egyes községekben. A fiókokat szigorúan a központ felügyelete és irányítása alá kell rendelni. A központ kezdje meg a termelés egyöntetű irányítását. Vannak kitűnő szakértőink, akik pontosan meg tudják mondani, hogy hol mit kell termelni. Vannak kitűnő kereskedőink, akik megmondják, mikor mire van szükség. A gazdasági szervezet teremtse meg a jugoszláviai magyarság tervgazdálkodását. Vásároljanak fájállatokat, vetőmagot, később gépeket, felszerelést. Semmit sem adnak ingyen. Mindenért fizetni kell, de a fizetés úgy történik, hogy az utasításra termelt mennyiségeket a szövetkezet átveszi, értékesíti, és a befolyó összegből, amelyre – ha van – előleget is adhat, levonja követelését. A szövetkezet legfőbb célja tehát az lenne, hogy a termelést szabályozva megkönnyítse és irányítsa az értékesítést. Működését az iparosságra is kiterjesztheti. Központi ipari elárúsítóhelyeket állít fel az iparosok olyan munkájának eladására, amelyet raktárra készítettek, de eldugottságuk miatt nehezebben értékesíthetik, mint egy központi eladóhelyen.

Félmillió dinár kevés pénz minderre, de kezdetnek elég. A tervet közkinccsé teszem. A szakértők találják meg a megvalósítás eszközeit.

A másik tervem kulturális. Állítsuk fel végre a jugoszláviai magyarság szabadegyetemét. Szuboticán a háború előtt és alatt működött a szabadliceum. Alexander Bernát, Babits Mihály, Lányi Ernő és sokan mások, világhírű nagyságok tartottak előadást minden szerdán. Támasszuk fel ezt. Alakuljon meg egy tíz–tizenöt személyből álló előadói gárda. Minden szombaton tartson valaki előadást. Minden előadáson csak egy előadó legyen, könnyed nyelvezetű, szórakoztató felolvasásra. Tízhetes, esetleg tizenöt hetes tanfolyamokat rendezzenek. Minden szombaton egyszerre négy helyen tartsanak előadást. Először – mondjuk – Szuboticán, Noviszádon, Petrovgrádon és Szomborban. A tanfolyam, amelyben minden témakör legkiválóbb képviselője kap előadói széket, és egy általános műveltséget terjesztő tanfolyamként szerepelhet, irodalmat, irodalomtörténetet, kultúrtörténelmet, műveltségtörténelmet, művészet-történelmet, közgazdaságot, pénzügyet, jogot, zenét, politikai alapismereteket, földrajzot, csillagászatot és matematikát, szemléltető statisztikát, gyermeknevelési, családfegyelmi, orvosi alapfogalmakat foglaljon össze, és a hallgatónak valóban általános műveltséget nyújtson. Az egyes előadások ne tartsanak tovább háromnegyed óránál, egy óránál. Utána rövid vitát lehet rendezni. Az egész tehát nem foglalna le külön időt senkinek az idejéből. Az előadások nyelvezete könnyed, lehetőleg nagyon szórakoztató legyen. Nyújtsa a tanfolyam azt, amit egy újságnak kell nyújtania: látszólagos szórakoztatással oktassa a hallgatót. Az előadók pedig vállalják magukra azt a kis áldozatot, hogy a minden negyedik héten sorra kerülő előadásukra egyik vagy másik városba utazzanak. A szabadegyetem tagdíjaiból fedezni lehetne az útiköltségeket, az előadás egyébként belépődíjmentes. A tanfolyamszerű előadás-sorozaton kívül szabadon választott témáról tetszés szerint tarthatnak előadásokat arra alkalmasak. A szabadegyetem előadói karára alkalmasok nevét nem sorolom fel, mert esetleg valaki kimaradna. Fontos és közérdek, hogy az előadókat ne nevek és személyi szereplési ambíciók szerint toborozzák össze, hanem tényleges képességeik szerint válogassák meg.

HOGYAN?

Írta: Dr. Schwarczer Gyula

A világválság zűrzavara, gazdasági leromlás nyomora, a kisebbségi élet súlya nehezedik ránk, magyar fiatalokra.

Vannak közöttünk, akik a sikertelenségektől megriadva a kétségbeesés közönyéhez menekültek. Vannak, akik világnézetek harcához, világkérdések megoldásához kötik kisebbségi létünk vagy nemlétünk szekerét. Feladják kisebbségi helyzetünk adta külön lelkiségünket. Számunkra a kisebbségi sors önvédelem. Feladatunk: óvni, megőrizni és gyarapítani kultúránkat és gazdasági erőnket. Helyzetünkben minden osztály vagy világnézeti törekvést, ellentétet kikapcsolva minden magyar lélek és érték öffenntartó megőrzésében a tennivalók özöne előtt fenyegetően horkan fel a hogyan?

Falu és város közelebb hozatala? Az értelmiségi, kereskedő-, iparos-, földműves- ifjúság lelki egységre hozatala? Kisebbségi iskolák? Népoktatás? Kultúregyesületek? Nem magyar tannyelvű iskolákban végzettek kiegészítő nevelése? Szakoktatás? Népegészségügy? Elhelyezkedés kérdése? Szellemi pályák túltömöttsége, értelmes és képzett iparosság? Szövetkezetek? Gazdasági és kultúrkapcsolatok a testvérkisebbségekkel? Öregek és fiatalok összhangja? Munkáskérdés? Magyar színészet és közművelődés? Stb., stb., mind megoldásra váró, kérdő és parancsoló „hogyan?”-ok.

Nem a legkevésbé fontos „hogyan?”, miképp lesz képes a szervezetlen, sanyarú anyagi körülmények között élő, ki által sem tanított és irányított magyar fiatalság ennyi súlyos „hogyan?” kielégítő megoldására. Hogyan valósíthatjuk meg céljainkat, hogyan koronázhatja siker törekvéseinket, mikor még csak a kezdet kezdetén állunk, nehézségek visszariasztó falaival körülbástyázva. Nincs olyan magas fal, melyet a madár keresztül ne repülne, sem távolság, melyet a képzelet ne futna be. Nincs anyag, mely az idő végtelenjével dacolhatna, sem „hogyan?”, melyre a fiatalság ereje, kitartása és lelkesedése ne találna feleletet.

A magyar kisebbségi ifjúságnak, hogy felelősségteljes elhivatottságának eleget tehesen, elsősorban a szervezkedés kérdését kell megoldania. Ezért a legfontosabb, legégetőbb „hogyan?” az, hogyan szervezkedjünk?

A meginduló szervezkedés alapjául szolgálhatnak elsősorban meglévő – sajátos – kisszámú egyesületeink, a zagrebi, beogradi főiskolások egyletei, az új életre kelő Magyar Közművelődési Egyesület ifjúsági osztályai, népkörök, legényegyletek s a többé-kevésbé a vajdasági városokban csoportosult fiatalok. A szervezkedés mérve, módja és formája elsősorban a körülményektől függ, melyek teljesen rajtunk kívül állnak.

A meglévő szervezetek feladata lenne a magyar fiatalság országos gyűlését előkészíteni és összehívni. Itt leszögeznénk a magyar fiatalság általános célkitűzéseit, s közös munkatervet dolgoznánk ki. Ez álláspontok szem előtt tartásával a magyar fiatalok lapja, a Híd külön rovatot nyitna az egyesületekben és az egyesületeken kívül megalakítandó tanulmányi körök munkájának irányítására. Ezt a Híd a gyűlés megválasztott elnökségével egyetértésben végezné. A munkaközösségek bárhol és minden szélesebb szervezet nélkül baráti körök alapján alakíthatók lennének, s úgy az egyetemi ifjúság, mint az iparosok, földművesifjúság (férfiak, nők) körében megvalósítható lenne. Az irányítást a lap, levelezés és kiküldöttek útján lehetne fenntartani és erősíteni addig is, míg a magyar ifjúsági egyesületek országos egyesítése meg nem valósulhat.

A munkaterv kidolgozásán kívül a kisebbségi vonatkozásban fontos könyvekből mozgókönyvtár is lenne alakítandó, s a Híd és a vezetőség feladata lenne a könyvek forgatásáról és a könyvtárrészek (egyes városokban levő fiókok) gyarapításáról gondoskodni.

Mindenesetre itt van az idő, hogy a szétszórtan élő, öntudatos magyar ifjúság között közvetlen kapcsolatot teremtsünk.

A cél semmi esetre sem a magyar ifjúság szervekbe skatulyázása, hanem:

1. hogy egységesen irányító szervünk legyen;
2. általános gyűléseket rendezzünk legalább egyszer, ha lehet, többször is évenként.

Minél gyakrabban jövünk össze, annál könnyebben és alaposabban megy a munka, biztosabban szabhatjuk ki a követendő irányt is. A gyűléseket kultúrestéssel is összekapcsolhatjuk, lehetőleg mindig más és más városban. Ezer mód kínálkozik az első nagy „hogyan?” megoldására. Alapos tárgyalásuk azonban túlnő e cikk keretén.

Önképző táborok nyaraltatási akciókkal egybekapcsolva. Diákcsere a testvérkisebbségekkel. Olcsó tanulmányutak megszervezése. Tanfolyamok stb., stb., mind a kezdet nehézségeitől gátoltatnak, s csak a jó és lelkes szervezkedés valósíthatja meg.

A magyar fiatalság az államnak értékes és hű polgárokat akar adni. Erre csak faji kötelességünk teljesítése, kultúránk ápolása mellett lehetünk képesek. A talajtalan fiatalság minden közösség számára csak széthúzást jelent.

Sok tépelődő magunkba szállás eredménye ez a cikk. Sokan látjuk így a dolgokat. Ellentétes nézet is biztosan akad. Hiszem, hogy a nézetek nemes összeméréséből tette alakul a magyar fiatalság akarása.

Megkérdeztek bennünket. Akarunk. Teszünk is, szeretve „mindazt, ami a miénk”, mert a miénk, a fiatalságé, ha küzdelmes is, ha nehéz is: a jelen s a jövő.

EMELJÜK NÉPÜNK KULTÚRSZÍNVONALÁT

Írta: Dr. Szili Jenő

Immár több mint másfél évtizede él Jugoszláviában magyar kisebbség, de sehol sem látjuk még azt, hogy bennünk, itt élő, kisebbségben levő magyarokban feltámadt volna az a tudat, hogy nekünk egy politikai, földrajzi és gazdasági viszonyainknak megfelelő sajátos jugoszláviai magyar életet kell élnünk. A mi életünk nem lehet olyan, mint a magyarországi magyaroké, hiszen mi nélkülözük az impériumot, de még olyan sem lehet, mint a romániai, elsősorban erdélyi magyar kisebbségé, melynek történelmi tradíciói vannak. Nekünk itt a mi viszonyainknak megfelelő külön kisebbségi életet kell élnünk. Ez nem jelenti azt, hogy a lelki kapcsolatokat a más helyen és más viszonyok között élő magyarsággal megszakítsuk, sőt ellenkezőleg, ezeket a kapcsolatokat a lehetőségek szerint minél jobban ki kell mélyíteni, élénkebbé kell tenni.

A jugoszláviai magyarság túlnyomó része földműveléssel foglalkozik, kisebb része iparos és kereskedő, még kisebb része van az intellektuális pályákon. Minden magyar mozgalomnak, legyen az politikai, kulturális vagy gazdasági, a népben kell gyökereznie, a népre kell támaszkodnia. Én a kérdésnek csak kulturális részét akarom szóvá tenni. Tudvalevő, hogy népünk legnagyobb része szegény és alig van módja gyermekeinek az elemi iskolai tanítást megadni, mert ezeknek már zsenge korukban meg kell keresni kenyerüket vagy legalábbis a család életfenntartásához hozzá kell járulniok. Viszont nekünk, jugoszláviai kisebbségi magyarságnak létérdekünk, hogy népünk műveltségi színvonala minél magasabb legyen, nemcsak azért, mert ezáltal jobban megállja helyét az élet küzdelmeiben, mert jobban tud védekezni a gyermekhalandóság, a tuberkulózis és az egyke káros hatásaival szemben, de azért is, mert csak akkor várhatjuk el tőle azt, hogy öntudatosan élje jugoszláviai magyar kisebbségi életét, erre rendezkedjék be nemcsak külsőségekben, hanem lelkiileg is, érezze át a sors által adott közösséget, melyért dolgozni és áldozni kell.

Ezért kell mindenütt, ahol kisebbségi magyarságunk él, helyi kultúrbizottságokat felállítani, amelyek népünk számára előadásokat rendeznek, hogy ismer-

reteit gyarapítsa. Ezek az előadások ne csak gazdaságiak legyenek, hanem egészségügyiék is, sőt kívánatos volna az egész polgári iskolai tananyagot – természetesen összevonva – ilyen módon népünk közkinccsév tenni. Itt van az intellektuális osztálynak nagy szolgálati elkötelezettsége népünkkel szemben azáltal, hogy a maga tudását ennek a népművelési akciónak szolgálatába állítsa. Sáfárkodjék hűségesen ezzel a kinccsel, és szeretettel oktassa magyar testvérét. Ott, ahol már vannak magyar kulturális egyesületek, ezeket ebbe a munkába bele kell kapcsolni, bizonyára mindegyik szeretettel megteszi a magáét. Az eredmény bőséges jutalma minden fáradozásunknak.

ÍRÓINK ÉS KÖZÖNSÉGÜNK

Írta: Szirmai Károly

Élni annyit jelent, mint tevékenységet kifejteni. Egymáshoz tartozásunk tevékenységünk irányát is meghatározza. Aki a kisebb vagy nagyobb emberközösségek léteért vagy fejlődéséért semmit sem tett, nem élt.

A tevékenység iránya szerint kétféle embertípust különböztetünk meg: az átlag- és vezéremberét. Az előbbi belső adottságánál fogva szinte maradéktalanul kielégülést talál a legkisebb társadalmi egység, a család sorsának intézésében, az utóbbi részt kér szélesebb emberrétegeket érdeklő kérdések irányításában is. A mindenkori társadalom, akár az ősi csorda, a két típus egymásraultaltságából alakult ki. Mindegyiknek szüksége volt a másikra, egyik sem lehetett meg a másik nélkül. A csordának kellett a vezér, hogy iránytalan élete útmutatást kapjon, a vezérnek a csorda, hogy vezéri hajlamait kiélhesse. Más fogalmazásban: a tömegeknek szükségük volt vezérrre, s a vezérek belső adottságuknál fogva vállalták a szerepet. A tömegek járomba törték a nyakukat, de lekötölezték magukat egyben a vezérek is. Ahol a vezérek nem voltak elég erősek, ott megindult a szétbomlás, a szertezüllés. Csak azok a népek maradhattak meg, amelyeknek öntudatát a vezér fel tudta kelteni és tervszerűen irányítani.

Mint a szélrózsa minden irányába szétvert falka, úgy bomlott szerte a trianoni békeszerződéssel a magyarság. Útmutató szellemekben a jugoszláviai magyarság volt a legszegényebb. Pedig az új korszak békőszöntével legjobban a mi tradíciótlán és öntudatlan népünk szorult volna rá tanácsadóra. Tizenhét esztendő alig változtatott ezen az állapoton. Sőt rosszabbodott a helyzet, mert elszegényedtünk, s mert jövőnk egyre kevesebb utánpótlással kecsegtet. De leginkább azért, mert népünk felébresztése és megmentése érdekében eddig vajmi keveset tettünk. Vezetésünkből hiányzik a kisebbségi életre való teljes áthasonulási képesség s az aktivitás. Magyarságunk zöme: a parasztság és szellemi elitünk között nincs mélyebb kapcsolat. Inkább külső, politikai jellegű. Pedig a magyarságnak nagyon megsokasodott a baja, de hiányzik az orvos. Parasztságunk és értelmiségünk egyre jobban ráöntudatosul arra, hogy tragikus

helyzetben van, hogy mint kenyérkereső: felesleges, útban álló. A súlyos gazdasági bajok következtében ugyanez az irányzat a magyar kenyérkeresőre nézve más kisebbségi testvéreinknél is. Gyári, ipari és kereskedelmi pályán egyre nehezebbé válik az elhelyezkedés. Szinte egyetlen választás kínálkozik csak ifjúságunk számára: beleolvadni, megszűnni. A magyar tanítók széthelyezése szinte sietteti ezt a folyamatot. Nem általános jelenségekről van szó, hanem olyanokról, melyek hol itt, hol ott törnek be létünkbe, de amelyek lassan legyöngítenek mindnyájunkat, mert látjuk, hogy nincs mentség: el kell pusztulnunk, hogy megmaradjunk. Bizonyos, hogy gazdasági bajok nélkül ez a folyamat nem indult volna meg, mert az erősebb önfenntartás kényszere nem jelentkezett volna ilyen mértékben. A tényeket azonban nem szabad többé elhallgatnunk. Nem szabad, létezésünk érdekében. Mint Kende író társam jegyzi meg bevezető cikkében: segítenünk kell magunkon a saját erőnkből, mert a többségi nemzetnek is éppen elég baja van ifjúsági problémáival. E nagy munka vár vezéreinkre. Verejtékesebb, fárasztóbb, mint a régi, s több időt s önfeláldozást igénylőbb. De e munkában itt áll segítő-társként a jugoszláviai magyar sajtó s az irodalom.

Nálunk nagyon könnyen szoktak minden komoly megmozdulást elintézni. Így beszélnek sokan sajtónkról és irodalmunkról is. Pedig ez a két tényező – erejéhez képest – nagyon sokat produkált. Ennek az erején túl fokozott és propagatív eszközökkel dolgozó sajtónak és irodalomnak köszönhető, hogy az itteni magyar a mai kultúrfokon áll. Amit régen nemigen tett meg, ma szinte naponta megveszi az újságját és elolvassa. Ma már nem idegenkedik a könyvtől, regénytől, elbeszéléstől, azt sem találja furcsának, hogy szerepeket kell tanulnia. Sokan a legnagyobb örömmel csapnak fel műkedvelőnek, s nem vallanak szégyent. Többen akadnak, akik gyermekeiket írni és olvasni tanítják. Persze még messze vagyunk az igazi eredménytől, de eljutottunk végre odáig, hogy a magyarság öntudata kezd lassan ébredezni. (Egyetemi ifjúságunk egy-két nagyon aktív tagja, habár, sajnos, politikai célkitűzéssel, szintén ilyen irányban dolgozik.)

A sajtó elvégezte és elvégzi teendőit. De az irodalomra sokkal nagyobb szerep vár. Néki kell cikkekkel, tanulmányokkal és más módon előkészíteni az itteni némettség mintájára a magyarság gazdasági megszervezését, öntudatosítását, és felébreszteni az egymáshoz tartozás és egymásrautaltság érzését. A tanács és írónk jó szándéka azonban nem elegendő. Jól ismert, hogy írónk java súlyos kenyérgondokkal küzd, különösen e szerepre leghivatottabb, most induló fiatal nemzedékünk. Ezért a magyarság vezető tényezőinek segítségét kellene nyújtaniok, hogy írónk hozzájuthassanak az oly gazdag kisebbségi irodalom szakkönyveihez, azokat tanulmányozhassák, s megkezdhesék kisebbségi életünk tervszerű és szakszerű kiépítését. Vakon tapogatódzva a kisebbségi problémákban magyarságunkért vajmi keveset tehetünk. Politikai kísérletezések helyett ide kellene összpontosítanunk minden erőfeszítést, hogy végre megteremthessük magyarságunk egységét, amit tizenhét éven át elmulasztottunk. Csak parasztságunk és értelmiségünk együtt munkálkodása lendítheti előre sorsunkat. De itt sok önzést kell leráznunk, hogy életet jelentő tevékenységünk egymáshoz tartozásunk irányába essék. E ponton kap jelentőséget újból irodalmunk.

A GAZDASÁGI KÉRDÉS

Írta: Szobonya László

„Gazdasági téren megnyilvánuló gyakorlati elgondolások alapján emelni kisebbségi sorsba jutott népünk életszínvonalát”, így hangzik a sűrített tétele a Kalangya szerkesztőségének, amit körlevelében feltett. Az a sok kérdés, illetőleg tétel, amely ebben a levélben van, oly nagy fontosságú, hogy azok bármelyikének fontosságához kétség nem férhet, de engedtessek meg nekem, hogy mielőtt kultúráról, politikáról, lelki élet fejlesztéséről, jogvédelemről, népgyógyászatról stb., stb.-ről esnék szó, beszéljünk arról az egész világot átfogó problémáról, amit gazdasági kérdés elnevezés alatt lázasan kutatva iparkodnak megoldani világszerte. A megoldás célja természetesen az, hogy gazdasági téren történjék megerősödés, s ez a megerősödés az egyén, a kisember megerősítésén nyugodjon. De hogyan történjék ez? A piacok teremtésének nagy munkájában sziszifuszi erőfeszítéseket végeznek az arra hivatottak. Tegyük fel, ám-bár megengedni nem lehet, hogy ez a piacmegeremtés sikerül, akkor jön az áru, amit el kell adni. Ez az áru a gazda termelvénye. Ennek a termelvénynek, legyen az gabonanemű, élő állat, hízott vagy sovány, fajállat vagy vágójószág, gyümölcs vagy bor, olaj stb., azonban olyannak kell lenni, hogy az, aki árulja, büszke lehessen az árujára, s annak kiváló minősége adja meg azt a reklámot, ami kelendővé teszi, s eladhatóságát az olcsó termelés biztosítsa. Ne fordulhasson elő az, hogy Bácska és Bánát világhírű búzáját a minőség kevertsége miatt kifogásolva, nem veszi át a megrendelő cég, hogy a drága fuvarral szállított gyümölcsöt az átvevő állam határáról visszadobják, mint férges gyümölcsöt, amellyel nem engedik megfertőzni a saját országukat. (Kaliforniai pajzstetű miatt 1934-ben vagonszámra dobták vissza a jugoszláv árut az osztrák határról.) Igen, a fenti előfeltételeket kell megteremteni, hogy ennek az országnak földet túró népe kiszabaduljon abból az évszázados gazdálkodási rendszerből, amit apától örökölt, s ne irtózzon attól, hogy ceruzát és papírt véve előszámításokat tegyen arra vonatkozólag, hogy a földje kihasználásának rendszerét megváltoztatva jövedelmét fokozhassa, s ne azt nézze, mi a földje hoza-

ma egyik évről a másikra, hanem rendezkedjen be úgy, hogy földje hozamát évekre beállított munkával fokozza fel. Ez a berendezkedés pedig a takarmánytermeléssel kapcsolatban az állattenyésztésre való áttérés. Ezen a téren mindmáig csak azt látjuk, hogy csak a sertéshizlalás terén van érdeklődés és munka, mert ehhez nem kell eltérni a régi búza–kukorica rendszeren alapuló gazdálkodástól. Ellenben szánalom fogja el a gazda lelkét, ha megjelenik a vásáron, s ott látja azt a silány, vigasztalan anyagot, mit szarvasmarhában, lóban összehajtanak. Egy-egy ilyen vásáron csodaszámba megy az olyan tehén, amelyekre rá merik fogni, hogy 18–20 liter tejet ad naponta. Az igazi jó lóval pedig be se áll a gazdája a többi árusító sorába.

A másik igen fontos teendő pedig a gazdaságok berendezkedése a gyümölcs-termelésre. Világszerte elismert tény, hogy a legjobb, legzamatosabb gyümölcs a Duna–Tisza környékén terem Közép-Európában. Ezt a tényt azonban a mi gazdáink figyelmen kívül hagyják többféle lehető és lehetetlen indokból. Az egyik nem tud szántani a gyümölcsfától, a másoknak sok árnyékot csinál, a harmadiknak sok baja van vele, a negyediktől ellopják, és így tovább. Azt azonban nem mondja el egyik sem, hogy a fa által elfoglalt kis terület mit hoz, ha a fa az ültetéstől számított öt–tíz év múlva termőre jön, s hogy ez a hozam öt–hat éves átlagban tizenöt–hússzorosa annak, amit búzával-kukoricával művelve jövedelmezni tud. A gyümölcs termelése nem divat, hanem létkérdés. Gondoljunk a bosnyákokra, ahol pár száz fának a jövedelméből élnek népes családok.

De gondoljunk Közép-Európa ipari államaira, mint pl. a hatvanöt milliós Németországra, ahol a munkás lekváros kenyeret reggelizik, s gondoljunk Európa északi vidékeire, ahol a nálunk honos gyümölcs meg nem terem, de igénylik és keresik. Azután van még egy igen fontos tényező, ami a gyümölcs-termelés felé való orientálódás mellett szól. A gabonafélék bármilyen hosszú tengeri utat kibírnak, s a tengerentúli államok termelvényének olcsósága idézte elő a gabonaáraknak mai süllyedését. A gyümölcs, legalábbis ma még, a nyers gyümölcs nem bírja el a hosszú tengeri utat, s így ezen a téren nem kell aggódnunk semmiféle dömping bekövetkeztétől. Sokan arra hivatkoznak, hogy a mi bánágunk vasúti és szállítási viszonyai nem jók ahhoz, hogy a gyümölcsöt értékesíthessük. Ez sem áll, mert olyan helyeken, ahol a szállítási viszonyok rosszak, ott lehet olyan gyümölcsöt termelni, amely évekig eláll, mint például dió, mogyoró, mandula. Ha rágondolunk, hogy mennyi külföldi mogyorót, mandulát vesznek meg háziasszonyaink mostanában 35–40 dinárokért kg-onként, fájó szívvel jut eszünkbe, hogy ha az a pénz magyar kisközgazda kezébe folyna, mennyi újságot olvashatna az, milyen gazdaköri helyiségeket építhetne, s mennyit áldozhatna az olyan magyar célra, amelynek lényege az elesett magyar nincstelen munkához juttatása.

Ez a mi Duna–Tisza menti talajunk Kánaán-föld, de nem sült galamb. Áldott erők rejlenek a földben, a talaj kitűnő, csak tudni kell rajta élni. A nép, még a magyar nép is, egy helytelen irányban kihasználta a népet, amelynek munkaereje pusztul és vesz abban az öldöklő küzdelemben, amit a létért folytat a gazda, a

mindennapi kenyérért a zsellér, a munkás. A jó öreg turáni átok fekszik a lelkeken a legtöbb helyütt, s elmondhatom, hogy jártamban-keltemben alig találtam olyan helységet, ahol ne lett volna a magyarság egymás között többféle szakadva. Ennek a szakadozottságnak, széthúzásnak természetes következménye az anyagi romlás elősegítése, mert sok idő és energia, sőt pénz is elfecsérelődik olyan apró-cseprő dolgok miatt, amelyeknek nemléte felvirágzáshoz vezetne sok helyütt. Utalok itt arra a sokszor hiúságból származó széthúzásra, ami a szereplési és elsőségi vágyból fakad. Utalok arra a véleménykülönbségből, nyereszkesedési vágyból vagy irigységből származó széthúzásra, ami tapasztalható akkor, amikor anyagi kérdések okozta differenciák magyart magyar ellen uszítanak. Itt van éppen most a közlegetők kérdése. Ahelyett, hogy a középbirtokosságok egymás között megegyeznének, s amíg módjukban áll a földeket szétesztanák, inkább huzakodnak, egymás ellen ágálnak, míg az agrárreform bele nem szól a vitába, s pontot tesz a kérdésre. Ez a pont aztán nem tetszetős. De a magyar gazda vallja inkább a közmondást, hogy: „maga kárán tanul a magyar”, mint hogy bármilyen rosszul is jön ki egy vagyonközösség megosztása, annak örülne, hogy magyar kézben marad a föld.

Mert ez a lényeg. Én hiszem, hogy a mi józan magyar népünk, ha tudatára ébredne annak, hogy nem éljük azokat az időket ma, hogy széthúzással, civódással töltsük az időt, hanem arra kell törekednünk, hogy minél több olyan ember legyen a magyarság soraiban, akinek parák helyett százdinárosok duzzadjanak a zsebében, nem züllene el még a most tapasztalható állapotok miatt.

Igen, de ki ébreszti erre a tudatra a népet? Napilapjainkat, sajnos, nincs módjában olvasni; sokszor talán jobb is, ha nem olvassa. Gazdasági szakirodalmunk – ki lehet mondani – nincs. A kultúrirodalom pedig olyan megfizethetetlenül drága malaszt, hogy az elérhetetlen a tömegek számára. De nem is javul meg tőle a gazdasági helyzete. S azok a kevesek, akik kötelességérzetből támogatják a kisebbségi szépirodalmat, nem képeznek olyan erőt, amely létfenntartását biztosítaná bármely tisztán kulturális célú megmozdulásnak.

Az itt élő, magyar nyelven beszélő és magyarul érző tömegekhez kell hozzáférni. Mert vannak ilyenek. Sajnos, nekünk itt, Jugoszláviában nincs nagy múltú, tradíciós, vezető társadalmunk. A valamikor nagy földterületekkel rendelkező gazdaemberek ma már anyagilag elszegényedtek –, a múltban volt jólétükhöz képest – s valamint a bőség idején nem jutott a tömegnevelésre, népművelésre idő és pénz, úgy ma éppenséggel nem jut. S mert nincs szoros lelki kontaktusa a néppel, a nép sem tekinti vezetőjének a maga körében a nagyzadát. Ezen, sajnos, változtatni nem egykönnyen lehet.

Ellenben azt a sok tudnivalót, újítást a gazdálkodás terén, ami hozzáférhetlenné lett a magyar kisgazda számára a háború befejezése óta, hozzáférhetővé kell tenni. Ennek pedig csak az lehetne a módja, ha a gazdatársadalmat időnként, főleg a téli munkaszünetes hónapokban felkeresnék azok, akik tudnak s közölnék a birtokukban levő tudást azokkal, akik nem tudnak. Félretéve minden politikai célkitűzést, félretéve mindent, ami még csak látszatot is adhatna a hatóságnak gyanúra, hogy más folyik, mint a gazdasági ismeretek ter-

jesztése, sokat lehetne segíteni a haladni, tudni vágyókon, s sok tunya, tespedt erőt lehetne munkára serkenteni.

Ezt a serkentést, a tudás kiterjesztését várja és kívánja a falu népe, s mondhatom, igen nagy mulasztást követett el a jugoszláviai magyarság vezetőjévé lett rétege, amikor sok egyéb – nem óhajtok kritikát gyakorolni – hasznos vagy haszontalanná vált akciója helyett nem a fentiekre fektette a fő súlyt. A gazdasági előadás-sorozatok, amelyeknek megtartása által összetömrítve művelni lehetett és lehetne a magyar parasztot, sok minden egyéb életszínvonal-emelést, sőt még a magyar öntudat felébresztése kapcsán politikai erők összehozását is lehetővé tenné. Fel kell már rázni egyszer a Jugoszláviában élő magyart abból a hitből, hogy az apró előnyök után való szaladgálás, az egy tál lencséért való felkínálkozás céltalan, meddő dolog. A magyarnak olyan értékei vannak kulturáltságában, rátermettségében, szorgalmában, munkabírásában, legalitásában, amit a józan, becsületes többségi népek elismernek.

De a szétforgácsolódott erő, a széthúzás láttán, a megbecsülés helyett lenézést vált ki, és maga hívja ki az elkoldusodását, ahol csak mód és alkalom van rá – s ez, valljuk be, keresve s keresetlenül találtatik. S ez pusztuláshoz vezet, amit meg kell gátolni, s a meggátolásnak egy lényeges s egyetlen lehető módja az, hogy gazdaságilag erősítsük a magyart.

Az államtól, a hatalomtól semmi rendkívülit sem szabad várunk. Az el van foglalva a dobrovójácai és telepesei anyagi jólétének a felvirágoztatásával. Politikai jogai a magyarságnak tizenöt év alatt vajmi kevés előnyt biztosítottak. Kulturális megmozdulása a kultúrintézmények bezárásához vezetett. Tehát egyetlen út és mód van nyitva, s ez a gazdasági ismeretterjesztés, kultúrmunka, mert azt még a legtúlzóbb nacionalista is belátja, hogy a gazdasági jóléte a polgárnak, még ha magyar is az – az állam javára szolgál.

Sok egyéb hiányzó eszközünk közül a legjobban hiányzik egy állandó jellegű, magyar nyelvű földművesiskola. Ennek felállítását a kormány engedélyezné, fenntartása pedig a magyar gazdatársadalom kötelessége lenne. Nem jelentene nagy áldozatot, mert bármelyik háromszáz hektár maximummal rendelkező gazdánk átadhatna száz kat. holdat, ahol neki dolgoznának a magyar gazdaifjak. Tanerőül pedig szolgálhatnának az akadémiát végzett, tapasztalatokban gazdag gazdáink, akikből még hála Istennek, akadna egynéhány a Dunabánságban. De vannak állás nélküli intézőink is, akiknek a tudása nagyban szaporíthatná a mezőgazdaság – lehet mondani – nagyszámú tudatlanjának tudását.

Az állandó jellegű mezőgazdasági oktatáson kívül a vándor gazdasági előadások rendszeresítése olyan hiányt pótol, amit csak az tud megérteni, aki a nép között megfordulva hallja azt a sok tanácskérést, amit tréfálkozással, irodalmi értékű felolvasásokkal és műkedvelő előadásokkal pótolni nem lehet.

Minden mesterség, amit az ember folytat, fejlődik, halad, tudományos alapon lendül előre az egész világon, mi azonban el vagyunk zárva sok mindentől. A rádió ott, ahol van, néha nyújt ízelítőt a gazdálkodás modern irányáról, de hány

helyütt van rádió? Hány helyütt jut hozzá a gazda értékes szaklaphoz? Nem lévén része a modern gazdálkodás ismeretében, abban a hitben él, hogy jól dolgozik, s ha a jó Isten kegyelme vele van, s a léte biztosítva van egyévi keresves munka után, akkor boldog, s azt hiszi, jól gazdálkodott. Pedig ez ma már nem elég. Heroikus munkát, áldozatkészséget kell kifejtteni, hogy ne kallódjanak el értékek, amelyek a magasabb életszínvonal emelését előidézhetik. Ezt a munkát a tudás gyarapításán kívül a meglevő háziipar továbbfejlesztése (női kézimunka, kosárfonás stb.), s ahol nincs meg, annak terjesztése terén kell elvégezni. A kezdeményezés azok kezében van, akiknek van érzékük ennek felismeréséhez, s van szívük ennek a nagy célnak a szolgálatába tőkét befektetni. Hogy kik ezek, azt talán a Kalangya ankétja megmutatja.

KULTÚRSZERVEZKEDÉS

Írta: Dr. Stern Lázár

Az utolsó évszázadok folyamán az európai államok fejlődése nyílegyenes vonalban a nemzetiség kialakulása jegyében történt. Az államhatárookra tekintet nélküli régi törzsi kapcsolatok helyébe az egy állam határaiba koncentrált, nemzetiséggé alakuló lakosság lépett.

Ahány állam, annyi nemzetiség. Az államok harca, versengése és győőlete azonosult a nemzetiségek versengésével. Politikai ellentétek faji ellentétekké váltak.

Ez a mai Európa végzete. Az államok közti ellentéteket, a politikumot enyhíthetik a helyzet mindenkori alakulásai, gazdasági és kultúrigények hasonlóságai, összhangba csengésük, de a nemzetiségek ellenszenvéhez – mely egyének lelki komplexumából tevődik össze – nehezebb férkőzni. Ezért az a történelmi jelenség, hogy az államok közeledése után is változatlanul megmarad a népek ellenszenvé. Ennek megszüntetéséhez az egyéni érzelmek átalakulása szükséges. Ezer apró tény, a mindennapi élet állandó érintkezései, lassú átszokás más érzelmekhez, alakíthatják át a múltból öröklött, elválasztó nemzetiségi érzést a közös emberi érzésévé.

A jugoszláviai kisebbségeknek feladata ezt a munkát végezni. A jugoszláviai magyarság minden kultúrmozgalmának, ideértve a gazdaságát is, mindig tekintettel kell lenni a többség mentalitására. Saját kultúrtradícióinak, sajátosságának méltó megbecsülésével, rokonszenves megértéssel kell közelednie a többség tisztés, ősi tradíciókon alapuló lelki összetételéhez, és végeznie a történelem által rámért feladatot, és az idők meghozzák a kölcsönösséget, a mi életünk, a mi tradícióink megbecsülését és az elkülönülési szellemnek a közös emberivé való átalakulását.

Nem kell hangsúlyoznom, hogy a magyarság törekvése ezek szerint összhangzatos az állam általános kultúrcéljaival, és a magyar népiség megmaradását és fejlődését szolgálja. Amint minden fizikai energia a világegyetemhez illeszkedik, úgy minden lelki energiának a maga kis kozmosza, az államba szerveződött társadalom egészéhez kell illeszkednie. Minden nemzetiség lefolyt élete ered-

ményeül kitermelt, külön fajtájú, eleven energiát jelent az összesség javára, az élet és cselekvőség, bár más változatú, de azonos célú felfogását. Ezen sokfajta energiának egységbe olvadása, mindenki boldogulásának leghatalmasabb, minden mesterkéeltségtől távol eső, legtermészetesebb megnyilvánulása.

Nagyon mély értelme van az Unius linguae regnum imbecille est Szent István-i mondásnak. Ahol a sors többnyelvű népet sodort és rendelt közös életre, ott szükség van mindegyik nép nyelvére. Nyelvében gondolkodik az ember, a nyelv jelenti magát az életet, és a nyelv lekicsinylése a gondolkodás és az élet lekicsinylését is jelenti, ami a lakosság illető rétegének teremtő és dolgozó erejét sorvasztja el, ami senkire sem lehet kívánatos.

A gazdasági kérdésekkel kell kezdenem, mint amelyek legkevésbé szolgáltatnak okot félreértésre, és leghamarabb találnak megértésre a nép minden rétegénél, a nehéz gazdasági helyzet osztályosainál.

Közkeletű igazság a ma gazdasági krízise, a földművesosztály nehéz helyzete. Áll ez a magyar kisebbség gazdaságára és a földművelőre is. A ma gazdaságának szükségszerű irányzata a kisgazdaságok tömörülése nagyobb gazdaságba, szövetkezetek formájában. Nem hisszük, hogy a tisztán gazdasági célokra szorító magyar szövetkezeti mozgalom, mely szerény keretek között a lakosság egy részének gazdasági érdekeit van hivatva előmozdítani, meg nem értéssel találkozna, hogy állami érdekek követelné, hogy a szegény magyarság továbbra is szegény maradjon. Az állam érdeke éppen az ellenkező, az, hogy a lakosság minden rétege önjerejéből vagyonosodjék, és ne szegényedjék. A politika át van itatva a közös emberinek annyi átértésével, hogy nem nézheti rossz szemmel a lakosság bármely részének jobb sorsra törekvését.

A német kisebbség Bauernhilfe mintájára gondolok, ez természetesen nem zárna ki a nem földműves foglalkozásúak szövetkezetbe tömörülését sem. A földművességnél kellene kezdeni, meg kellene alakítani a magyar falvak bevonásával a vezetésre hivatott központot, melynek feladata lenne minden magyar faluban, melyben a föltételek megvannak, falusi beszerzési, értékesítési, fogyasztási és hitelszövetkezetet alakítani. Egymással állandóan érintkező hálózatot képezne az egész. A fiókok igényeiket és szükségleteiket rendszeresen közölnék a központtal, mely minden adat birtokában ítélné a teljesítés kívánatossága, lehetősége, sürgőssége és azon sorrend fölött, melyben az igények teljesítendőek. Felölelné az összes belföldi magyarságot, tekintet nélkül arra, hogy az ország mely vidékén lakik. Meg kellene mindent tenni arra nézve is, hogy az állami költségvetésben szövetkezetek segélye címen szereplő összegből a kisebbségi szövetkezetek is részesedjenek. A politikum teljesen ki lévén zárva, a kezdeti nehézségek és gyanakodás leküzdésére követeljük magunk a megfelelő ellenőrzést, de nem az amúgy is csekély anyagi eszközök felett rendelkező szövetkezetek terhére. Miként legyen a központ s a fiókok hatásköre elhatárolandó, valamint a többi elmellőzhetetlen részletkérdésre ezen a helyen nem terjeszkedhetem ki. Ezek tapintatos és helyes megoldása csak az alakítás munkájában részt vevő gyakorlati és higgadt szakférfiak feladata.

Ezzel párhuzamosan folya le a Közművelődési Egyesület vezetése alatt a kulturális tevékenység, amely felölelné az anyanyelv megőrzését és fejlesztését, a népszokások ápolását, az irodalom és művészet támogatását, írók és művészek kiválóbb műveinek ismertetését, műveik bemutatását. Ehhez járulna a közreműködés minden a magyarságot érintő kultúrkérdésnek a magyarság előnyére szóló megoldásában. Kiterjedhetne az szegény sorsú, jó előmenetelű, közép- és felsőiskolai tanulók támogatására, ösztöndíjak alapítására, internátusok felállítására.

Meg kellene teremteni a magyar, a csehszlovák és a román–magyar irodalmak között fennálló kapcsolatot olyformán, amint a csehszlovák–román és magyarországi magyar irodalmak között máris fennáll.

A szervezés módja nagyjában ugyanaz lehetne, mint a gazdasági szövetkezeteknél. Az irányító központ mellett működnének a városi és falusi fiókok. A központnak azonban valóságos központnak kellene lennie, mely irányítaná a jugoszláviai összmagyarság kultúrmozgalmát.

A fiókok és központ érintkezésének éppoly belsőnek kell lenni, mint a gazdasági szövetkezeteknek. A központi irányítás pontossága még jelentősebb, és ezen irányítás súlyának, állandóságának, a kapcsolatok közvetlenségének lehetővé és kézzelfoghatóvá tétele végett szükséges lenne, ha a központ értesítő adna ki a jugoszláviai magyarságot érdeklő, az országban történt minden kultúreseeményről, és ugyanazon szempontból nagyon kívánatos lenne, ha úgy a központ által rendezett előadások egy része, mint a közgyűlések időközönként egyes jelentősebb fiók székhelyén lennének megtartva.

Nem térhetek ki a szláv és magyar kultúregyesület érintkezésének kérdése elől. Tudom, hogy a múltban történtek ily irányú, kudarccal végződő kísérletek. De az a meggyőződésem, hogy ezt újból meg kell kísérlni, bár más bázison és más elképzelések formájában. A nemzetközi kultúréletben bevált csereelőadói intézményre gondolok, esetleg közösen megrendezendő ünnepélyekre. Talán megtalálhatnók a kapcsolatot a Maticával és más kultúrintézményekkel, hiszen az ezer évig együtt élő népek lelkének a közös múltban gyökeredző számtalan közös vonása van. Minden kultúregyesületet érdekelne ezek felderítése, és milyen sokkal járulna ez hozzá a megbéküléshez, lelki hasonlóságok felfedezéséhez. Alkalmas, a nyelvekben teljesen otthonos előadókban nem lenne hiány, szláv felolvasó magyar nyelven tartana előadást valamely magyar kultúregyesületben, és megfordítva.

Tudom, sok nehézségbe ütközik ennek megvalósítása, de csak a formákban. Nem hiszem, hogy a lényegben meg nem értéssel találkozni, hiszen mindkét népfajt érdeklő, a kultúra pártatlan megítélése alá kerül, a múltból aknázott kultúréleti kérdésekről lenne szó. És ha közszólam szerint a kultúra mindenütt egyesít, mért szerepelne válaszfalként éppen nálunk?

A formaságok és érzékenységek megoldására pedig mindkét oldalról elég számban vannak elfogulatlan, bátor és gyakorlati kiválóságok, akik bizonyára meg tudnák oldani ezeket a kérdéseket.

Minden intézmény alkotásánál és életben tartásánál anyagi kérdéseket is meg kell oldani. A magyar társadalom áldozatkészségét életébe mélyen vágó ezen szervezkedés nagyon igénybe fogja venni rendszeres, szakadatlan áldozatkészségét. Ha ez az áldozatkészség bármily oknál fogva is – hiszen oly szegények a magyarjaink – elmaradna, úgy, sajnos, minden igyekvés meddő maradna. Pedig régi igazság, hogy csak az veszett el örökre, amiről magunk mondottunk le. A történelem pedig nem kérdezi a lemondás okát, és csak a tények alapján méri ki mindennek végétét.

A HUSZONNÉG Y ÉVESEK HANGJA

Írta: Timár Ferenc

Huszonnégy évesek generációjához tartozom, ahhoz a nemzedékhez, amely most kapta meg az iskolától elbocsájtólevelét. Ez nem azt jelenti, hogy most lépünk be az élet kapuján, hiszen a legtöbben közülünk már tizennyolc éves korunk óta nyakig benne vagyunk a kenyérharcban. A magunk erejéből tanultunk. A munkában eltöltött évek már barázdákat róttak homlokunkra, és nem nézünk olyan sugárzó optimizmussal a jövőbe, mint ahogy elvárnák tőlünk azok, akik egy boldog emberöltő gyermekei voltak. Már gyermekkorunkban lerakódott lelkünkbe az a fásultság, az a sok keserűség, amely az előttünk haladóknak csak a férfikorban jutott osztályrészül. A történelmi időket tekintve természetes, hogy ez a generáció kishitű és fatalista. Sokan közülünk teljesen reményvesztve ácsorognak, és hervadnak, mint beteg, fiatal fák. Elhelyezkedni majdnem lehetetlen és boldogok, akik csak annyit keresnek, hogy vegetálhatnak. Ahhoz, hogy valaki jó legyen, segítsen, és utat mutasson, biztonság, szilárd pozíció kell, ami nálunk is hiányzik. Kevés kilátásunk van szebb napokra. Nem csoda, ha sok fiatal letargiába esett, és feladott minden reményt.

A teljes csüggedésre azonban nincs ok. Egy kisebbségi sorsban felnövekedett generáció jön, amelyben sok érték van – állítjuk mi, kik ehhez a generációhoz tartozunk. A kisebbségi sorsot vállaljuk. Azt a nyelvet, amelyen anyánk imádkozni tanított, megőrizzük, és boldogulásunk útjait az új idők új szelleméhez alkalmazkodva keressük. Reméljük, hogy sikerül megteremtünk egy kisebbségi légkört, amelyben testvéri összefogással eredményesen dolgozhatunk. A passzív rezisztenciának mi innók meg a levét. Egy ilyen kísérletezésre nincsenek tartalékaink. Számolni kell az új helyzettel, és számolni kell lehetőségeinkkel. Nincsenek délibábos ábrándjaink. Reméljük, sikerül meggyőzni jó szándékunkról az államalkotó testvérnépet. Bízunk abban, hogy kitartással és komoly munkával egy derűsebb kisebbségi láthatárt teremtünk. Hogy megtaláljuk helyünket és hivatásunkat,

amelyet be is tudunk tölteni. Számunkra nem teher a múlt. Tiszta lapra frunk. A megpróbáltatások, a csalódások szerényekké tettek bennünket. A jövővel szemben nincsenek nagy igényeink, nem akarunk fényes életkereteket, nagyvárosi fényt. Csak egy kis darab fehér kenyérért dolgozunk. A szociális bajok is fájnak úgy, mint a kisebbségi gondok. Nagy zűrzavarból kell kibontakoznunk. Ennek a generációnak öngyilkossá kellene lennie, ha nem hinne abban, hogy újjá tudja építeni a világot.

KAROLJUK FEL A JUGOSZLÁVIÁBAN ÉLŐ MAGYAR MŰVÉSZEKET

Írta: Tolveth Oszkár

Kende Ferenc néhány hónappal ezelőtt a Kalangyában színes tanulmányok keretében sorozatosan bemutatta a Jugoszláviában élő magyar festőművészeket. Azonban ismeretlen okoknál fogva a cikksorozat közlése egyhamar megakadt. Kár, mert nemcsak a műbarát lelta a lelkesen és sok hozzáértéssel megírt esszékben örömét, hanem a művészek is, akik valóban rászorulnak e morális támogatásra.

Közönségünkkel meg kell ismertetni az itt élő művészeket, úgy, ahogyan megismertettük vele az írókat és költőket. Rá kell mutatnunk kultúréletünk mindazon pozitív erőforrásaira, ahonnan egyedül várható a néplélek művészi szemmel meglátott ecsetelése! Azonban nem szabad csak az egyik vagy másik műágra szorítkoznunk, hanem egyforma körültekintéssel kell a képzőművészeket, zeneköltőket, interpretáló zeneművészeket és énekeseket felkarolni. Útmutatóul szolgálhat talán e sorok írójának Deutsche Kunst und Künstler in Jugoslawien című könyve, amely nemrégén hagyta el a sajtót a Svábnémet Kultúrszövetség kiadásában. A munkát előbb a Volkswart című negyedévenként megjelenő folyóirat közölte, a szedés állva maradt, és csak utólag nyomtatott ki könyv formában. Az anyagot több hónapos gyűjtőmunkámnak köszönhetem. „Felfedező” utakra mentem, kiállításokat és hangversenyeket látogattam, és a látottakról vagy hallottakról jegyzeteket készítettem. A napisajtóban egynéhányszor felhívást intéztem az engemet érdeklő művészekhez, hogy jelentkezzenek, küldjék be életrajzukat és megbírálás céljából műveiket. Az eredmény meglepő volt. Nap-nap után hozta a posta – sőt a külföldről is – az életleírásokat, monográfiákat, újságokból kivágott kritikákat és eredeti műveket. A legnehezebb munka, igaz, csak aztán következett, ugyanis a sok jelentkező között meghúzni szigorú objektivitással azt a vonalat, mely a tehetségeket a tehetségtelenektől, az igaz és vérbeli művészeket a műkedvelőktől választja el. Azt hiszem, ez is sikerült, legalábbis arra lehet következtetni azon sok levél alapján, melyekben a könyvemben szereplő művészek hálójukat

róják le a morális támogatásért, mely ma már kezdi anyagilag is éreztetni hatását.

Ilyen alapon kellene a Jugoszláviában élő magyar művészeket is felkarolni, neveiket megörökíteni, műveikre felhívni a hozzáértők figyelmét. Meg kellene rendezni a magyar képzőművészek reprezentatív kiállítását a magyarlakta városokban és nagyközségekben. Lehetővé kell tenni, hogy a magyar komponisták együttes szerzői esték keretén belül bemutatkozzanak műveikkel. Egyik tervezetem sem keresztülvihetetlen. Egyszerűen csak egy személyiség szükséges, aki magáévá tenné a jugoszláviai magyar művészek ügyét, és azt erős akarral és kézzel vezetné.

SZERVEZŐKRE VÁRUNK!

Írta: Tóth Bagi István

A jugoszláviai magyarság az elmúlt hat évben folytatott politikai visszavonultsága és két legnagyobb közművelődési egyesületének feloszlátása után a társadalmi széttagoaltság, a szervezetlenség állapotába jutott. A helyenként még létező kulturális és egyéb célú egyesületeket a társadalmi szervezkedés mai fejlett fokához mérten nem tekinthetjük egy egész nép átfogására alkalmas szervezeteknek. Úgyszólván minden egyesület nem más, mint néhány többé-kevésbé agilis embernek összeállása, amely köré a többi ember közömbösen gyülekezik. Támogatják az egyesületet úgyszólván hivatalból – mert hát magyarok –, de különös átütő erejű lelkesedés vagy ügybuzgalom nem fűti őket. Ezért mondhatjuk azt, hogy a jugoszláviai kisebbségi magyarság a teljes szervezetlenség, széttagoaltság állapotában él.

Ez a széttagoaltság és szervezetlenség azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy aránylag rövid időn belül nem lehetne létrehozni valamely teljesen átfogó és életképes szervezetet – tegyük fel, egy gazdasági érdekszövetséget. Ügyes és megrendíthetetlen hittel teli szervező egyéniség nemcsak a már meglévő egyesületek jó részét tudná felhasználni, hanem nagy tömegű, eddig ismeretlen értékes embereket találna. Mert élnek minden vidéken jóakarató, tisztességes és őszinte szándékú emberek, akik eddig némán figyelték az eseményeket, de lelkükben állandóan forrott a napi események vegyülete, tiszta véleményt alkottak a világi dolgok állásáról, és arról, hogyan kellene a dolgokat intézni (a vélemények meglepően azonosak), azonban szeméremérzetből, de nem kevésbé tunyaságból és félelemből sohasem közölték nagyobb körrel ezt a véleményüket. Ezeket a tisztességes embereket aktivizálni kell, tette serkenteni, lelkesíteni – és ezeknek a vállaira építhető életképes szervezet. Nem az anyag hiányzik, hanem az erélyes és ügyes formáló kéz. Aki magyar tömegeket kíván szervezni, az balsikerét sohase kísérelje meg azzal megokolni, hogy a magyarság tunya, és nem hajlandó semmiféle közügy iránt érdeklődést mutatni, mert ezzel nem a magyarság szegénységi bizonyítványát állítja ki, hanem a sajátját.

A magyarság valóban tunya – de nem azért, mintha hozzá hasonló műveltségi állapotban lévő más nemzetnél kisebb mértékben érdeklődne a kultúra és a közügyek iránt. Azért tunya, azért húzódik vissza minden közügynek számító megmozdulástól, mert elvesztette a hitét a műveltségben, de különösen abban, hogy a műveltség fokozásával jobb jövőt teremthet magának. A háború előtt mint földművelő nép természetszerűleg nem tűnt ki a kultúrában. Nem is törte magát különösképpen a műveltség után, mert mint államalkotó nép nagyobb fokú műveltség nélkül is eléggé erősnek érezte magát. A háború után pedig elvesztette a műveltség hasznosságába vetett hitét, illetőleg olyan dolgokat tapasztalt, amiknek az emléke is elperzselt minden hitcsíráját, amely a műveltségből sarjadozott. A háború alatt a műszaki kultúra sohasem látott csodáit ismerte meg. Az urak, akik vezették őt, hatalmasabb, csodásabb haditechnikai dolgokat produkáltak, mint amilyent a szegény nép egyáltalán el is tudott volna képzelni. Mégis: halál, elvesztett háború, általános fejtelenség és nyomor követte ezt a ragyogó hadikultúrát. A nép tehát hitét vesztette benne, és vele kapcsolatban minden más kultúrában.

Az erkölcsös műveltségbe vetett hitet kell visszaállítani és megerősíteni a népnél. Higgye azt, hogy az emberi műveltség kitermelte elvekkel, szervezkedéssel javíthat a saját sorsán. Ezt a hitmegalapozást pedig csak tiszta jellemű és a szívük mélyéig őszinte szándékú, fanatikus hittel rendelkező értelmiségű emberek végezhetik.

A legutóbbi belföldi események, amelyeknek következtében szabadabb lett a sajtó, alkalmasak arra, hogy a népben némileg erősödjék a jog és igazságosság győzelmébe vetett hit. A politikai szabadságjogok tervbe vett megadásával kapcsolatban a társadalom minden részében élénk mozgolódás indult. A lelkek nehéz, majdnem fizikainak modható nyomástól szabadultak meg, és már most is habzsolva élvezik a még csak kilátásba helyezett törvényes szabadságjogokat éppen úgy, amint nehéz álból ébredő ember boldog örömmel üdvözli a ragyogó napfényt. Emberi számítás szerint a politikai törvények életbe lépése után még nagyobb lendületet vesz a legszélesebb néptömegeknek a közügyek iránti érdeklődése, és ez a lendület nagymértékben tartalmaz majd alkotó erőt is. A tömegek hat esztendeig nem szólhattak bele közvetlenül a közügyek intézésébe, természetesen tehát, hogy most ennek a kényszerű visszahúzódottségnek erős visszahatása következik.

A kisebbségi magyarságnak fel kell használnia a nagy tömegeknek ezt a közügyek iránti szinte elemi erejű érdeklődését. De nem politikai téren, hanem elsősorban gazdasági területen. A politika csak arra legyen jó, hogy általa is segítsünk érvényre juttatni a magyarságnak a gazdasági és kulturális fejlődéshez való jogát.

Gazdasági szövetkezetet kell alakítani. Ezt az óhajt, a kisebbségi magyarságnak ezt a szükségletét már annyszor felvetették, megtárgyalták, sőt le is tárgyalták, hogy szinte unalmassá vált – és elcsépeltnek tetszik –, de mégsem valósítottak meg egy szövetkezetet sem. Pedig a napnál is világosabb, a legtermészetesebb módon önként adódik, hogy a szegény, eladósodott vagy már

tönkrement magyar törpe- és kisgazdáknak szövetkezetbe kell tömörülniök, ahol széles látókörű szakember vezetése alatt a terményeiket sokkal jobb áron, kedvezőbb fizetési feltételek mellett értékesíthetik, mint külön-külön, és olcsóbban jobb minőségű anyagot szerezhetnek be. A szövetkezetek előnyeiről már igazán felesleges volna beszélni, azonban mégis újra kell említeni azt, hogy a magyar földművesek és földbirtokosok a szövetkezetekben okos és lelkiismeretes irányítás mellett évente százezrekekkel és milliókkal nagyobb jövedelemre tehetnének szert (összesen) és az ésszerű anyagbeszerzés folytán szintén hatalmas összegeket takaríthatnának meg. Csak szövetkezetnek állhat módjában nálunk, hogy gazdáink közé hozza, megismertesse és átvigye a használatba a mezőgazdasági kultúra legújabb vívmányait, amelyeknek segítségével emelhetik a termés mennyiségét, és javíthatják a hozam minőségét. A mezőgazdaságban is – mint minden társadalmi és gazdasági téren – folytonosan új utakat kell keresni, állandóan figyelni kell a termelés és fogyasztás alakulását. A gazdának nem szabad azt várnia, hogy a búza példátlanul alacsony árát kormányintézkedéssel emeljék fel, mert ezt rendeleti úton elintézni lehetetlen, hanem új növények termelése után kell néznie, amelyek iránt legalábbis néhány évig nagy a kereslet és a termelés kifizetődő. Az új növény termelését, az újfajta talajművelési módot nem szabad minden gazdának külön-külön kipróbálnia, mert ezzel balsiker esetén valamennyiük érzékenyen károsodik, hanem ott a szövetkezet, kísérletezzen az, és ha ez sikerrel jár, akkor a jövő évben már valamennyi tagja egységes utasításra, egységes eljárás mellett termelheti az új, pl. ipari növényt. A termés elhelyezését a szövetkezetnek még a vetés ideje előtt biztosítani kell. A másik példa: egyes külföldi fogyasztóállamok csak nagy tyúktojásokat vásárolnak. A tojás az, amiből a falusi lakosság állandóan tud egy kevés pénzt csinálni, annyit, amennyi háztartása napi egy-két dináros kiadásának fedezésére elegendő. Azonban nálunk a parasztok nem figyelnek arra, hogy milyen nagyságú tojást termelnek, senki sem oktatja őket, hogy milyen fajú tyúkot tartsanak – és így csak apró vagy közepes nagyságú tojást visznek a piacra. Az ilyen tojást is megveszik, de nagyon olcsón, néha – tavasszal – szinte csak néhány paráért. Nem fizetnek érte többet, mert ezt a tojást a belföldön használják el, a külföld nem veszi át. A gazdasági szövetkezetnek volna kötelessége, hogy tagjait fajbaromfiakkal ellássa, a tojástermést átvegye, és kiszállítsa a külföldre. A gazdasági szövetkezet feltétlenül aránytalanul nagyobb árat tudna fizetni a tojásért, mint az üzleti profitot hajszóoló baromfiexportőrök.

A példákból elég ennyi. A gyakorlati kivitelre vonatkozóan elsősorban azt kell megjegyezni, hogy Jugoszláviában a szövetkezeti mozgalom közismerten igen előrehaladott. A legtekintélyesebb politikusok és nemzetgazdászok állanak a szövetkezeti mozgalom élén, és a szövetkezetek részére minden lehető kedvezményt megadnak. A szövetkezetek szervezetét nem szükséges nekünk, kisebbségi magyaroknak kidolgozni, az készen áll, csak ki kell nyújtani érte a kezünket. Nem új elméletekre és nem kísérletezgetésekre van szükségünk, hanem emberekre, cselekvő és szervező erőkre. Nem is annyira már kész, teljes gazdasági és szövetkezeti ismeretekkel rendelkező emberekre van szükség,

mint inkább gyors, ügyes, erélyes és feltétlenül magas értelmi színvonalú, valamint minden körülmények között hites, becsületes ember kell, olyan, aki teljesen fel tudja érni ésszel a szövetkezeti mozgalom jelentőségét, ismeri helyi viszonyainkat, és aki sohasem csügged el.

Azokat, akik a szövetkezeteknél fontos működést végeznek, és valóban dolgoznak, a mai viszonyokhoz képest jól meg is kell fizetni. Csak így kerülhető el az, hogy a szövetkezetek fontos ügye a tiszteletbeli funkcionáriusok lanyha, mellékesen végzett munkája miatt elveszen.

Ha már a gazdasági szövetkezetek működnek, akkor arra kell állandóan vigyázni, hogy ezek a szövetkezetek mindig friss, mozgékony, mindenre kiterjedő figyelmű és tagjaikkal szemben előzékeny intézmények legyenek. Vagyis óvakodni kell attól, hogy bürokratikussá kövesedjék, mert a polgároknak éppen elég bajuk van a bürokratizmussal, semhogy még a megsegélyezésére alakult intézmények is nehézkes eljárást tanúsítsanak.

A gazdasági szövetkezetek mellett még egy szövetkezeti rendszert kell megalkotni: az egészségügyi szövetkezeteket. Erről a Reggeli Újság nemrégiben részletesen írt, ismertette a szövetkezet szervezetét, és ezzel kapcsolatban a jugoszláviai magyar kisebbség egészségügyi helyzetét. Az egészségügyi szövetkezetnél is teljesen kidolgozott és kipróbált a rendszer, csupán tetterős ember vagy emberek szükségesek a szövetkezetek megvalósítására. Az egészségügyi szövetkezetek nemcsak a népegészség őrei, hanem szociális tekintetben is igyekeznek gondoskodni a lakosságról.

Ember kell ide is. Olyan, aki tud, mer, vállalja a fáradságot, és nem riad vissza semmiféle kezdeti nehézségtől.

A történelem azt mutatja, hogy a legnagyobb képességekkel rendelkező ember sem képes csupán egymaga, a körülmények összejátszása nélkül hatalmas tömegmozgalmakat vagy más nagy eseményeket előidézni. A legnagyobb szervező és lélekismerő géniusz kísérletezése is meddő marad akkor, ha a körülmények nem érettek meg a cselekvésre. Viszont bármennyire is megérett a helyzet valamilyen tömegmozgalom megindítására, mindig szükség van az átlagon felüli képességű vezetőre. A géniusz és a korszellem egymásra szakadatlanul hatással vannak, éppen úgy, mint a tömeg és az egyén is.

Nálunk a helyzet meglehetősen érett a gazdasági szervezkedésre, és ha a lelkek még nem eléggé érzik ennek szükségességét, akkor nevelni, érlelni kell őket erre.

Szükséges nagyfokú bátorság, hogy valaki nem száz, hanem ezer gátlást és akadályt is legyőzve az említett irányokban valamit tegyen a kisebbségi magyarsáért.

Óvakodni kell attól, hogy a magyarság gazdasági és egyéb szervezeteit olyan élősdiak hadserege szállja meg, akik csak a jóban, haszon esetén tudnak a nép fölött látszólagos vezető szerepet játszani, de akik a valóságban messze állnak a néptől, és balsors esetén minden közösséget megtagadnak vele. Az ilyenek pedig főképpen azoknak a soraiból kerülnek ki, akik nem a nép testéből származnak. Az emberi sorsot irányító örök természeti törvények szerint mindig

van egy emberréteg, amely a népi tenger mélyéből fölfelé törekszik, anyagiakban és szellemiekben meggyarapszik, vezető réteggé válik, viszont a régebben vezetővé vált emberréteg többé-kevésbé már elhasználja azokat az erőket, amelyek felvitték a magasba, és ennek következtében magasabb műveltségének roncsaival visszahull a mélybe, és a népi talajt – mint az elégett nemes növény hamuja a földet – egy fokkal megjavítja. Egy ilyen körforgás több évszázadig is eltarthat, és az a fontos, hogy a vezető réteg mindig a népből emelkedjék ki, és esetleg vissza is tudjon hullani oda. Azonban az az úgynevezett vezető réteg, amely nem a néptestből származott, vagy amely annyira eltávolodott a néptől, hogy abba soha többé nem képes belevegyni, az nem tud közösséget vállalni a néppel, az nem tud teljes erejével segíteni rajta.

A múltban sok esetben megtörtént, hogy olyanok állottak az élre, akik a konjunktúra idején csak a hasznot húzták, és aztán a balsorsban minden közösséget megtagadtak a néppel, és még arra sem fordítottak erőt, hogy bátorítsák a körülöttük állókat. Nem volt erejük arra, hogy visszavonuljanak, hanem a nép érdekeinek ellenére azt hangoztatták, hogy ilyenek az idők, és mindenkinek teljesen ennek az időnek a szellemében kell nemcsak cselekednie, hanem még éreznie is.

Nem kellene olyan emberek, akik a kávéház üvegtáblái mögött gúnyosan, hitetlenül, lekicsinylően beszélnek a népről.

A nemzedékek?

Az idősebb generációban sok a fáradt, megtört, az új viszonyokba beletörődni nem tudó kávéházi üzletember vagy visszahúzódtott úri dzsentrí. Tudásuk és tapasztalatuk természetszerűleg nagyobb, mint a fiataloké, azonban meg kell jegyezni azt, hogy a fiatalok között is akad néhány alaposan képzett ember. A fiatalok előnyei főképpen az ifjú hit, erő, lendület és az új viszonyok közé való nevelődöttség.

A fiatal nemzedéknek az eddiginél jóval nagyobb teret kell elfoglalnia a ki-sebbség vezető rétegében, de az öregeket sem szabad teljesen háttérbe szorítani.

NÉPNEVELÉSÜNK ÚTJA

Írta: V. Gy.

A XX. század elején az állami, társadalmi és gazdasági formák addig szinte elképzelhetetlen kiegyensúlyozottságra tettek szert. Az állami közigazgatás a maga tökéletes adminisztrációjával nemcsak mindenütt jelenvaló képviselője volt az államhatalom egységkeretének, hanem fontos és már-már teljesen szakszerűvé lett teljesítményével valósággal az egész társadalmi élet leglényegesebb tényezőjévé lett. „A törvény mindenütt jelenvalóvá lett.” Pontos, egyenes, hibátlan útmutatóvá vált. Ezzel természetesen együtt járt a formák sérthetetlenége, ami bizonyos mozdulatlansághoz, az időben való megálláshoz vezetett. „Haladás” csak a részletek hajszálváltozataiban volt lehetséges.

A haladást a társadalmi osztályok közötti eltolódás tette szükségessé. Európa iparosodása új meg új munkástömegeket termelt, kik egyrészt állandó aktivitásuk által, másrészt az élet kegyközvetlenebb ütemében az ipari gócpontokban elhelyezkedve, tehát helyzetük által, úgyszólván mindenütt és egyszerre lettek a tudományos kutatásokból és felfedezésekből eredő civilizáció részeivé. A korlátlan munkalehetőség természetesen korlátlan igényeket támasztott, s a munkásság politikai, hatalmi tényezővé való szervezkedése olyan ütemű lett, ami a polgárság közjogi helyzetén kívül annak kulturális, szellemi életét sem tartotta elégségesnek arra, hogy abban elhelyezkedhessen.

A polgárság új meg új engedményeket volt kénytelen tenni nemcsak közjogi tekintetben, hanem ami a változást, a történelmi fordulót teljesen kihangsúlyozza – kulturális, embernevelő szempontból is. Ezeknek az engedményeknek a legbensőbb okát nagy tévedés lenne abban látni csak, hogy az európai polgárság az iparosodás adta világhelyzetének megtartása miatt kényszerült az engedmények megtételére. Az eredő és elhatározó ok a munkásság bensőbb, teljesen élményszerű, szuggesztív erejű életéből adódott. Ennek az életnek nem voltak kialakult formái, csak megrázó, nagy élményei, amelyek újabb és újabb kérdéseket vetettek fel, amelyek csak új keretben, egy új humánium új szellemében voltak megoldhatók.

A világháború a polgári Európa humánumát – emberértékelését – még fokozottabb válaszadás elé állította. A világháború meggyengítette, némely helyen pedig úgyszólván teljesen megsemmisítette azokat az életformákat, amelyek ha minden részletükben nem is, de nagy vonalakban, céljaikban megegyeztek azokkal az egyetemes, idők és korok feletti követelésekkel, ami az embert emberré teszi, s itt a földön rendeltetését meghatározza.

Ilyen helyzetben a kisebbségi körülmények között valósággal egy új világ küszöbén kell megtalálnunk azokat a nevelési célokat és módokat, amelyek kultúránk emberértékelését szellemi színvonalban általános értékűvé, gyakorlati kivitelben pedig sajátos követelményeink megvalósítójává teszik.

S itt mindjárt mint összegező, eredendő, belső erejű követelményként a mi nevelésügyünknek egyezni kell abban, hogy kisebbségi magyarságunk csak egy élő, öntudatos népműven át juthat céljához: önmaga teljesebb életéhez!

Ez a népműven két tényezőtől adódik: a mai életből és a nép hagyományából. A mai élet ismeretének elengedhetetlen feltétele szellemi és gazdasági erőink számbavétele. Ezt egyelőre, más eszköz hiányában, sajtónk hivatott teljesíteni. A regisztrálás, adatgyűjtés nehéz munkájában kell hogy a sajtó magyarságunk összességében megértő és önzetlen támogatásra találjon. Fiatal intellektueljeinknek ez a munka a jövőre való felkészülés legésszerűbb útja. Hiszen éppen ők fogják ennek a munkának eredményeit népünk érdekében valóra váltani. Az adatgyűjtés életünk minden megnyilvánulására kell hogy kiterjedjen: kulturális életünk egyetlen kis tünete sem maradhat regisztrálás nélkül, színházi előadások, iskolanyitás, diákjaink tanulmányi előhaladása; társadalmi erőink: népesedési mozgalom, közegészségügy mind regisztrálva legyenek, hasonlóképp gazdasági erőink is: a földbirtokállomány, ipari üzemeink, munkásságunk munkalehetőségei. Ezek adhatják meg nevelési törekvésünk tartalmát, igazi értékét – valóságélményét. A néphagyományok igazi nevelő értékét akkor kapjuk meg, akkor lesz élményszerű valóság, ha nem a külsőségek veszendője jeleit, hanem a lélek alkotó erőit keressük, az igazi, szellemi erejű népiséget, szemben azzal az álnépiséggel, amelyet egy hazug romantika aggatott népünkre. Lássuk meg népünk komoly konzervativizmusát, természetes józanságát, mely legfőbb történelmi ereje: megbecsülő képessége – ítélni tudása, lássuk meg hallatlan munkaerejét, szépségélményig jutó tisztaságszeretetét, erkölcsi önbecsülését, melynek átszellemítő erejében annyi önzetlen nagy történelmi tett szolgálta az európai szolidaritást.

És éppen kisebbségi helyzetünkre való tekintettel önérzetesen hivatkozhatunk arra, hogy népünk sohasem ismerte a bosszúállást és a gyűlöletet. Benső értékei ezt mindig elvetették. Nyílt, hátsó gondolatoktól mentes magabizós önérzete mindig önmagához hű generációkat termelt ki.

Társadalmi nevelésünkben ezeket fokozott szeretettel kell ápolni, mert népi nevelésünk csak társadalmi téren valósulhat meg, tekintve azt, hogy a nevelés másik igen fontos e kezdeti jellegénél fogva legtermékenyítőbb eszköze, az iskola – ma a magyarság hatáskörén teljesen kívül esik. Elemi iskolásaink népi élmény híján jutnak át a négy-, esetleg ötosztályú iskolán. A tankönyvek, ész-

revétlen kivétellel, nélkülözik a magyar művészi alkotások termékeit s a túlnyomó többségben csak fordított magyar szöveg nélkülözi a nyelv élményszerű, benső életét. Hideg, élettelen nyelv ez, melynek nemcsak érzésszerű finomságai nincsenek, hanem még a tanulók értelmi fejlődésére is káros; fogalomzavar és gondolati pongyolaság – a nyelvismeret elfakuló és természetes folyamatnak vett jeleivel való bővelkedés jellemzi őket. S ha ehhez még tudjuk, hogy a magyar tanítók száma már régen nem felel meg a magyar tannyelvű iskolák tagozatai létszámának, akkor nyelvünk társadalmi művelésének szükségessége is fokozott értelmet nyer. A szülőkre hárul a nyelvvédelem kötelessége is, akik adjanak gyermekeik kezébe olyan könyveket, melyekben a magyar nyelv nem egy szükségszerű eszköz, hanem a lélek boldog öröme, friss lélegzése, emberi kifejeződése. A városi és falusi szegénységnek pedig a magyar társadalom megbecsülő szeretete állítson ingyenes, jól megválogatott népkönyvtárakat, különös tekintettel az olvasók szociális tagozódására.

A középiskolai és egyetemi nevelés még távolabb esik a magyarság hatáskörétől. A középiskola – egy alsó fokú és egy teljes gimnázium – a senyvedés jeleit mutatja, amelynek egyik fő oka a beíratási nehézségekben keresendő. Legsürgősebb megoldásra vár itt az a tény, hogy az iskolák székhelyül megtett városok járásain kívül tanulóknak külön báni engedély kell a beíratkozáshoz, mely sokszor megoldhatatlan akadályt jelent. Ügyvédi és egyéb közbenjárói segélykeresést, sok kiadást. A magyar nyelvnek nincs egyetemi tanszéke, ami a magyar tanárképzés szükségtelenségét jelenti be . . .

A jugoszláviai magyar kisebbség szellemi és gazdasági fejlődésének rendkívül szűk határain belül is, úgy is, mint nemzeti kisebbség, s úgy is, mint az új kollektív emberszemlélet világképének résztvevője kell hogy megmaradjon a népi élmény élő talaján, mert enélkül életének nincs semmi biztosítóka.

HOVÁ CSATLAKOZZUNK?

Írta: Dr. Várady Imre

A kormányváltások természetes velejárója a pártmozgalmak megindulása. Minél nyomasztóbb volt az előző irányzatok fékbe szorítása, annál természetesebb a legkisebb lazulásnál is a feléledés élénksége. Az utóbbi évek pártmonopóliumos nyomását az új kormányváltozás küszöbén sokirányú megmozdulás váltja fel.

A Kalangya pártokon és napipolitikán felül álló irodalmi szellemiránya mellett ugyan nem lehet párttusák porondja, de mint magyarságunk reprezentatív megnyilvánulása, meg kell hogy lássa a mindennapi élet komoly valóságait is.

Lehetetlen némán maradnia, amikor oly hangosan kiált népünk nyomasztó helyzete. A munkanélküliek számának megállás nélküli szaporodása, a középosztály anyagi letörése, az intellektuettek gondterhes viaskodása a mindennapiért, a tisztviselők, nyugdíjasok életküzdelleme a szárazság okozta élelmiszerek fokozódó drágulásával, a nagy földművesosztály senyvedése adósságai és adóterhei súlya alatt s a gyéren termett gabona leszorított árai mellett, a kereskedők, pénzintézetek, iparosok lefojtott panaszai, a szinte teljesen megállott forgalom hatásán. Komoly életjelenségek, amik mellett nem lehet behunyt szemmel elhaladni. Hisz ma már szinte kivétel nélkül édes mindannyiunkról van szó.

E sivárságok általánossága mellett szembeötlő az orvoslást keresők területi, nemzeti, faji rétegződése. Az osztatlan egység ideájának legfanatikusabb hívei is egészen természetesnek, a beérkezett idők követelményeihez simulónak látják azt, hogy a szlovének, a muzulmánok saját különálló jellegük megőrzésével olvadjanak az ország radikálisaival egy nagy kormánypárttá. Ezzel szemben a másik oldalon a különböző demokrata gondolkozásúak minden árnyalata, önállóságuk fenntartásával, alakulnak eggyé a sok külön irányú ellenzéki szelleműekkel. Ma tagadhatatlanul elismert valóság a horvát probléma különállósága akkor is, ha az ellenzéki együttesben állanak is a fronton.

Az egység keretében e külön rétegződés letagadhatatlan valóság. A létezés ily elismerését kívánja a maga számára a külön vojvodinai alakulat is. Ez is szemünk előtt tényfé formálódó valóság. Nem lehet eltüntetni, észrevenni nem akarással, struccfejek homokba dugásával, sem pedig elgáncsolni, holmi elszakadási tendenciák ráfogásának átlátszó vádaskodásaival. Ez itt van, ezzel számolni kell.

A Vojvodinának az általános nehézségek elviselése mellett külön megfontolásai vannak. Lehetetlen többé szó nélkül elnéznie a közéleti vezetésre legalkalmasabb, régi tapasztalattal, magas kultúrával bíró fiainak mellőzését. A Vojvodina legjobbjai félretolva, népünkkel együtt, le nem fojtható keserűséggel látják, hogy helyettük a mi különleges viszonyainkat, törvényeinket, népszokásainkat kevésbé ismerő közegek kerülnek irányító állásokba, míg a mi fiaink a közjó munkálásának készségével és képességeivel mindenütt leszorulnak a közélet teréről. E meg nem érdemelt, bántó mellőzésekkel szemben a Vojvodinát nyomja az adóterhek kirívó túlsúlya. Közgazdászaink és statisztikusaink ismételtelen a nyilvánosság elé tárták a Vojvodinát terhelő adókulcs kiáltó aránytalanságát. Míg ez aránytalan mérvben szolgáltatott nehéz adóösszegekből mindenfelé bőven jut, csak éppen a Vojvodina közszükségleteire marad alig valami.

Tagadhatatlan, hogy a gazdasági válság általános. Ennek súlyos nyomása alól nem vonhatja ki magát senki sem. De itt, a Vojvodinában immár köztudattá érlelődött, hogy az el nem hárítható általános életnehézségeken túl bennünket, külön mellőzések mellett, külön megterhelések sújtanak. Ily helyzetben teljesen akaratlanul, minden célzatos irányítás nélkül alakult ki a közérzés, hogy a vojvodinaiaknak szorosabban össze kell fogniok. Nem gondolt ezzel senki különállásra, köteléklazításra, egyedül a kényszerített önvédelem ösztöne vitte a lelkeket, hogy egymásra találjanak.

Ezért találkozott itt olyan osztatlan rokonszenvvel a Vojvodina megválasztott képviselőinek elhatározása, hogy a mi különleges életkérdéseinkkel külön foglalkozva elhatározásunknak érvényesítése végett együttesen lépjenek fel. Ezért figyelünk fel minden megmozdulásra, amely a mi külön bajaink felkutatásával ezek orvoslását mindannyiunk összefogásával, együttesen igyekeznek elérni.

E jelenségek megállapításával mi a teendő? Angliában, Csehszlovákiában már az iskolák tantervébe felvett rendes tárgy a politikai ismeretek tanítása. Kötelezően nevelik a fejlődő generációba mint a jövő polgáraiba a közélet problémáinak ismeretét és önálló megítélését. Az így nevelt öntudatos állampolgár azután a demagógia frázishalmozásának nem ad hitelt. Önállóan ítél. Nem is hajtható hitegető ígéretések járszalagán, a bármily csillogó, de soha meg nem valósítható utópiák vaksorában. Bárha nálunk még nem állottak is fel ilyen katedrát, megtanított bennünket a rideg élet sanyarúsága a gondos óvatosságra.

Körülöttünk pártalakulások vajúdnak. Itt is mi a teendő? A figyelemnek minden különös felhívása nélkül megállapítható, hogy a mi kisebbségi életké-

déseink az eddig nyilvánosságra került programtervezetek egyikében sem talált megfelelő helyet. Itt-ott lobogtatnak egyes már nagyon elkoptatott foszlányt. Meg kell adni a lehető egyenjogúságot, biztosítani kell számukra gazdasági és kulturális téren a lehető fejlődés jogát, egyenlő szociális elbánásban kell részesíteni. És ezzel vége. Ez a valóság.

E valóságok meglátása mellett mi a teendő? Meg kell állapítanunk minde-
nekelőtt, hogy ma még minden forrongásban, vajútságban van. Végleg kialakult, megszilárdult alapot sehol sem látunk. Komoly érdeklődést velünk és jogos kívánalmainkkal szemben ma még egy oldalról sem észlelhetünk. Ily tények mellett akár kormányt támogató, akár ellenzéki párthoz való csatlakozás végzetes felelősséggel járna.

Mi a teendő? Az együtt maradás. Amily végzetes volna ma egy elhamarkodott, idő előtti csatlakozás akár jobbra, akár balra, oly végzetes következményű: a szétforgácsolódás.

Nem téveszthet le a komoly útról a mind erősebben felhangzó kiáltás: népünk hangulata erősen ellenzéki! Felelősségteljes közéleti kérdéseket nem szabad a hangulat alapján eldönteni. Irányító nem lehet sem hangulat, sem szenvedély, hanem egyes-egyedül népünk való életérdeke.

PUSZTULUNK, VESZÜNK . . .

Az itt következő írás a Reggeli Újságban sorozatszerű részletekben jelent meg a nyár folyamán. Olyan nagy a hordereje és fontossága, hogy szükségesnek tartjuk a napilap kérészetéből a folyóirat időtállóbb oldalaira átmenteni. A Reggeli Újság e közleményei méltán keltették fel a magyar kisebbség figyelmét, mert semmiféle intézményünk nincsen, amely ilyen nagyszabású és életbevágóan fontos statisztikai munkát elvégezhetne. A német kisebbség egyik kiváló szervezőjének, Wüscht Johannak érdeme, hogy demográfiai kutatásainak folyamán szerét ejtette e bennünket érdeklő és elevenünkbe vágó adatokat összegyűjteni. Külön köszönet illeti őt ezért az emberbaráti cselekedetéért, hogy az adatait közlés végett a magyarság rendelkezésére bocsátotta. A cikkeket Tóth Bagi István, a Reggeli Újság munkatársa Wüscht útmutatásai alapján írta.

*

Az egészség a legnagyobb kincs. Ez a megállapítás a nép között született, és már régen közmondássá vált. Ez tanúskodik arról, hogy a testi-lelki épséget, az egészség üde érzését a tanulatlan nép is többre becsüli, mint a világ minden kincsét, amely önmagában nem boldogítja az embert.

Mégis éppen a nép széles rétegeinél áll igen rosszul az annyira megbecsült egészség ügye. A nép egészség utáni vágyakozása még nem is olyan régen, sőt ma is nagyrészt egy alapjában káros dologban, a babonában és kuruzslásban nyilvánul meg. Amint azonban a műveltség mélyebb gyökeret vert, a babona és a kuruzslás sűrű hálózata foszladozni kezdett, és ezzel együtt maga a nép szükségét érezte annak, hogy a hitelét veszítette kuruzslás helyett más módon gondoskodik egészségének megvédéséről. Ezt a szükségletet elégíti ki az egészségügyi szövetkezet.

Ennek eszméje jugoszláv orvos agyában született meg, és ez a szövetkezeti rendszer Jugoszláviában is terjedt el a legjobban. Főleg a dunai, moravai, var-

dári bánságban szaporodtak el az egészségügyi szövetkezetek. A német kisebbség szintén belekapcsolódott az egészségügyi szövetkezetek mozgalmába, és ebben a tekintetben annyira beszervezte a német lakosságot, hogy a szövetkezetek főszevetségének keretében külön egészségügyi alszevetséget kapott. A magyar kisebbség sajnos eddig még nem részesülhetett az egészségügyi szövetkezetek áldásaiban, mert a magyar lakosságú községekben senki sem szervezte meg ezeket a szövetkezeteket. Éppen azért különös érdeklődésre tarthat számot az egészségügyi szövetkezetek szervezetének és munkájának ismertetése.

A német egészségügyi szövetkezetek – mint már említettük – alszevetségbe tömörültek, amelynek elnöke Meister Péter bácskódobropoljei gazdálkodó, igazgatója pedig Wüscht Johann (Novisád). Az egész szövetkezeti mozgalmat Wüscht Johann irányítja, aki fáradhatatlan agilitással és kiváló tudással, hozzáértéssel dolgozik a nép egészségügyi megjavításán. Az igazgató nemcsak az egészségüggyel, hanem néprajzzal, a nép szociális életével is foglalkozik, olyan alaposággal, hogy ez irányú munkásságára a külföldi, főleg németországi szakörök is felfigyeltek, és állandó érintkezést tartanak fenn vele.

Wüscht Johann demográfiai munkássága során feldolgozta úgyszólván az egész volt Vojvodina lakosságára vonatkozó adatokat. Különösen figyelemre méltóak a születések, halálozások, a betegségek elterjedésének és az iskoláztatás adatai.

*

Felkerestük Wüscht Johannt, aki kívánságunkra készségesen ismertette az egészségügyi szövetkezetek eszméjét és történetét.

A nép a múlt évtizedben lassanként függetlenítette magát, és önmaga kezdett cselekedni gazdasági és kulturális téren.

Ez a gazdasági téren nyilvánult meg, hogy különböző szövetkezeteket alapított, kulturális tekintetben pedig maga rendezett műkedvelő előadásokat, könyvtárakat létesített. (Ez főképpen a német kisebbségnél volt tapasztalható.) A nép eddig csak tárgya volt a hatóságok egészségügyi és szociális gondoskodásának, holott a leghaladottabb szellemű népegészségügyi elvek azt tanítják, hogy az egészségügyi intézményeket és orvosi gondoskodást maga a nép teremtsen meg, szilárd gazdasági alapon.

Dr. Kojics Gavriilo sztárisziváci származású orvos, aki 1922-ben először alapított egészségügyi szövetkezetet, azt az elvet vallotta, hogy a köznépet kell öntudatosítani és az egészségügyet együttműködésre nevelni.

Eddig is a népegészségügyet csupán technikai kérdésnek tekintették, vagyis arra törekedtek, hogy minél több kórházat, ambulanciát és egyéb gyógyintézetet állítsanak fel. Ezeknél azután rendszerint megállott a tevékenység. Kétségtelen, hogy ezek a mondhatni tisztán technikai jellegű intézkedések is nagyon szükségesek, azonban ennél mégis sokkal fontosabb, hogy a népet is aktivizáljuk, vagyis a falu lakosságát is bevonjuk az egészség ápolásának munkájába, és – mint már előbb említettük – ne csupán gyógyításra szoruló tárgynak tekintsük a népet. Éppen ezért nemcsak orvosi, hanem szociális szempontokból is

meg kell oldani a kérdést. Így tekintve a kérdést, az egészségügyi szövetkezetnek létjogosultsága van ott is, ahol nincs gazdasági nyomor, sőt még abban az esetben is, ha – feltéve – az orvosi kezelés teljesen ingyen lenne.

Ez teljesen érthető, ha meggondoljuk, hogy az időszerű egészségügyi elvek azt hirdetik, hogy a betegséget nem gyógyítani, hanem megelőzni, kikerülni kell.

NEGYVENKÉTEZER TAGJA VAN A NÉMET EGÉSZSÉGÜGYI ALSZÖVETSÉGNEK, AMELY MINDEN TÉREN FEJLESZTI A FALUT

Az egészségügyi szövetkezetek mozgalmában dr. Kojics Gavriilo szíváci származású orvos bevégezte az úttörő munkát. Az egészségügyi szövetkezet létesítésének eszméje is dr. Kojicsé volt. Ennek az eszmének a megszületéséhez érdekes és valószínűleg igaz legenda fűződik.

A háború után Jugoszlávia is nagyobb összeget kapott a Rockefeller alapítványból arra a célra, hogy a közegészségügyet magasabb színvonalra emeljék. Az összeg felhasználásának irányítását dr. Kojics Gavrilóra bízta.

A háború után főleg Szerbiában rendkívül kedvezőtlenek voltak az egészségügyi viszonyok, mivel a súlyos megpróbáltatásokkal járó világháborúban erre természetesen nem fordíthattak figyelmet. Éppen ezért dr. Kojicsnak nagy fejtörésbe került az, hogy az összeget mire fordítsa, hol kezdje el a hiányok pótlását. Világos volt előtte, hogy ha csak kórházakat építtet, megközelítően sem emelhet annyit, amennyire szükség van. Amint dolgozószobájában töprengett, az ablakon át látszó szemközti épületre szegezte szemeit, ahol egy gazdasági szövetkezet cégtáblája függött. Addig nézte akaratlanul is a cégtáblát, amíg eszébe nem ötlött, hogy miért ne lehetne az egészségügyet is szövetkezeti alapon megszervezni.

Kezdetben igen nehezen haladt előre a szövetkezetek megalakításának ügye. Az orvosok nagy része ellenszegült a mozgalomnak, mert azt hitték, hogy lerontja munkájuk addigi értékét, illetőleg csökkenti betegeik számát. Másrészt sokat kellett harcolni azért is, hogy ezeket az egészségügyi szövetkezeteket ugyanazokban a kedvezményekben részesítsék, mint a gazdasági szövetkezeteket. Ez az utóbbi küzdelem igen sokáig, nyolc esztendeig tartott, mert csak az 1930-as szövetkezeti törvény adta meg az összes kedvezményeket az egészségügyi szövetkezeteknek is.

A törvény szerint a szövetkezetek nemcsak külön orvosokat alkalmazhatnak, hanem ápolónőket, szülésznőket is. Azonkívül saját kórházakat, rendelőket (ambulancia), fürdőket, gyógyszerárakat és kézi gyógyszerárakat rendezhetnek be.

Ma már az egészségügyi szövetkezetek annyira kifejlődtek, hogy nemcsak az egészség ápolásával foglalkoznak, hanem az ezzel kapcsolatos szociális kérdésekkel is.

Így csecsemőgondozókat, napközi otthonokat létesítenek és fokozottan gondoskodnak a gyermekágyas anyákról.

A déli bányásokban az egészségügyi szövetkezetek rendszeresen foglalkoznak a falvak csatornázásával, azonkívül állatorvosokat alkalmaznak, és élénk mozgalmat indítottak a növényi betegségek leküzdésére. Egyszóval munkarendjükbe iktatták a falu teljes egészségügyi és gazdasági fellendítését. Ifjúsági egyesületeket is alakítanak, és ezeknek tagjai egymással versenyeznek abban, hogy melyiküknek a gazdasága rendezettebb.

A németek a velük született rend- és tisztaságszeretettel hamar felismerték az egészségügyi szövetkezetek nagy jelentőségét. Öt évvel ezelőtt alakult meg a német kisebbség egészségügyi alszövetsége, amely a főszövetséghez tartozik. Ennek az alszövetségnek 45 szövetkezete van összesen 42 ezer taggal.

A szövetkezetek saját orvosokkal, szülésznőkkel, napközi gyermekotthonokkal, gyógyszertárakkal rendelkeznek, sőt külön női alosztályt is alapítanak. Az alszövetség kéthetes tanfolyamokat tart a csecsemőápolásról, gyermekágyas anya gondozásáról, elsősegélynyújtásról stb. Ezenkívül oktatást nyújt a háztartásra, baromfityenyésztésre és a kertészetre vonatkozóan is.

Most két kórházat létesít az alszövetség, az egyiket Bácskodobropoljén, a másikat pedig Buljkeszen. Az egyik 10, a másik 16 ágygal. Az egyik kórház mellett egyéves háztartási iskolát is állítanak fel földművelésnyelők részére.

A külföld is nagy érdeklődést mutat a németek egészségügyi munkássága iránt, úgyhogy az alszövetségnek állandóan vannak vendégei Német- és Lengyelországból, sőt Kínából és Indiából is. India Bengália nevű tartományában most alakítanak négy egészségügyi szövetkezetet, amelyet jugoszláv mintára rendeznek be. Ennek a mozgalomnak a kezdeményezője senki más, mint Rabindranath Tagore, a világhíró hindu költő és filozófus.

A múlt évben előkelő vendégek voltak a főszövetségnek. Kalkutta polgármestere és Kingsburry volt amerikai miniszter, Roosevelt elnök benső munkatársa látogatott el Jugoszláviába, hogy tanulmányozza a szövetkezeteket. Kingsburryt Roosevelt elnök bízta meg, hogy tanulmányozza az európai egészségügyi szövetkezeteket. Kingsburry meglátogatta a bácskai szövetkezeteket is.

A főszövetség mostani elnöke dr. Prohászka Ljubomir nyugalmazott miniszteri osztályfőnök, alelnöke dr. Ivanics Szevan, a központi egészségügyi hivatal főnöke.

A hatóságok a legnagyobb előzékenységet tanúsítják az egészségügyi szövetkezetek iránt, a nép pedig megértéssel és szeretettel kíséri ezt a munkát.

MILYEN KÖLTSÉGGEL JÁR AZ EGÉSZSÉGÜGYI SZÖVETKEZET A TAGOK RÉSZÉRE?

Az egészségügyi szövetkezet munkáját a már elmondottak alapján röviden a következő pontokban foglaljuk össze:

1. Saját orvosai által olcsó és korszerű orvosi segínyt, gyógykezelést nyújt.
2. Intézkedéseket tesz a betegség meggátolására. Ezt a felvilágosítással és csecsemő-, valamint anyavédelemmel éri el.
3. Egészségügyi intézményeket: rendelők, kórházakat és népfürdőket létesít.

Ennek a munkatervnek végrehajtására szükséges pénzt a tagdíjából teremti elő a szövetkezet. A tagdíj havonta egy család után (akárhány tagú lehet a család) mindössze 5 dinár. Ez olyan kicsiny összeg, hogy a legszegényebb családok is előteremthetik. Az aggokat, teljesen vagyon- és keresetnélkülieket ennek a csekély díjnak a fizetése alól is felmentik.

Az orvosi látogatásért, vagyis a valóságos gyógyításért a betegnek külön kell fizetnie csekély összeget. Ha az orvost házhoz hívják tíz dinárt, ha a beteg megy az orvos rendelőjébe, hat dinárt kell fizetnie. Ha akár az orvos, akár a beteg látogatása éjszaka történik, akkor mindkét esetben a díj kétszeresét kell fizetni. Igen súlyos eseteknél külön díjat kap az orvos. Ez a díj a minisztérium által előírt összegnek a fele. Az operáció után szintén a minisztérium által megállapított tiszteletdíj felét kell fizetni. A fürdők látogatásáért szintén nagyon csekély összeget szednek. Ezekben a bevételeken kívül a szövetkezetek még számítanak adományokra is.

A szövetkezet kiadásai a következők:

Az orvos fizetése. Ezt a tagdíj és a gyógykezelési látogatások összevetésével állapítják meg. Az orvos abban az esetben, ha a szövetkezetnek négyszáz családnál nincsen több tagja, minden tagcsalád után 4 dinárt kap havonta az öt dinárból. Ha 400 családnál több tagja van a szövetkezetnek, akkor az orvos családonként három dinárt kap. A látogatások után az orvos a hat dinárból ötöt kap, a tíz dinárból pedig kilencet.

Ami a szövetkezetnek az orvosi tiszteletdíj levonása után marad, abból fizeti az egyéb, főképpen szervezeti kiadásokat és a főszövetség járulékát. A főszövetség minden tag után harminc parát kap.

Az egész munka üzleti részét csupán a szövetkezet intézi, az orvos és beteg közötti fizetési viszony nem áll fenn.

A szövetkezet egész működését könnyen és világosan áttekinthetjük egy gyakorlati példa nyomán:

Tegyük fel, hogy a szövetkezetnek 400 tagja van. Ezek havonta összesen kétezer dinár tagsági díjat fizetnek. Négyszáz család után az eddigi tapasztalatok szerint átlag 250 orvosi látogatás esik havonta. Ezt a 250 vizitet vegyük a nappali látogatások egybevetésével egyenként 8 dináros alapon. Így újabb kétezer dinár folyik be. Ezzel együtt a szövetkezet havi bevétele négyezer dinár. Ebből az orvos kap: tagdíjak után 1600 és a vizitek után (egy vizit hét dinárral számítva) 1500 dinárt. Tehát egy orvosnak 3350 dinár havi biztos fizetése van, ami a mai viszonyok között falun már tekintélyes összeg. Ebbe még nem számítottuk bele a külön éjszakai látogatások díjazását, ami általában az orvos egész jövedelmének egyharmadát teszi.

A gyógyszeres tekintetében a szövetkezet arra törekszik, hogy megegyezzen a falusi gyógyszeresekkel, és a tagjai részére a rendes ár egyharmadával olcsóbban adják az orvosságokat. Ahol ezt nem tudják elérni, ott saját gyógyszertert állítanak fel. A főszövetségnek és az alszövetségnek összesen 59 saját patikája van, és a tapasztalat azt mutatja, hogy a szövetkezeti gyógyszerter átvétszázalékos haszonnal tud dolgozni. A gyógyszerter hasznát szintén a szö-

vetkezet javára fordítják. A gyógyszertárak kifizetőképességére jellemző, hogy az alszövetség sziváci saját patikája, amelyet 32 ezer dinárból létesítettek, egy év alatt kifizette önmagát.

Az egészségügyi szövetkezethez hasonló intézmény csak egy van: a munkás-biztosító betegsegélyzője. Érdeemes összehasonlítani az egészségügyi szövetkezetet és a betegsegélyzőt.

A különbség mindjárt a tagdíjfizetésnél szembevetendő: amíg a betegsegélyzőnél a tagdíjat a munkaadó és az alkalmazott fizetik, addig a szövetkezetnél ilyen megkülönböztetés nem áll fenn, és így a szövetkezet nem alkalmas arra, hogy a meglevő szociális ellentéteket kiélelje. A szövetkezetnek nemcsak a munkás lehet tagja, mint a betegsegélyzőnél, hanem kivétel nélkül bárki. Azt is lehet mondani, hogy a szövetkezeti tagság már egy tisztultabb öntudatot, szilárdabb meggyőződést jelent, mert ebben az esetben a szövetkezetbe való beiratkozás önkéntes, míg a betegsegélyzőbe a törvény is kényszeríti az embert. Aki belép a szövetkezetbe, minden bizonnyal alapos megfontoltsággal, a saját érdekeinek szem előtt való tartásával teszi.

A betegsegélyzőnél a betegek szükség esetén táppénzt is kapnak, ami gyakran visszaélésre vezet. A szövetkezetnél ez nem történhetik meg. A betegsegélyzőnek az a hátránya, hogy a tagdíja magas, viszont az orvosi látogatásért nem fizetnek a betegek. Így esetleg minden jelentéktelen dolognál orvoshoz szaladnak a tagok. A szövetkezet tagjainál a tagdíj kicsiny, viszont a gyógykezelésért fizetni kell, azonban ez a díj nem olyan nagy, hogy a beteg meg ne tudná fizetni, viszont nem is olyan kicsiny, hogy minden jelentéktelen bajnál orvoshoz fussanak a tagok.

A legfontosabb előnye a szövetkezetnek a betegsegélyzővel szemben, hogy igen kicsiny adminisztrációval dolgozik. Keveset költ az ügyvitelre. A német alszövetség például mindössze három tisztviselőt foglalkoztat.

A lényeges elvi különbség a két igen értékes és fontos szociális intézmény között az, hogy a betegsegélyző az egyén gyógykezelését tartja szem előtt, a szövetkezet pedig az egyénen kívül az összesség, az egész népnek az egészségét is ápolja. Vagyis a szövetkezetnek nemcsak az a fontos, hogy a tagja egészséges legyen, hanem az is, hogy a tagnak a szomszédja se legyen beteg. Ezért igyekszik a szövetkezet az egész falu lakosságát kivétel nélkül beszervezni.

Az orvosoknak a betegsegélyzővel szemben egybehangzóan az a követelésük, hogy a betegek maguk is járuljanak hozzá az ápolási költségekhez, a gyógyszerek beszerzéséhez, azonkívül szabadon választhassák meg orvosukat, és ennek következtében az orvosokat is a náluk látogatást tett betegek számához mérten fizessék. Ezek a követelmények mind megvalósultak a szövetkezetnél.

Hogy a jugoszláviai magyarságnak milyen nagy szüksége van arra, hogy a szeme előtt lebegő példát kövesse, csak akkor bontakozik ki teljes egészében, ha néhány statisztikai adatot mutatunk be a magyar kisebbségi nemzet születési, egészségi és halálozási állapotáról.

MILYEN ARÁNYÚ A CSECSEMŐHALÁLOZÁS HÚSZ BÁCSKAI, TÖBBNYIRE MAGYARLAKTA KÖZSÉGBEN?

Az egészségügyi viszonyok megjavulása nem az orvosok és egészségügyi intézmények számától függ, hanem attól, hogy a nép hozzá tud-e jutni az orvosi segítséghez és a kórházhoz. Ennek igazolására egy sajnálatos igaz példát veszünk Noviszád egészségügyi viszonyaiból. Noviszádon 120 orvos működik, azonkívül számos szanatórium, kórház és más egészségügyi intézmény, és az Adamovics-telepen mégis szinte példátlanul nagy a gyermekhalandóság. Wüsch Johann igazgató Woge-Blatt címen egészségügyi folyóiratot szerkeszt, amelyben feldolgozza az egész Vajdaság egészségügyi adatait. Nacsa Lajos, a telep népszerű plébánosa az igazgató kérésére a folyóirat rendelkezésére bocsátotta az Adamovics-telepi plébánia anyakönyvének születési adatait. Eszerint a telepen 1931-ben az újszülött csecsemőknek 42 százaléka még az első életév betöltése előtt meghalt. Vagyis majdnem minden második csecsemő elpusztult. Megdöbbentő a főleg magyar lakosságú telepnek ilyen nagyarányú csecsemőhalandósága, amelynek mértékét csak akkor tudjuk a maga valóságában felfogni, ha tudjuk azt, hogy ugyanabban az évben a Dunabánság csecsemőhalandósága 17 és Németországé mindössze 8 százalék volt.

Az alábbi kimutatásban ismertetjük az Adamovics-telep csecsemőhalandóságát 1931-től 1933-ig.

	Törvényes születés	Törvénytelen születés	Született összesen	Csecsemő korában meghalt
1931-ben	57	12	69	29
1932-ben	85	21	106	27
1933-ban	79	14	93	24

A nagyfokú csecsemőhalálozás oka elsősorban a rossz gazdasági és szociális viszonyokban keresendő, mert a csecsemők nagy része veleszületett gyengeségben halt meg. Ez arra vall, hogy a szülők táplálkozása nem volt kielégítő és a lakás sem felelt meg az átlagos követelményeknek. Másrészt arra vezethető vissza a nagyfokú halálozás, hogy a szülők szegények lévén, a gyermekükhöz nem hívatnak azonnal, a betegség kezdetén orvost, és így a baj hamar elviszi a kisdedet. Különösen a bélhurut veszélyes ebből a szempontból. A bélhurut veszélyességére, gyors pusztítására jellemző, hogy az egyik leghaladottabb jugoszláviai német községben, Novivrbáson megtörtént az, hogy egy hét alatt hat csecsemő halt meg ebben a betegségben.

A magyar kisebbség általában igen rosszul áll a csecsemőhalandóság tekintetében. Ez pedig igen súlyos megállapítás, mert a modern orvostudomány szerint valamely nép egészségügyi kultúráját a csecsemőhalandóság mértékével mérik. A csecsemőhalandóság pedig annak a nagy távolságnak a következmé-

nye, amely az orvos és beteg között még mindig fennáll. Minél rosszabbak a gazdasági viszonyok, annál nagyobb a távolság. A szövetkezet van hivatva arra, hogy ezt a távolságot áthidalja.

Szomorú fényt vet a magyar kisebbség csecsemőhalandósági viszonyára Wüsch igazgató következő kimutatása. Ebben a kimutatásban az igazgató feldolgozta húsz bácskai, teljesen vagy nagyrészt magyar lakosságú község egészségügyi adatait. Ez a húsz község a következő:

Feketics, Kupuszina, Szvilojevo, Bogojevo, Bajmok, Kula, Horgos, Ada, Mol, Bajsa, Csantavir, Bácskatopola, Bezdán, Telecska, Sztáribecsej, Sztáramoravica, Mali Idjos, Pacsir, Temerin és Petrovoszelo.

Ennek a húsz községnek a lélekszáma 1921-ben az akkori népszámlálás hivatalos adatai szerint összesen 166 000 volt, és ebből magyar 127 445, vagyis 76,68 százalék.

A születésekre és halálozásokra vonatkozó adatok 1919-től 1932-ig állanak rendelkezésünkre. Ezt a 14 esztendőt két ötéves és egy négyéves periódusra osztjuk a könnyebbség kedvéért.

Meghalt csecsemő

Évperiódus	1919–1923	1924–1928	1929–1932
Összesen	4822	4412	3474
Meghalt csak egy éven belül (átlag)	964	882	868
Az összes halálozás száma (felnőttek is)	18 002	17 026	12 510

A meghalt csecsemők az első periódusban 26,78 százalékát, a második periódusban 25,91 és a harmadikban 28,17 százalékát teszik ki az összes elhunytak számának. A kimutatásból látszik, hogy a helyzet ezen a téren egyáltalán nem javult, vagy csak olyan kis mértékben, hogy ez figyelembe sem vehető. A csecsemőhalálozások számának csekély csökkenését egyáltalán nem lehet javulásnak tekinteni, mert a százalékarányszám teljesen mást mond, azt mutatja, hogy a helyzet ezen a téren az elmúlt évtizedben csak rosszabbodott. Ugyanis amíg az első periódusban az összes elhunytak közül csak 26 százalék, a másodikban 25 volt a csecsemőhalálozás, addig a harmadik, legújabb periódusban 28 százalékra ugrott.

A csecsemőhalálozások szám szerinti kis csökkenése a születések csökkenésére vezethető vissza.

Egyes példának kiragadott községekben a következő a csecsemőhalálozásoknak az általános halálozáshoz viszonyított százaléka. Topolán 16 százalék (100 halott közül 16 csecsemő), Temerinben 20 százalék (itt minden ötödik halott csecsemő) és Bezdánban 17 százalék.

Érdeemes tanulmányozni a csecsemőhalandóságot abból a szempontból is, hogy az élve született csecsemőknek hány százaléka hal meg egyéves kora előtt. Ennek a kimutatása a következőképpen fest:

Az említett húsz községben 1919-től 1932-ig a következő volt az élve született csecsemőkre esett csecsemőhalálozások százalékaránya:

1919-ben 17,52%	1926-ban 18,46%
1920-ban 22,39%	1927-ben 20,89%
1921-ben 24,08%	1928-ban 20,98%
1922-ben 21,99%	1929-ben 19,44%
1923-ban 19,51%	1930-ban 19,72%
1924-ben 20,47%	1931-ben 18,70%
1925-ben 19,57%	1932-ben 20,22%

Ebből a kimutatásból világosan látszik, hogy az arányszám 14 év alatt jelentősen nem változott, tehát javulás – mint már előzőleg is hangsúlyoztuk, egyáltalán nem következett be.

A magyar kisebbség a csecsemőhalandóság terén a vajdasági nemzetiségek között – sajnos – elöl jár, mert a második legrosszabb helyet foglalja el.

Éppen így nagyarányú a gyermekek halandósága is. 1919-től 1928-ig a következőképpen alakult ki az említett húsz község lakosságánál a gyermekhalandóság. (Gyermekhalandóság alatt értjük a 15. életévig bekövetkezett halálózást.)

	Az összes elhunytak közül meghalt		
	15 éves korig	15–60 év között	60-tól feljebb
Magyaroknál	44,69%	31,68%	37,44%
Bácskai németeknél	30,88%	31,68%	37,44%

Láthatjuk, hogy a magyaroknál az összes halálozásoknak majdnem a fele a 15. életév előtt következett be. Ezzel szemben a németeknél csupán a halálozások egyharmad része esik a gyermekekora, viszont több mint egyharmad rész az öreg-, illetőleg az aggkorra.

Az okok legfőképpen a szociális viszonyokban kereshetők. A leendő anyák megerőltetik magukat a munkában, és amellet rendszerint rosszul táplálkoznak. Egészségtelen lehet maga a foglalkozás, és igen gyakran az egészséges munka is árt a szervezetnek, mert a munkaterem nem felel meg az egészségügyi követelményeknek. A rossz lakásviszonyok szintén hozzájárulnak a csecsemőhalandóság emeléséhez. Ezenkívül még természetesen az úgynevezett szociális betegségek, mint a tüdővész és nemi betegség gyakorolnak befolyást erre. Ezek a betegségek már az anyaméhben tönkreteszik a magzatot. Ezt mutatja a halva születések viszonylagosan nagy száma. A fentebbi okok következménye a cse-

csemő veleszületett gyengesége, ami miatt már sokszor az első negyedévben elpusztul.

A helytelen csecsemőápolás és -táplálás szintén elősegíti a halálozás növekedését. Rendkívül fontos az, hogy az anya a saját tejével táplálja a gyermekét.

Érdekes az a körülmény, hogy a háború előtti Szerbia területén jóval kisebb a csecsemőhalandóság, mint a Vajdaságban. Ez azért van, mert az egyszerű hegyi lakosság egészségesebben táplálkozik, vagyis több fehérjetartalmú anyagot (tej, túró stb.) és vitamintartalmú ételt fogyaszt. Azonkívül a csecsemőket csak az anyja táplálja, és nem idegen tejen nevelkednek.

Az aránytalanul nagy csecsemőhalandóság azt követeli, hogy az anyákat világoztassuk fel a terhesség ideje alatt való helyes viselkedésről és a csecsemőgondozásról. A csecsemőbetegségek legtöbb esetében a helyes táplálás és ápolás biztosan segít.

A német egészségügyi alszövetség a falvakban és városokban hathetes tanfolyamokat rendez a fiatal anyák felvilágosítására.

A csecsemővédelem szoros összefüggésben áll az anyavédelemmel. Az anya a gyermekében fertőzést kaphat, vagy a szülésznő helytelen kezelése miatt támadhat baja.

Ide tartozik a magzatelhajtás kérdése is. A magzatelhajtás a német községekben igen elterjedt, és a magyar lakosságnál is mind nagyobb tért hódít. Itt is meg kell tenni a szükséges ellenintézkedéseket.

Az eddigi falusi orvosi kezelés egyéni gyógykezelés, és mint ilyen nem intézhető a csecsemőhalandóság csökkentése érdekében. Ezt a munkát a szövetkezetnek kell elvégeznie. Az állam különböző egészségügyi intézményeket létesít, a betegsegélyző pedig különösen gondot fordít a szülő anyák védelmére és a csecsemőgondozásra, amennyiben külön szülési segélyt ad. Azonban mindezek az intézkedések úgyszólván csak a városi lakosság javát szolgálják, mert a földművesekből álló falusi népig nem jut el a betegsegélyző. A falu anya- és csecsemővédelme így teljesen a szövetkezetekre hárul, amelyek derekasan igyekeznek megfelelni feladatuknak.

JUGOSZLÁVIÁBAN ÉVENTE HARMINCKÉTEZER EMBER HAL MEG TUBERKULÓZISBAN

A jugoszláv állam egész egészségügyi gépezetével és részben a közigazgatás apparátusával is erős küzdelmet folytat a tuberkulózis ellen. Az egészségügyi minisztériumban külön osztály foglalkozik a tüdőbaj és más tuberkulózisbetegségek letörésével. Ez az osztály elrendelte a nyílt tuberkulózis kötelező bejelentését, mint ahogy be kell jelenteni a vörheny, diftéria és nemi betegségeket is. Az állami kezdeményezéshez természetesen a Vöröskereszt és a különböző emberbaráti egyesületek is csatlakoztak, és együtt törekednek a tuberkulózis rendkívül nagyarányú pusztításának csökkentésére.

A küzdelem főleg a betegség megelőzésére irányul. A társadalomnak a tuberkulózis ellen indított harca teljesen indokolt, mert Jugoszláviában évente

átlag 32 000 ember hal meg tuberkulózisban, és állandóan közel 400 000 ember szenved nyílt tuberkulózisban. Hogy milyen nagyarányú a tudóbaj pusztítása, azt világosan láthatjuk, ha tudjuk, hogy az országban évente átlag összesen 263 000 ember hal meg, tehát figyelembe véve a föntebbi számot, az embereknek körülbelül 10–15 százaléka tuberkulózisban pusztul el. Jellemző még a tuberkulózis nagy elterjedtségére az is, hogy Németországban, amelynek lakossága négy és félszer nagyobb, mint Jugoszláviáé, éppen annyi a nyílt tuberkulózisban szenvedők száma, mint nálunk.

A tuberkulózis hosszadalmas lefolyása következtében rengeteg gyógyítási költséget okoz, és azzal is nagy kárt tesz, hogy a beteg hosszú időn át nem dolgozhat. Továbbá rendkívül veszélyes betegség a tuberkulózis azért is, mert a beteg környezetét állandóan fertőzi.

Wüscht Johann igazgatónak a tuberkulózis pusztításáról csakúgy gazdag és nálunk páratlannak mondható statisztikai adatai vannak, mint a csecsemőhalandóságról és a néprajzi viszonyokról, azonban – mint az igazgató maga megjegyezte – ezek az adatok, noha hivatalos helyről származnak, nem száz százalékos megbízhatóak. Nem teljesekek azért, mert sokszor előfordul az, hogy a beállott halálnál az orvos nem a tuberkulózist állapítja meg a halál okául (holott valóban az az ok), hanem valamely más belső betegséget. Ez a pontatlanság azonban csak úgyszólván finom nüanszokban érezteti hatását, mert nagy általánosságban teljesen megbízhatunk a kimutatás helyességében.

Lássuk először az egész ország tuberkulózis okozta halálozási statisztikáját. Ebben a statisztikában azt mutatjuk ki, hogy minden tízezer lakosra egy éven belül hány tuberkulózis miatt bekövetkezett halálozás jut.

Tehát: 1918-ban minden tízezer lakosra 33,91 tuberkulózis következtében beállott halálozás esett, továbbá

1919-ben 28,74	1925-ben 24,10
1920-ban 27,04	1926-ban 24,57
1921-ben 25,91	1927-ben 25,08
1922-ben 26,80	1928-ban 25,27
1923-ban 26,31	1929-ben 25,34
1924-ben 26,29	1930-ban 22,94

A kimutatás könnyebb megértése végett közöljük (hogy a tizedesvesszőket kiküszöböljük), hogy például a föntebbi kimutatás adatai szerint 1930-ban Jugoszláviában minden egymillió emberre 2294 tuberkulózis okozta haláleset jutott.

Hogy a tuberkulózis pusztításának nagy aránya világossá váljék előttünk, összehasonlításul közlünk néhány külföldi kimutatást. Így pl. Dániában minden tízezer ember után 7,4, Németországban szintén 7,4 és Angliában 9,6 a halálozás.

Jugoszláviában a tuberkulózis elterjedtsége és pusztítása tekintetében az egyes országrészek között nagy az eltérés. Az 1930. évben a bánságokban a következő volt a tuberkulózis okozta halálozás mértéke:

Dunabánság 27,73, zetai bánság 14,64, vrbászi bánság 14,75, drávai bánság 18,78, tengermelléki bánság 18,13, vardári bánság 20,45, szávai bánság 24,49, drinai bánság 24,74, moravai bánság 28,88 és Beograd város területe 24,96.

Ennél a kimutatásnál feltűnő, hogy éppen a gazdasági tekintetben legfejlettebb országrészekben a legnagyobb a halandóság. Ennek a magyarázata az, hogy pl. a Duna- és Szávabánság sík vidékein sűrűbb a lakosság, és nagyobb a por, fejlettebb az ipar, amely azonban egészségügyi szempontból elmaradott. Ezekben a bánságokban, valamint még a moravai bánságban a gyáripar és kéziipar terén foglalkoztatott nők száma is igen nagy.

A KISEBBSÉGI MAGYARSÁGNÁL ÁTLAG MINDEN ÖTÖDIK EMBER TUBERKULÓZISBAN HAL MEG

Lássuk most, milyenek a viszonyok a tuberkulózis tekintetében a Dunabánság északi részén, a volt Vojvodinában, különösképpen Bácskában az itt élő magyar kisebbség között.

Bácskában, ahol a hivatalos kimutatás szerint a jugoszlávok a lakosság 36,49 százalékát, a szlovákok és ruszinok 5,81, a németek 22,18 és a magyarok 34,24 százalékát teszik ki, ezer lakosra a következő számú halálozás esik (a kimutatásban a már három ismert évperiódust vettük alapul, és a szám az egyévi átlagot jelenti):

	jugoszl.	szlovákok	magyarok	németek
1919–1923	3,52	2,70	2,81	2,09
1924–1928	3,60	2,84	3,04	1,85
1929–1932	3,10	3,19	2,65	1,67

A magyaroknál éppen úgy, mint a többi nemzetiségeknél – kivéve a szlovákokat és ruszinokat – kismértékű halálozási csökkenés tapasztalható.

A tüdővész halálozás csökkenésére mutatnak az alábbi adatok is. Itt Wüsch igazgató – aki a fentebbi statisztikát is összeállította – a már felsorolt húsz bácskai, főleg magyar lakosságú község össz halálozási számát, illetőleg a tuberkulózis által bekövetkezett halálozás teljes számát vette alapul.

	1919–1923	1924–1928	1929–1932
Az összes halálozás	18 002	17 026	12 510
Ebből tuberkulózisban meghalt	2504	2641	1847
Évenként meghalt tuberkulózisban	501	528	462

Az 1000 lakosra kiszámított viszonylagos adatok nem adnak tiszta képet a tuberkulózis pusztításáról. A tüdővész okozta halálozás nagy mértékével csak akkor lehetünk tisztában, ha az összes halálozásokat és a fennmaradó összeghez viszonyítjuk a tuberkulotikus halálozások számát. Ha ezt megtesszük, akkor a statisztikánk a következőképpen fest:

	1919–1923	1924–1928	1929–1932
100 haláletet közül tuberkulózishalálozás	13,91	15,51	14,74
A csecsemőhalálozások levonása után 100 haláletre tuberkulózishalálozás	20,35	22,00	20,44

A német kisebbségnél ezek a számok a következőképpen alakulnak:

	1919–1923	1924–1928	1929–1932
100 haláletet közül tuberkulózishalál	10,65	10,79	10,73
A csecsemőhalálozások levonása után	14,39	14,08	12,02

A csecsemőknek csak aránytalanul kis száma hal meg tuberkulózisban. A fentebbi kimutatásból kiderül, hogy a magyar kisebbségnél minden ötödik gyermek és felnőtt tüdővészben hal meg.

A legelterjedtebb tuberkulózis természetesen a tüdőbaj, utána a csont- és agytuberkulózis következik.

Nézzünk meg néhány népes, nagyrészt magyar lakosságú községet, hogy miképpen állnak a tuberkulózis pusztítása tekintetében:

Topolán száz ember közül tuberkulózisban hal meg 15, Petrovoszelon 24, Pacsiron 18, Bajmokon 16. Megállapítható, hogy egyes községekben minden ötödik, sőt minden negyedik ember tuberkulózisban pusztul el.

Egészségügyi intézmények tekintetében ez a húsz község rendkívül rosszul áll. Tuberkulózis elleni diszpanzer mindössze csak egy községben, Sztáribecsen van. A húsz község összlakosságát véve alapul több mint 5000 nyílt tuberkulózisban szenvedő ember részére nincs betegágy sem, és ilyen körülmények között évente átlag 500 beteg száll a sírba az egészségügyi szervezetlenség miatt. Ez a nagy halálozási szám óriási gazdasági, faji és népességi kárt jelent a kisebbségre.

A tuberkulózis nagyarányú pusztítását a következő módon lehet megakadályozni: a lakás egészségessé tétele, a munkaviszonyok megjavítása, a házassági tanácsadás, testedzés, sport, népfürdők létesítése stb. A népet teljesen fel kell világosítani a tuberkulózis hatásáról és az ellene való védekezésről.

Majdnem minden községben van szegényház, amelyet régebben, a nagy kolera- és pestisjárványok idején a betegek elkülönítésére használtak. Ezeket az

elhagyott házakat kellene újból berendezni és az egészségügy szolgálatába állítani, főleg a tuberkulózis elleni védekezés céljából. A szövetkezetek révén ezt a kérdést igen jól meg lehetne oldani, éppen úgy, mint ahogy a többi egészségügyi problémát is.

Az állam – mint már említettük – különböző intézményeivel rendszeresen küzd a tuberkulózis ellen. A kisebbségeknek nincs más feladatuk ezen a téren, mint bekapcsolódni ebbe a küzdelembe, és a maguk intézményeivel is elősegíteni az állam munkáját.

AZ ÖNGYILKOSSÁGOK ÉS IDEGBETEGSÉGEK TERÉN IS VEZET A MAGYAR KISEBBSÉG

A következőkben ismertetjük a különféle betegségek elterjedtségét a magyarságnál. Kimutatjuk, hogy egyes betegségek mennyi áldozatot követelnek, és a tüdővész után mely betegségek pusztítják legjobban a magyarság testét. A kimutatásnál összehasonlításul közöljük a német kisebbségre vonatkozó hasonló adatokat.

Wüscht Johann igazgató az általános betegségekre vonatkozó adatainál szintén megjegyezte, hogy azok némiképpen hiányosak. Ez a hiányosság abból áll, hogy az összes haláleseteknek csak mintegy kétharmadát osztályozták a legelterjedtebb betegségek szerint, míg a fennmaradt egyharmadot nem dolgozták fel statisztikailag, hanem csupán a „különböző betegségek” rovatába írták be a hivatalos statisztikusok. A másik hátránya a következő kimutatásnak az, hogy az orvosok a halál okának megállapításánál sokszor tévedtek. Ezek a tévedések azonban természetesen csak igen csekély mértékben változtatták meg a statisztika adatait, amelyeket irányadóknak lehet elfogadni.

Noha a csecsemőhalandóság oka nem külön betegség, mégis külön kell venni a csecsemőhalandóságot. Itt ismét ki kell emelni a csecsemőhalandóság nagy arányát. A húsz bácskai magyar községben 1919-től 1932-ig 47,538 lélek halt meg összesen. Ennek 29,8 százaléka csecsemő volt. Ha ehhez hozzáadjuk az ötéves korig elhunyt gyermekek számát, akkor a kisgyermekek halandósága 37,83 százalékra növekedik.

Alább közöljük a magyar és német kisebbség általános betegségi statisztikáját. A kimutatást az elmúlt évtized, 1919–1928, eredménye alapján állította össze Wüscht igazgató. A betegségek elterjedtségét aszerint mérjük, hogy száz haláleset közül hány következett be a kérdéses betegségek miatt.

Tüdővész (tuberkulózis): magyarok 14,64, németek 10,75 százalék.

Légzési szervek betegsége (torok- és tüdőgyulladás): magyarok 14,24, németek 13,37.

Szív és véredények betegsége: magyarok 8,74, németek 11,31.

Emésztési szervek betegsége (gyomorhaj stb.): magyarok 12,12, németek 8,73.

Vesemegbetegedés: magyarok 2,44, németek 1,95.

Ideg- és hátgerincbetegség: magyarok 8,49, németek 6,24.

Nemi betegség: magyarok 0,25, németek 0,25.

Rák: magyarok 3,59, németek 4,37.

Gyermekági láz: magyarok 0,29, németek 0,59.

Szerencsétlenség: magyarok 1,75, németek 1,63.

Öngyilkosság: magyarok 1,26, németek 1,06 százalék.

Ez a kimutatás mindennél világosabban mutatja a magyarság szociális nyomorát és az egészségügy elmaradottságát. Feltűnő, hogy a magyaroknál a tuberkulózis, a németeknél pedig a légzési szervek betegsége áll első helyen a pusztításban. A légzőszervek megbetegedése főleg a földművelőknél fordul elő azért, mert a mezőn izzadva dolgozó munkások mindig ki vannak téve a hirtelen jövő szélviharnak vagy esőnek. Itt meg kell említeni azt, hogy a légzési betegségek rovatába írt halálozások egy részét valószínűleg szintén tuberkulózis okozta.

Nagy a magyarságnál az emésztési szervek által okozott halálozás száma is. Ebben a tekintetben a magyarokat a Bácskában csak a szerbek múlják felül. Ennek oka a helytelen táplálkozásban, a túlzottan erős, paprikás és zsíros ételek fogyasztásában keresendő. A vesebetegség pusztításában a magyarság vezet az összes többi bácskai nemzetiségek között. Ennek a szeszes italok túlságosan nagyarányú fogyasztása az oka.

A legszomorúbb képet az idegbetegség és az öngyilkosság adatai mutatják. Ebben a tekintetben ismét a magyarság vezet. Ennek a nemzeti dekadenciának különleges okai vannak.

Az okok közül az első helyen szerepel az uralomváltozással járó anyagi visszafejlődés és az általános gazdasági válság okozta nyomorúság. Ha az ideg- és hátgerincbetegség pusztítását, valamint az öngyilkosságok következtében beállott haláleseteket összeadjuk, akkor azt mondhatjuk, hogy majdnem minden tizedik magyar ember közvetett vagy közvetlen idegzavar következtében hal meg. (Az öngyilkosok nagy része szintén idegzavar folytán válik meg az élettől.)

A szerencsétlenségek terén szintén a magyarok vezetnek az összes bácskai nemzetiségek között. Ennek oka az, hogy a magyarok végeznek a legnagyobb mértékben mezei munkát, valamint olyan munkát, amelynél nagy a szerencsétlenség veszélye.

Majdnem az összes betegségek a rossz táplálkozási és lakásviszonyokra vezethetők vissza. Éppen ezért a családanyákat kell kiképezni, hogy gyermekeiket már születésüktől kezdve egészségesen neveljék, és amennyire lehet, kerüljék a nedves lakást.

Az idegbetegek és öngyilkosok nagy száma is arra serkent, hogy meg kell alakítani a magyar kisebbség egészségügyi szövetkezeteit, amelyek hivatva vannak ezt a szomorú jelenséget csökkenteni, sőt amennyire lehet, meggátolni. Az egészségügyi szövetkezet, amely az egészségügyi segély mellett a szociális támogatást is zászlajára tűzte, egyedül képes arra, hogy a falu életébe belenyúlva rámutasson a helyes útra, és biztatást, életkedvet öntsön a súlyos csapások alatt görnyedező népbe.

JUGOSZLÁVIA DÉLI RÉSZÉNEK LAKOSSÁGA HATALMAS ARÁNYBAN SZAPORODIK

Az egészségügyi szövetkezetekről szóló eddigi cikkeink során ismertettük Wüsch Johann igazgató adatai alapján a magyar kisebbség egészségügyi viszonyait, és általánosságban rámutattunk ezeknek a felettebb rossz viszonyoknak megjavítási módjára. Ehhez a kérdéshez tartozik szorosan az egészségügyi szövetkezetek másik nagy problémája: a népesedési létszám fenntartása és lehetőség szerinti emelése is.

Szinte megdönthetetlen igazság az, hogy valamely nép jövője nem csupán gazdasági viszonyainak fejlettségétől vagy szellemi műveltségének a mértékétől függ, hanem elsősorban biológiai életerejétől, amely a népszaporulatban nyilvánul meg.

Az egészségügyi szövetkezetek egyik feladata az, hogy felkeltse a nép figyelmét ezek iránt a fontos életkérdések iránt, és tudatára ébressze jövő nézedékeivel szembeni nagy felelősségére. Ha a történelmet tanulmányozzuk, azt látjuk, hogy igaza van Burgdörfer híres német szociológusnak, aki a következőket mondotta: Die Völker sterben nicht aus, sie werden ausgeborn. (Szabad fordításban: A népek nem halnak ki, hanem születési erejük vesz el.) Ezt a tételt igazolja az, hogy az ókorban is éppen a legnagyobb műveltségű népek tűntek el, amelyeknél megszűnt a fajfenntartási ösztön. (Latinok, ógörögök, karthágóiak, inkák stb.) Az ókori művelt népek pusztulásának veszedelmes megismétlődését mutatja az a tény, hogy a világháború után a nyugat-európai nemzeteknél rohamosan csökkent a szaporodás. Eddig a születések csökkenésében Franciaország vezet, a franciáknak azonban az utóbbi néhány év alatt sikerült megállítani a csökkenési folyamatot, és egy bizonyos színvonalon állandósítani a szaporodást.

A szaporodás tekintetében jelenleg Németország áll a legrosszabbul. Az utóbbi időben Hitler erélyes intézkedései Németországban is meglassították a születések csökkenésének folyamatát, azonban a németeknél még mindig nem javult meg kellőképpen a helyzet. Sokkal kedvezőbbek a viszonyok a szaporodás tekintetében a lengyeleknél, ukránoknál és balkáni népeknél.

A népesedési viszonyok a történelemben mindig nagyon fontos szerepet játszottak, sőt azt is mondhatjuk, hogy az emberiség története nem más, mint örök harc a nemzetek elsokasodása következtében szűkké vált tér és elégtelenek bizonyult táplálék körül.

Az egyes népek a szaporodás miatt túlnőttek táplálkozási körzetükön, és ez vándorlásra, háborúra vezetett. Még ma is fennáll egyes nemzetek túlnépesedése, amely kivándorlást okoz, és más nemzeteknek az elégtelen szaporodása, ami bevándorlásra vezet. Túlnépesedő nemzet Európában például az olasz, és elégtelen szaporulatú Franciaország, ahova nagy a bevándorlás.

A népesedési viszonyokról oly módon alkothatunk tiszta képet, ha vesszük a születések és a halálozások számát, és kiszámítjuk a kettő közötti különbsé-

get. (Ez a természetes szaporulat.) A szaporodást úgy mérjük, hogy kiszámítjuk az ezer lélekre eső átlagos szaporulatot.

Eszerint Jugoszláviában az utóbbi másfél évtized alatt a következő volt a helyzet (úgy a születések, mint a halálozások és szaporulat ezer lélekre értendő):

1919–1923-ban született 34,20, meghalt 21,01, szaporulat 13,19
 1924–1928-ban született 34,22, meghalt 19,76, szaporulat 14,46
 1929–1932-ben született 33,83, meghalt 19,76, szaporulat 14,07

Ezzel szemben Németországban 1930-ban csupán 4,7-et tett ki a szaporulat, Magyarországon 5,2, Csehszlovákiában pedig 6,86-ot. Ebből látszik, hogy a jugoszláv nép milyen nagy szaporodási életerőt mutat.

Jugoszláviában nem minden országrészen egyforma a szaporulat, sőt ebben a tekintetben éles különbség van az egyes részek között. Az ország népesedési tekintetben két részre osztható: két rész a Duna–Száva elválasztó vonalától északra és délre terül el. A déli részbe tartozik a régi Szerbia, Bosznia és Hercegovina, valamint a tengermellék. Az északi részbe a régi Szlovénia, Horvátország és a Vojvodina tartozik.

A hivatalos népszámlálási adatok szerint a két rész lakossága tíz év alatt a következőképpen növekedett:

	Délen	Északon
1921	6 843 577	5 132 334
1931	8 318 079	5 616 411
Növekedés	1 474 502	484 077

Ebből látszik, hogy a déli vidékek lakosságára esik a 10 év alatti 1 958 579 lelket kitevő összes szaporulatnak háromnegyede, noha ez a lakosság összlakosságának csak az 57 százalékát teszi ki. Az északi országrészek népére nem is egész egynegyed rész jut a szaporulatból.

Egyedül az 1 890 000 lelket számoló régi Bosznia tízévi szaporulata majdnem annyi, mint az ötmilliós lakosságú északi részeknek.

A Vojvodina lakosságának szaporodása igen csekély:

1921-ben	1 337 527
1931-ben	1 418 055
Szaporulat	80 528

Ennek a kisarányú szaporulatnak is nagy része a déli részekből való bevándorlás (telepítés) és a magyarországi optások beköltözése következtében állt be.

Itt két kulturális és szociális kör áll egymás mellett: A déli rész balkániasan egyszerű életmódjával, amely fokozza a népek szaporodási erejét, és a másik, északi oldalon a közép-európai életmód bonyolult élet- és munkafeltételeivel, fejlettebb iparral és kereskedelemmel, a lakosság erős társadalmi elkülönülé-

sével, valamint egocentrikus világnézetével, amelyek a fajfenntartási ösztönnek szűk határt szabnak.

A nagy szaporodási eltérést tapasztalhatjuk nemcsak az egyes vidékek, hanem a vallások között is.

Az 1932. évi adatokat véve alapul az egyes felekezetek a természetes szaporulatból a következő arányban veszik ki részüket (az első számoszlop az egyes felekezeteknek a lakosság számában elfoglalt százalékszerinti arányát, a második pedig a természetes szaporodásban elfoglalt százalékszerinti arányát jelenti):

	A lakosságnak	A szaporodásnak
Pravoszlávok	48,70%	58,27%
Katolikusok	37,45%	29,74%
Muzulmánok	11,20%	10,85%

A jugoszláv nép pravoszláv vallású része az utóbbi három évben évenként közel 32 000 lélekkel múlta felül az összes többi felekezetek szaporodását.

A Vojvodinában az egyes vallások közötti szaporodás képe majdnem ugyanaz. Erre jellemző, hogy a vojvodinai katolikusok 1931-ben elvesztették abszolút többségüket.

A MAGYARSÁGNÁL NÉGY ÉVTIZED ALATT EGYHARMADÁVAL CSÖKKENT A SZÜLETÉSEK SZÁMA

Mielőtt áttérnénk a jugoszláviai magyar kisebbség népesedési adatainak ismertetésére, ismét hangsúlyozni kell az anya rendkívül fontos szerepét a család és a nemzet egészségügyében. A nép és az állam léttani sejtjét a család képezi. Ezért a nép vagy az állam csak akkor lehet egészséges, ha a család is egészséges és életerős. A család pedig csak abban az esetben lehet erős, ha a nő, az anya törődik ezzel, érzi a népközösséggel szemben fennálló kötelességét, és szülési kötelezettsége elől sem zárkózik el.

A tudósok kiszámították, hogy ha a faj, a nemzet fenn akar maradni, akkor minden családra legalább 3,4 gyermeknek, vagyis körülbelül három és fél gyermeknek kell esni. Ebből világosan kitűnik, hogy az egykeres és a kétgyermekes rendszer elégtelen a nemzet fenntartására.

Nemcsak az egygyermekes, hanem még a kétgyermekes rendszer is okvetlenül a népállomány nagyarányú csökkenésére és kihalására vezet. Ezt bizonyítja a következő kis kimutatás: vegyünk alapul ezer lakost, akiknek átlagos életkora 30 év. (Ez a mai átlagos életkor, amit egynemzedéknyi időnek számítunk.) Ezer lakosból a kétgyermekes rendszerből harminc év múlva 621, 60 év múlva 380, kilencven év múlva 240, százhusz év múlva 140, százötven év múlva 92 lakos maradna, és néhány évtized múlva már teljesen ki is halnának ennek az ezer embernek az utódai.

Meg lehet állapítani, hogy a magyar anyák még eleget tesznek fajfenntartási kötelességüknek, azonban már őket is kikezdte a család létszámának csökken-

tésére irányuló káros szellem, amely minden magasabb kultúrájú népnél fellépett. A magyarság szaporodása megcsappanására jellemző, hogy a múlt század végén minden ezer szülőképes magyar nőre 158 szülés esett (ezer itteni német nőre ugyanabban az időben 153 szülés jött), addig 1929–32-ben a magyar kisebbségnél már csak 92 (németeknél 83,8) születés esett.

A születések csökkenésének statisztikájában a németek vezetnek, de a magyarok sem maradnak el tőlük sokban.

A hús magyar község születési statisztikája az utóbbi 15 évben a következőket mutatja:

1919–1923: a születések száma 26 840, az évenkénti átlag 5368.

1924–1928: a születések száma 25 030, az évenkénti átlag 5006.

1929–1932: a születések száma 17 589, az évenkénti átlag 4397.

Az első periódusban felettébb nagy a születések száma, ami annak tulajdonítható, hogy a viszonyok rendeződésével az emberek minden téren intenzív életet folytattak. Szembetűnő az utolsó négyéves periódusban bekövetkezett nagyarányú csökkenés, ami talán csak másodsorban magyarázható a gazdasági válság okozta nyomorral. A csökkenés elsősorban a megváltozott világfelfogással magyarázható.

Az itt élő németeknél a születések csökkenése még nagyobb, azonban ez ne szolgáljon a magyar kisebbségnek vigasztalásul. Wüsch igazgató megállapítása szerint a németeknél a születések színvonala meredekebben csökken, mint a magyaroknál.

Az olvasókat bizonyára érdekli a jugoszláviai magyar kisebbség és magyarországi magyarok születési kimutatásának az összehasonlítása, amelyet alább közlünk.

Ezer lélekre esett születések száma (első számoszlop az évszám, a második a bácskai magyarok, a harmadik a magyarországi magyarok születési száma):

1919:	28,91	–	1926:	29,52	26,7
1920:	33,99	–	1927:	29,01	25,2
1921:	34,05	–	1928:	27,98	25,6
1922:	32,97	29,4	1929:	25,90	24,2
1923:	31,55	28,4	1930:	25,97	24,7
1924:	28,14	27,8	1931:	23,85	23,2
1925:	29,69	27,7	1932:	24,64	23,0

Tehát a bácskai magyaroknál nagyobb a szaporodás, mint a magyarországiaknál, holott ott a magyarság államalkotó elem. Az irányzat azonban mindkettőnél egyformán csökkenő.

A KISEBBSÉGI MAGYARSÁGNÁL A GAZDASÁGI VÁLSÁG ALATT ROHAMOSAN CSÖKKENT A HÁZASSÁGKÖTÉSEK SZÁMA

A legtöbb gyermek – természetesen – törvényes házasságból származik. Tehát ha a szaporodás iránti óhajt és a szaporodás lehetőségét ismerni akarjuk, akkor tisztában kell lennünk a házasságkötések számával is. Sajnos, a kultúra terjedésével és a gazdasági helyzet súlyosbodásával mindjobban tért hódít az a szellem, hogy a házasság csak kényelmi intézmény, gazdasági érdekközösség, és nem elsősorban fajfenntartási célból jön létre. Ebből kifolyólag mindinkább érezhető az a törekvés, hogy a nemi életből kizárják a fajfenntartási folyamatot, vagyis megakadályozzák a szülést.

Wüsch Johann igazgatónak a házasságkötések tekintetében is gazdag statisztikai anyag áll rendelkezésre. Adatai szerint a bácskai magyar falvakban a házasságkötések száma az elmúlt másfél évtized alatt a következőképpen alakult:

	1919–1923	1924–28	1929–32
Az összes házasságkötések száma	11 365	8240	5699
Az évenkénti átlag	2273	1648	1425

Ebből a kimutatásból látszik, hogy a házasságoknál is erős a csökkenési irányzat. Meg kell azonban említeni azt is, hogy a háború után, amikor a nőtlen férfiak tömegesen visszatértek a frontról, a házasságkötések száma érthetően aránytalanul magasra szökkent. Ezért a második periódusban az elsőhöz viszonyítva beállott csökkenés nem annyira veszélyes, mint a második és harmadik periódus közötti különbség, amely komoly csökkenést mutat fel.

Igen érdekes számokat kapunk, ha a születések számát viszonyítjuk a házasságok számához. Ugyanis ha megállapítjuk azt, hogy minden házasságkötésre hány születés esik, akkor azt látjuk, hogy a születések száma állandóan emelkedik, holott ez a valóságban nem áll.

Az alábbi kis statisztikában azt mutatjuk ki, hogy minden száz új házasságkötésre ugyanabban az évben vagy évperiódusban hány születés esik:

	1919–23	1924–28	1929–32
100 házasságkötésre esett születés	237	304	308

Eszerint tehát a születések száma örvendetesen emelkedett, holott előző kimutatásainkból az derült ki, hogy állandóan mind kevesebb a születés. A születések fenti, látszólagos emelkedését több ok magyarázza. Először is a házasságkötések száma az első periódusban volt a legnagyobb, és miután a szü-

letések csak a házasságkötés után eltelt bizonyos hosszabb idő után jöhetnek, tehát a világháború utáni első években tapasztalt nagy házassági konjunktúra eredménye a születések terén csak második periódusban jelentkezhetett. Hogy még a harmadik periódusban is emelkedett a születések száma, az részben azzal magyarázható, hogy ebben az öt évben még mindig nagy volt a szaporodásra képes fiatal házások száma (akik az első periódusban keltek egybe), részben pedig azzal, hogy a házasságok száma nagy arányban esett vissza, tehát az előbbi, nagyobb számmal megkötött házasságok még mindig javították az arányt. Végül ez a kimutatás szomorú bizonyítéka annak is, hogy a gazdasági válság nagyon csökkentette a házasságok számát. Az emberek ugyanis a gazdasági nyomor következtében nem a születéseket igyekeznek korlátozni, hanem egyáltalán meg sem nősülnek.

De a harmadik periódusban megnövekedett születési szám akkor sem adhatna vigaszra okot, ha az előbbi indokolás egyáltalán nem állná meg a helyét. Mert – mint előzőleg már mondtunk – minden száz házasságra legalább 340 születésnek kell esnie, hogy csak a népességi létszám megmaradjon. A kimutatás szerinti legjobb, 308-as szám sem közelíti meg a minimálisan szükséges 340-es születést, tehát ez a kimutatás sem mutatja szebb színben a helyzetet, mint az előbbiek.

Valamely nép élettani ereje nem a házasságok esetleges nagy számában vagy a halálozás kicsiny mértékében nyilvánul meg, hanem egyes egyedül a születések mennyiségében. Ezért a legkedvezőbb házasságkötési statisztika sem jelent semmit, ha a születések csökkennek.

Érdeemes összehasonlítani azt, hogy a bácskai magyaroknál, a magyarországi magyar lakosságnál és a jugoszláviai német kisebbségnél minden ezer lélekre hány házasságkötés esik:

	Bácskai magyars.	Magyarországon	Német kisebbség
1919-ben	22,32	–	28,21
1920-ban	14,56	–	13,78
1921-ben	12,28	–	11,13
1922-ben	10,51	10,5	10,66
1923-ban	8,71	9,5	8,19
1924-ben	7,71	9,1	8,63
1925-ben	9,77	8,8	10,25
1926-ban	10,39	9,0	9,85
1927-ben	9,60	8,9	9,91
1928-ban	10,00	9,1	10,00
1929-ben	9,30	8,9	9,09
1930-ban	9,04	8,8	8,49
1931-ben	8,47	8,7	8,33
1932-ben	9,04	8,0	8,35

(Első számoszlop az év, második a bácskai magyarság, harmadik a magyarországi magyarság, negyedik a jugoszláviai német kisebbség házasságkötéseinek számát mutatja.)

Amint a kimutatásból láthatjuk, a bácskai magyarok és németek házassodási statisztikája körülbelül ugyanazt a képet mutatja. A bácskai magyarok csak az utolsó néhány évben mutathatnak fel több házasságot, mint a németek. A házassági kedv a magyaroknál nagyobb, mint a bácskai szerbeknél, akiknél az utolsó négy évben alacsony az átlag.

ÉVRŐL ÉVRE NÖVEKSZIK A KISEBBSÉGI MAGYARSÁG HALANDÓSÁGÁNAK MÉRTÉKE

A népesedési mozgalomnak a születés és házasság után a harmadik összetevője a halálozás. Az elmúlt másfél évtized alatt a bácskai magyar kisebbségnél a következő volt a halálozások száma:

1919–1923: meghalt összesen 18 002, évente 3600

1924–1928: meghalt összesen 17 026, évente 3405

1929–1932: meghalt összesen 12 510, évente 3128

Ezek a számok – látszólag – örvendetes javulást mutatnak. Azonban ez se vezessen bennünket félre, mert ha a halálozások számát a születésekhez viszonyítjuk, megváltozik a helyzet képe. Ugyanis az első periódusban minden száz születésre 67,1 haláleset, a második periódusban 68 és a harmadik periódusban 71,1 halálozás esik. Ez is az életerő megcsappanására, illetőleg a különböző súlyos körülmények által elkövetkezett népességi összezsugorodási irányzatra mutat.

Ez az irányzat ma még nem feltűnő, csak lappang, de idővel feltétlenül napfényre jut.

Ezt a feltevést a későbbiek folyamán szám adatokkal támasztjuk alá.

Most a magyar kisebbség népesedési viszonyainak általánosságban való ismertetése után összegezzük az eddigi születési, házassági és halálozási kimutatásokat. Ha a három kimutatást egymás mellé állítjuk, akkor látjuk legvilágosabban a népesedés irányzatát. A születések és halálozások közötti különbség jelzi a természetes szaporulatot. A szám adatok a minden ezer lélek utáni házasságkötést, születéseket és halálozásokat tüntetik fel.

Év	házasság	születés	halálozás	termész. szaporulat
1919	22,32	28,91	20,13	8,78
1920	14,56	33,99	21,88	12,11
1921	12,28	34,05	24,03	10,02
1922	10,51	32,97	22,38	10,59
1923	8,71	31,55	19,90	11,59
1924	7,71	28,14	19,83	11,65
1925	9,77	29,69	19,70	8,31
1926	10,39	29,52	17,75	9,99
1927	9,60	29,01	19,80	11,77
1928	10,00	27,98	21,18	9,11
1929	9,30	25,90	18,75	7,15
1930	9,04	25,97	16,55	9,42
1931	8,47	23,85	17,49	6,36
1932	9,04	26,64	17,76	6,38

Ennek a kimutatásnak a jellemzésénél rá kell mutatni arra, hogy a természetes szaporulat határozott csökkenési irányzatot mutat. A magyaroknál az utóbbi négy év szaporulati átlaga 7,45 volt, míg a kisebbségi németeknél 7,11, tehát körülbelül egyformán állanak. A magyaroknál nagyobb a születési szám, de a halálozás mértéke is hasonlóképpen magasabb. A nagy halálozási szám, főleg a csecsemőhalandóságnak hatalmas mértéke tulajdonképpen egy olyan racionalizációs tartalékot képez, amelyet az egészségügyi szövetkezetek útján kitarító munkával a népesedés előnyére változtathatunk át.

Ugyanis ha a csecsemőhalandóságot csökkentjük – ami módunkban áll –, már jelentősen növeltük a természetes szaporulatot anélkül, hogy a születések számán valamit is változtathattunk volna, ami sokkal nehezebb kérdés. Elsősorban tehát arra van szükség, hogy a csecsemőhalandóságot a legkisebb mértékre csökkentsük, tehát a már meglévő életet megmentsük. Ez jóval könnyebb, mint a születések növelése, amelyre pedig szintén törekednünk kell.

HA AZ EGÉSZSÉGÜGYI HELYZET NEM VÁLTOZIK, AZ ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK HAT SZÁZALÉKKAL KISEBB LESZ, MINT AZ ELŐBBI

Az eddig közölt egészségügyi cikkekben ismertettük a bácskai magyarság népesedési viszonyait. A statisztikai adatok ismertetése után végeredményképpen egyetlen számhoz jutottunk, amely a magyarság természetes szaporulatát mutatja. Ez a természetes szaporulat minden ezer lakosra évenként az utolsó négyéves periódusban 7,45-öt tett ki. Ez a szám 1932-ben már csak 6,88. Magyarzatképpen közöljük, hogy a természetes szaporulat, amely a szaporodás és a halálozás közötti különbség, kitűnőnek mondható akkor, ha ezer lakosnál

évente 15-nél nagyobb. Nagyon jónak mondható a szám, ha 13–15 között mozog. Jó, ha 9–12, és elégséges, ha 5–8 között van. Ötnél kisebb természetes szaporulat már elégtelen. Jugoszláviában az egyes országrészek természetes szaporulata a következő:

Északserbia	23,0
Délszerbia	19,2
Dalmácia	19,1
Bosznia	17,9
Crnagora	17,9
Szlovénia	12,5
Vojvodina	9,3

A kisebbségi magyarságnál – ismételjük – 7,45 a természetes szaporulat.

Amint a számokból láthatjuk, a kisebbségi magyarság a szaporulat tekintetében a legutolsó helyen áll, veszedelmesen közel ahhoz a határhoz, amelyen alul nincs szaporodás. Azonban még a 7,45-ös szaporulat is csak látszólagos.

Wüscht Johann igazgató fáradságos és alapos munkával Burgdörfer híres német tudós kitűnő módszere alapján kiszámította a kisebbségi magyarság tisztázott életmérlegét vagy szaporodási mérlegét („bereinigte Lebensbilanz”). Ez a szaporodási mérleg mutatja a magyarság népesedésének végleges, tiszta és őszinte képét.

Ennek a számítási módszernek alapján 1000 élve született leánygyermek. Ha a népességet a jelenlegi állományban fenn akarjuk tartani, akkor ennek az ezer élve született leánynak még legalábbis ezer leánygyermeket és ennek megfelelő számú fiúgyermeket kell világra hoznia. Természetes szabály szerint minden 1000 leánygyermek-születésre 1060 fiúgyermek esik. Eszerint az ezer nőnek összesen 2060 gyermeket kell szülnie, hogy a népállományt csupán fenntartsa. Azonban az ezer élve született leánygyermek közül a magyaroknál a kimutatások szerint csak 683 éri el a nemi érettség idejét, a 15. életévet. A termékenység ideje a nőknél nagy általánosságban a 15. életévtől az 50. évig tart. A leányok közül a 15 éves kortól 50-ig ismét meghal annyi, hogy átlagban minden leány nem 35 termékenyülésképes esztendő él (a 15. és 50. életévek közötti 35 esztendő), hanem csak 31 évet. Ha ezer termékenyülésképes nőre példának okáért évente 119 gyermekszületés esik (ezt a számot önvisszaadási – reprodukciós – számnak nevezzük), akkor ezer élve született leánygyermek egész termékenységi ideje alatt $31 \times 119 \times 0,683 = 2519$ gyermeket hoz a világra, akik közül 1221 a leánygyermek. A reprodukciós számot akkor kapjuk meg, ha a leánygyermek számát elosztjuk a szülőanyák számával (ezer), ebből $= 1,22$ -t kapunk, vagyis minden leány átlagban 1,22 leánygyermeket hoz a világra. Ez azt jelenti, hogy egy nemzedék (átlagban 28 év) gyermekszaporulata 22 százalékkal nagyobb a szülők nemzedékétől. Ezeknek a számításoknak alapján a bácskai magyarság szaporodási mérlegét a következő számokkal ábrázolhatjuk:

Év	Nők 15–50 éves korig	Élve születettek száma évenként	Élve születettek száma ezer termékeny nőre	Reprodukciós szám	Szaporulat (+) vagy csökkenés (-) nemzedékről nemzedékre
1919–1923	45 040	5368	119	1,22	+22%
1924–1928	46 975	5030	107	1,10	+10%
1929–1932	48 044	4397	92	0,94	-06%

Ez a táblázat azt mutatja, hogy amíg a szaporulat 1919–1923 között 22 százalékot tett ki (egész nemzedékre számítva), addig az 1929–1932-es periódusban már 6 százalékkal csökkent a szaporulat, vagyis ha egy nemzedéken keresztül így marad a helyzet, akkor a magyarság következő nemzedéke már 6 százalékkal kisebb lesz, mint a szülőnemzedék. Tehát szaporulat tulajdonképpen nem létezik. Ez a magyarság népesedésének igazi őszinte – és a legnagyobb mértékben – szomorú képe.

A németek szaporodási mérlege hasonló a magyarokéhoz. Az okok és tényezők azonban részben mások. Ugyanis amíg a németeknél a termékenyülésképes kort elért nők csekély száma a kismértékű születések következtében jön létre, addig a magyaroknál a nagyarányú csecsemőhalandóság okozza azt, hogy ezer leánygyermek közül csak 683 éri el a nemi érettség korát. Manapság a németeknél az a helyzet, hogy amíg a középső korosztályok (15–60 év) igen erősen vannak képviselve, addig a magasabb korosztályok (60-tól felfelé) viszonylagosan is gyöngébbek. Az alsóbb korosztályok (0–15 évig) mindinkább kevesebb pótlást nyújtanak. Ez a német lakosság korstruktúrájában bekövetkezett változás várható néhány évtized után a magyaroknál is.

A magyarságnál a reprodukciós szám növekedését egyelőre úgy érhetjük el, ha a csecsemőhalandóság csökkentésével lehetővé tesszük, hogy minél több leány érje el a nemi érettség idejét. A magyar anyák szülési kedvét – mint már erre több ízben rámutattunk – szintén kikezdte a gyermektől való irtózás modern szelleme, amit „fehér pestisnek” is neveznek. Ennek a hatása már most látszik, és még inkább észrevehető majd a közeljövőben, még mielőtt a szüléstől való irtózás okozta veszteséget be tudnánk hozni a csecsemőhalandóság csökkentésével.

Itt ennek a végleges népesedési mérleget megállapítható cikknél újra vissza kell térni az eddigiek során catói konoksággal hangoztatott ceterum censeóra. A gyermektől való idegenkedés ellensúlyozásaképpen a legfokozottabb, a legelkiismeretesebb figyelmet kell fordítani az anyavédelemre és a csecsemők helyes táplálására, valamint gondozására.

A JUGOSZLÁVIAI MAGYARSÁG ÁTLAGOS ÉLETKORA 32 ÉV

A népesedési mozgalomnak a két élettani tényezőn (születés és halálozás) kívül van egy harmadik, szociális faktora is: a kivándorlás. Ez nemcsak csökkenti a lakosság létszámát, hanem kisebbíti a lakosság szaporodását is. A ki-

vándorlás csökkentő hatással van a születésekre, mivel elsősorban teljes munkaerőben lévő fiatal, szaporodásra képes férfiak és nők hagyják el ily módon az országot.

A hivatalos kimutatás szerint 1919-től 1930-ig Jugoszláviából összesen 142 000 lélek vándorolt külföldre. Ebből

jugoszláv	94 891
német	29 083
magyar	15 040

A legtöbben 1924-ben vándoroltak ki. Nemcsak magyarok, akik közül ebben az évben 4239 lélek hagyta el az országot, hanem a többi nemzetiségek is.

Az 1924-es esztendőben a kivándorlás valóságos lázzá fajult, holott a mai gazdasági viszonyokhoz képest akkor a gazdasági fellendülés idejét éltük. Az ok inkább a kivándorlásra kedvező tömeghangulatban keresendő, mint a gazdasági helyzetben. Az emberek a háború nagy megpróbáltatásai után még mindig nem csillapodtak le teljesen: nyugtalanul keresték a gyors boldogulás útját. Amerikából kecsegtető hírek érkeztek a gyors meggazdagodás lehetőségéről, a kivándorlási irodák propagandája teljes erővel folyt, és így nem is csoda, ha a nincstelenek tömegesen keltek útra az ismeretlen felé. Később a kivándorlást megnehezítették az amerikai törvények, és így ma már teljesen jelentéktelen a néptestnek ezen az úton szenvedett vesztesége.

Amint láttuk, az összesen kivándorolt 142 000 lélek közül 15 040 magyar volt, vagyis az összes kivándoroltaknak 10,5 százaléka, habár a magyarság hivatalos kimutatása szerint az összlakosságnak csak 3,9 százalékát teszi.

A visszavándorlás természetesen igen csekély: 1924-től 1930-ig mindössze 1496 magyar vándorolt vissza az országba.

Az átlagos életkor színvonalával mérhetjük a legbiztosabban valamely nép egészségügyének a fokát. Ezért a népegészségügy szempontjából mindig tudnunk kell, hogy átlagosan hány évig élnek az emberek. Németországban például 57,39 évet teszi ki az átlagos életkor, míg a jugoszláviai németiség korátalaga csupán 38,63 év.

A jugoszláviai magyarság eddig ismertett egészségügyi viszonyaiból következtethetjük, hogy a magyarság életkorátalaga kisebb az itt élő németeknél is. Ez a következtetés helyes. Wüsch Johann igazgató külön-külön kiszámította húsz bácskai magyar többségű község lakosságának átlagos életkorát. Az egyes községek lakossága átlagos életkorának megvizsgálásánál szembeűnik, hogy ez az átlag ott a legalacsonyabb, ahol a csecsemőhalandóság a legnagyobb.

A magyar kisebbségnél 1932-ben az összes élve született csecsemő még csecsemőkorában meghalt, és a meghaltaknak 44,69 százaléka nem érte el a 15. életévét – ilyen körülmények között természetesen vehetjük, hogy az átlagos életkor igen csekély. Ez az átlagos életkor csupán 32,61 évet tesz ki, alig egy nemzedék élettartamát. Csak hét községben magasabb az átlagos életkor, mint az egész kisebbség korátalaga. A legkisebb az átlagos életkor Csantaviren, ebben

a csaknem kizárólag magyar lakosságú községben, ahol az emberek átlagban nem élnek hosszabb ideig mint 24,30 év. Utána Sztaribecsej következik (26,99), majd Temerin (27,96) és Petrovoszelo (28,30). Nagyobb az átlagos életkor a gyermekszegény Kupuszinán (42,07), Bezdánban (41,32) és Feketicsen (40,40).

Az átlagos életkornak más jelentősége is van egy nép élettani mérlegének megállapításánál. Természetes az, hogy ha egy nép a létszámát fenn akarja tartani, legalábbis ugyanannyi gyermeket kell világra hozni, mint amennyien egy időben (ugyanabban az évben) meghalnak. Ha a bácskai magyarságnál az 1000 lakosra számított halálozási átlag, a 17,64-es szám (az utolsó négyévi átlag) hű kifejezője lenne a halálozási viszonyoknak, akkor minden élve született gyermeknek átlag $1000:17,64=56,7$ évet kellene elérnie. Fent pedig kimutattuk, hogy az átlagos életkor csak 32,61 év. Ennek az átlagos életkornak tehát nem felel meg a 17,64 halálozási szám, hanem egy tizta halálozási szám, amelyet Wüsch igazgató a következőképpen számított ki:

$$1000:32,61=20,66$$

Tehát 1000 lakos közül nem 17,64 ember hal meg egy évben, hanem 30,66, vagyis a valóságban a halálozás 74 százalékkal nagyobb, mint a 17,64-es nyers halálozási szám. Ez a tisztázott halálozási szám mutatja egyúttal azt is, hogy ha a létszámot fenn akarjuk tartani, hány léleknek kell születnie. Az ennek alapján kiszámított megtisztított életmérleg a következőképpen alakulna:

Születéstartozás	30,66
Tényleges születés	25,09
Hiány	5,55

Ez a szintén Burgdörfer német tudós módszere alapján kiszámított születési hiány megfelel annak a 6 százalékos szaporodási deficitnek, amit egyik legutóbbi cikkünkben a megtisztított születési életmérleg alapján mutattunk ki. Tehát a magyarság a valóságban nem szaporodik, hanem állandó hatszázalékos csökkenést mutat.

Ceterum censeo: Meg kell alakítani az egészségügyi szövetkezeteket, amelyeknek legfontosabb feladata az anya- és csecsemővédelem legyen.

EGY EMBERŐLTŐ UTÁN 14 SZÁZALÉKKAL CSÖKKENT A KISEBBSÉGI MAGYARSÁG LÉTSZÁMA

Alább közöljük Wüsch igazgató összeállításában az említett húsz bácskai magyar község összesített egészségügyi kimutatását. Az adatok az 1919–1928 közötti tíz esztendő átlagát teszik. A második rubrikában azt tüntettük fel, hogy a kérdéses község lakosságából hány százalék a magyar.

Község neve	Összlakosság 1921-ben	Hány % magyar	Ezer lakosra			Természetes szaporulat	Átlagos életkor
			Házasság	Születés	Halálozás		
Feketics	5 760	64,6	12,3	26,75	17,30	9,45	40,40
Kupuszina	3 063	98,6	14,12	25,4	20,6	4,8	42,07
Szvilojevó	1 822	90,6	13,1	30,80	18,60	12,2	39,95
Bogojevó	3 202	88,6	9,6	33,00	20,60	12,4	32,19
Bajmok	8 848	40,5	12,16	31,89	22,42	9,47	32,80
Kula	9 801	36,2	11,32	27,76	20,40	7,36	33,54
Horgos	9 000	97,9	12,00	29,50	21,17	8,33	31,06
Ada	13 106	79,2	11,22	30,20	20,21	9,99	31,85
Mol	11 033	64,2	10,56	32,55	21,89	10,66	28,13
Bajsa	3 971	53,8	9,81	33,43	21,43	12,17	29,13
Csantavir	8 969	88,2	8,92	33,52	18,82	14,70	24,30
B. Topola	13 974	96,00	11,02	26,83	18,17	8,66	35,75
Moravica	7 497	94,8	11,20	33,48	22,63	10,73	34,95
Maliigyos	6 670	94,1	12,24	29,97	19,16	10,81	32,29
Pacsir	5 090	63,8	10,42	26,27	19,62	6,65	40,06
Temerin	9 927	87,0	12,33	35,56	21,48	14,08	27,96
Bezdan	7 756	79,0	11,33	23,35	18,22	5,13	41,32
Telecska	3 117	88,0	13,52	31,27	16,71	14,48	29,14
Sztáribecsej	19 663	57,7	11,65	27,78	20,64	7,14	26,99
Petrovoszeló	10 798	64,5	13,16	32,11	21,51	10,60	28,33

Amint látjuk, egyes községekben a háború utáni első években igen nagy volt a házassági kedv. A születés tekintetében szintén azt mondhatjuk, hogy a háború után magasra szökött az átlag. A halálozás tekintetében a nagy számok nem fedik a tényleges számokat, amelyek kisebbek, mert sok, a világháborúban elesett katona halálozását csak a háború után vezették be az anyakönyvekbe.

Az irányzat a népmozgalom minden terén: általános csökkenés. Csupán az átlagos életkornál tapasztalhatunk emelkedést.

A tízévi születési átlag 29,71 (1000 lélekre). Ebben a tekintetben a magyarság elmarad a szerbek (32,23) és a szlovákok (33,66) mögött. A németek születési átlaga 27,14.

A kétgyerekes rendszer a legjobban Feketicset kezdte ki, míg az egygyermekes Kupuszinát. A szegényebb községekben, mint Csantavir, Petrovoszeló, Temerin, Telecska stb. nagyobb a születések száma is. Ez is bizonyítja azt a tételt, hogy a gazdasági viszonyok javulásával csökken a születések száma is.

A halálozási átlag a magyaroknál 19,13, a szerbeknél 22,07, a szlovákoknál 21,27 és a németeknél 17,81. A halálozás azokban a szegény községekben a legnagyobb mértékű, amelyekben a csecsemőhalandóság is nagy.

A természetes szaporulat a magyaroknál 10,58, a szerbeknél 10,16, a szlovákoknál 12,42 és a németeknél 9,33. Ezek a számok nem hű kifejezői a tényleges viszonyoknak, mert a magyarok szaporodása kisebb mértékű. Ezt bizonyítja Wüsch igazgató a következő számítással:

A fenti statisztikai adatokat a hús község összlakossága, 166 198 lélek után számította ki. A magyarok évi születési átlaga az utolsó négy évben 4372, és ha meg akarjuk tudni, hogy egy átlagos életkor, 32,61 esztendő elteltével hány lakos lesz az említett hús községben, akkor 4372 megszorozandó 32,61-gyel, ami egyenlő 142 527-tel, vagyis az átlagos életkor elteltével ennyi kisebbségi magyar él majd. Ez 14 százalékos csökkenést mutat.

Tehát akárhogy is vizsgáljuk és arányítjuk a magyarság statisztikai adatait, végeredményképpen mindig a népesség csökkenési irányzatához jutunk.

Ceterum censeo: ki kell fejleszteni az anya- és csecsemővédelmet az egészségügyi szövetkezetek segítségével.

A KALANGYA SZERZŐI

- ACHS IZOR** (1890–?) 1912-től a palánkai, 1917-től az újvidéki állami polgári iskola tanára. A második világháború idején az újvidéki Zigmund és társa gép- és vaskonstrukció-gyártó üzem egyik vezetője (társtulajdonosa?) volt
- ÁGOSTON SÁNDOR** (1882–1960) református püspök, a Szlavóniai Magyar Újság (1908–1918) társszerkesztője, 1921-től a Magvető című egyházi lap szerkesztője
- BATTA PÉTER** (1881–1946) ügyvéd Kanizsán, a Híd és a Kalangya munkatársa, folklórkutató
- DR. BRÁJJER LAJOS** (1865–1943) laptulajdonos, műfordító. 1892-től a becskerekai Torontál, 1908-tól a Fiumei Estilap főszerkesztője
- CSUKA ZOLTÁN** (1901–1985) költő, műfordító, irodalomszervező. Szenteleky Kornállal 1928-ban megalapította a Vajdasági Írást, 1932-ben pedig a Kalangyát
- FARKAS GEIZA** (1874–1942) földbirtokos, tanulmányíró, egyetemi tanár. Szociológiai értekezéseit a Huszadik Században és a Közgazdasági Szemlében publikálta. 1933-ban az ő regényével (A fejnélküli ember) indult a Kalangya Könyvtár
- GARAY BÉLA** (1897–1987) színész, rendező, színháztörténet-író
- GYÖNGYÖSI DEZSŐ** (1885–1966) a zombori munkásbiztosító igazgatója, lapszerkesztő, 1942-ben Budapestre költözött
- KELEMEN JÁNOS** (1902–1978) a becskerekai Torontál szerkesztője, könyvkiadó és kereskedő, nyomdatulajdonos. A Jugoszláviai Magyar Népkönyvtár és a Kis Magyarok Könyvtára sorozat szerkesztője és kiadója
- KENDE FERENC** (1886–1974) kiadó, könyvterjesztő, Szenteleky halála után a Kalangya társszerkesztője. A Jugoszláviai Magyar Könyvtárban 12, a Kalangya Könyvtárban 4 kötetet jelentetett meg
- DR. KOHLMANN DEZSŐ** (1877–1944) zombori főgimnáziumi tanár, irodalomtörténész

- KOLOZSY JÁNOS** (1902–1962) Csuka János álneve. Írt még Aranyműves János néven is. A szabadkai Napló belső munkatársa, a Kalangya tanulmányírója, „kisebbségi szakértő”-je
- LÉVAY ENDRE** (1911–1985) író, újságíró, az „ifjúsági” Híd egyik alapítója, 1934–35-ben első szerkesztője. Az 1944-ben induló Szabad Vajdaság (Magyar Szó) belső munkatársa, a 7 Nap, majd az Újvidéki Rádió szerkesztője
- LÚCIA, DR. TÖRÖK BÉLÁNÉ** (1893–1944) szabadkai háztartásbeli, a bácskai Courts-Mahler. A Bács megyei Napló köréhez tartozott, közreműködött a Vajdasági Írásban, a Kalangyában és a Hétről-Hétre irodalmi magazinban
- SCHULHOFF JÓZSEF** (1905–1970), 1945-től Sulhóf. A Napló újvidéki és a Magyar Szó belső munkatársa, író, műfordító, színikritikus
- DR. SCHWARCZER GYULA** (1911–1982) zentai jogász, az induló Híd szerkesztőbizottságának tagja. Budapestre távozott, Bács Gyula néven útikönyveket írt
- DR. STERN LÁZÁR** (1860–1938) nagybecskereki ügyvéd, az ottani zsidó hitközség elnöke. A Huszadik Század című folyóiratban publikált, 1918 után a szabadkai Hírlap és a Bács megyei Napló becskerekai külső munkatársa
- DR. SZILI JENŐ** életrajzi adatait nem sikerült megtalálnunk
- SZIRMAI KÁROLY** (1890–1972) író, cukorgyári tisztviselő, a Kalangya szerkesztője 1933 és 1941 között
- SZOBONYA LÁSZLÓ** (1890–1952) A Munka című szabadkai gazdasági szaklap főszerkesztője, később főmunkatársa
- DR. TIMÁR (TILLER) FERENC** (1911–1944) a szabadkai Napló belső munkatársa, lapszerkesztő, költő
- TOLVETH OSZKÁR** (1910–1992) újvidéki cipőkereskedő, A Mi Irodalmunkba és a Kalangyába művészeti cikkeket és zenekritikákat írt. Több francia, német, angol, cseh és magyarországi lap munkatársa
- TÓTH BAGI ISTVÁN** (1911–1941) az újvidéki Reggeli Újság belső munkatársa
- DR. VÁRADY IMRE** (1876–1959) nagybecskereki ügyvéd, politikus, parlamenti képviselő
- VETŐ GYÖRGY** (1890–1944) Kristály István padéi tanító és író álneve

KALAPIS Zoltán

A KALANGYA BETILTOTT KISEBBSÉGI SZÁMÁNAK MARGÓJÁRA

A jugoszláviai magyar szellemi életben a húszas évek második feléig nemigen hatottak olyan törekvések, amelyek kisebbségünk önismeretének megalapozását szorgalmazták volna. Miután azonban Szenteleky Kornél 1927 nyarán ráeszmél és kimondja, hogy „minden magyar népdarab önálló szellemi életre van utalva, és ebben az életre kelésben” önmagán kívül „nincs karonfogó szülője, segítőtársa vagy gyámolítója”, egyre inkább tért hódít a gondolat, hogy a kreatív kevesek összefogásával minél alaposabban fel kellene mérni kisebbségünk múltját és jelenét. Valójában ez a szándék rezdült már Csuka Zoltán lírai antológiájában, a Kévében, s ez határozta meg a Vajdasági Írás, A Mi Irodalmunk és a Kalangya szerkesztésének gyakorlatát is később. Épp ezért Szenteleky közismert elve, mely szerint „életbevágóan fontos”, hogy megismerjük „földünk és népünk lelkét”, nem csupán íróink tájékozódásának próbált irányt szabni, hanem sarkítottságával a jugoszláviai magyarság fennmaradásának egyik alapfeltételét is nyomatékosítani kívánta.

Maga Szenteleky abban reménykedett, hogy a fehér foltok eltüntetését jól megírt, ezrek által olvasott „vajdasági” regények fogják elősegíteni. A regények azonban egyre késtek, mint ahogy késtek az életrajzi, etnográfiai, történelmi és szociográfiai dolgozatok is. Havas Károly 1933 tavaszán sürgetőleg arra hívja föl a figyelmet, hogy végre meg kellene már írni „azt a könyvet, amely ennek a félmillió embernek életproblémáival foglalkozik”, csakhogy a vállalkozáshoz nincs semmi támpont, segítőeszköz, „egyáltalán nincsen semmi a világon”. Havas panaszkodása kétségtelenül túlzó, hisz a „semmi” cáfolataként még az évben elhagyja a sajtót a Városok . . . falvak . . . két kötete, számos bácskai, bánáti, sőt baranyai helység történetére és jelenére vetve fényt, s ezt a kezdeményezést nem sokkal később az induló Híd fiatal munkatársainak falukutató buzgalma viszi majd tovább. Ennek ellenére tény, hogy a kisebbségi létkérdéseket felvető, távlatot nyitó könyv, elsősorban politikai okok miatt, csakugyan nem születhetett meg.

A harmincas évek derekán azonban, amikor a Sándor király elleni merénylet után érezhetően gyengül a diktatúra, föllélénkül a politikai élet, több év után

végre az ellenzék is szóhoz jut a parlamenti választásokon, a Kalangya szerkesztői elérkezettnek látják a pillanatot ahhoz, hogy szervezett, minél több embert tömörítő szellemi „front”-ot hozzanak létre a magyarságot változatlanul megbízhatatlannak tartó hatalom elnyomó törekvéseivel szemben. Tervüket az is siettetí, hogy a folyóirat épp ekkortájt válságba sodródik. Kisbéry János 1935 elején dörgedelmes vitacikkben ront neki Szirmai Károlynak, nem kevesebbet lobbantva szemére, mint hogy letért Szenteleky útvjáról, elárulta célkitűzéseit (lám, az árulás vádja korántsem újkeletű ezen az álmos, nagy lapályon), mi több, hogy eltaposta a vajdasági magyar irodalmat. Ezzel csaknem egyidejűleg a becskerekai Magyar Közművelődési Egyesület megvonja Szirmaiétól a megígért anyagi támogatást, arra hivatkozva, hogy a lap magánkézbe került, s így pénzelését nem tarthatja erkölcsi kötelességének.

Mindenképp lépni kellett tehát, mégpedig tétovázás nélkül. A folyóirat műhelyében Kende Ferenc kezdeményezésére körlevél készült, s ebben (idézi Szirmai Endre A magányos óriás I. kötetében) egyebek között a következőket olvashatjuk:

„Erős hitünk, hogy ezekben a napokban a jugoszláviai magyarság életének egyik sorsdöntő állomásához érkezett.

Az új indulásnál számot kell vetni magunkkal. Ismerni kell szerepünket, világosan kell látni feladatunkat . . .

Az ország uralkodó nemzetével együtt súlyos megpróbáltatásokon estünk át. Tragikus események és politikai szenvedélyek hullámcsapásai, az európai nemzetek történelmi megnyilvánulásai a jugoszláviai magyarságot nemegyszer a meg nem értés örvényes szélére sodorták. De rendkívül bízunk országunk törvényeiben és abban az igazságban, amit lojalitásunk, közös munkára való készségünk talált.

Ezért rendkívüli számot adunk ki július hó végén. Ebben megszólaltatjuk nemcsak azokat, akikre a jugoszláviai magyarság mint vezető férfaira tekint, nemcsak azokat, akik a tollforgatás mesterségét értik, hanem kiváló gazdáinkat, kereskedőinket, iparosainkat is, szólásra kérjük fel új nemzedékünk fiait is . . .”

Az 1935. július 1-jén keltezett körlevélre befutott válaszokat Kende Ferenc rendszerezi, s ő ír bevezető tanulmányt is a készülő számhoz. A besorolt írásokban nyomát sem találni irredentizmusnak, kótyagos ábrándoknak, szavak mögé rejtett kihívó gesztusoknak. A cikkírók, a többségi hatalom megértésében és toleranciájában bizakodva, egy igazságosabb kisebbségi élet megszervezéséhez szeretnének hozzájárulni. A hatalom azonban más véleményen van. Az igények bejelentése, még inkább kisebbségünk önszerveződésének lehetősége riasztólag mozgósítja „igazságérzet”-ét, úgyhogy az ügyészség ez esetben el is tekint szokásos gyakorlatától: nem méricskéli, nem szűri meg az egyes írásokat, hanem lecsap, és az egész kinyomtatott számot betiltja.

Nem véletlen hát, hogy jó idő elteltével, 1937 elején, önismeretünk hézagai fölött tűnődve, Szegedi Emil újra a kiindulóponton találja magát, s csaknem szó szerint olyan negatív leltárt készít el, mint Havas Károly 1933-ban.

A KALANGYA BETILTOTT SZÁMÁRÓL

Homályt kívánunk oszlatni, amikor a Kalangya betiltott számát majd hatvan év után megjelentetjük. A feledés hullatta ki az emlékezetből a két világháború közötti jugoszláviai magyar szellemi élet és politikai gondolkodás összegező, éppen ezért talán legjelentősebb vállalkozását – a folyóirat úgynevezett kisebbségi számát. Ennek eszmei érlelődését jelezheti, hogy a Reggeli Újság már 1935. január 8-án A kisebbségi kultúra óre címmel ír a Kalangyáról. Am hogy miért a feledés, egyelőre nem találjuk magyarázatát, de jellemző, hogy a szerkesztésben részt vevők emlékezte is sérülékenynek bizonyult. Szirmai Károly azt állította, hogy 1936-ban készült el a „vaskos kisebbségi szám”, Kende Ferenc az Így éltem én című önéletrajzában a „Kalangya 1939. évi kisebbségi kérdésekkel foglalkozó számáról” beszél az egyik lábjegyzetben, hogy a főszövegben Várady Imre, Achs Izor és Tóth Bagi István írásából idézzon. Miként Utasi Csaba tisztázta, valójában a Kalangya 1935. 6. számáról van szó, ezt támasztja alá a Pusztulunk, veszünk . . . című nagy társadalmi felmérés bevezetőjének az a kitétele, hogy a szöveg a Reggeli Újságban „sorozatszerű részletekben jelent meg a nyár folyamán” – következőképpen 1935 őszén készült a Kalangya kisebbségi száma.

Érthetetlen, hogy a betiltásnak hivatalos iratokban eddig nyomát nem találtuk, de a korabeli magyar sajtó sem emlegeti, nem vitatkozik a szám betiltása miatt. A Kalangya szerkesztői sem akartak tudni folyóiratuk betiltásáról. Ott folytatták 1935 novemberében, ahol a májusi szám után a betiltás megállította a munkát. Jellemző, hogy a novemberi szám ugyanazt a paginációt kapta, amelyet a betiltott szám viselt, ez is a 401. oldallal kezdődött. Ugyanennek a későbbi számnak a Vető György (Kristály István) írta bevezetőjében legfeljebb a gondolatszabadságról szóló passzus látszik a betiltásra utalni. A betiltott Kalangya-számról nem tud Mészáros Sándor a Madari u Vojvodini 1929–1941 (Novi Sad, 1989) című könyvének írásakor, de Szelei István sem A magyar kultúra útjai Jugoszláviában (Budapest, 1983) című nagyszabású tanulmányában.

Utasi Csaba tett először kísérletet a betiltás magyarázatára az Irodalmunk és a Kalangya című könyvében (Újvidék, 1984), és a jegyzetekben közzétette a betiltott Kalangya-szám tartalommutatóját is.

A Pusztulunk, veszünk . . . című felméréssel kapcsolatban azt kell jelezniük, hogy a törzsszöveg a Reggeli Újságban Az egészség a legnagyobb kincs sorozatcím alatt jelent meg: 1935. június 26-án, 27-én, 28-án, 30-án, majd július 2-án, 6-án, 7-én, 10-én, 11-én, 13-án, 16-án, 17-én, 25-én, 30-án és augusztus 4-én.

BORI Imre

MELLÉKLET

A VOJVODINAI CSERÉPTÁBLÁRA
ROVOM

VETŐ GYÖRGY

Egyének és korok erkölcsi, jövős értékét nem a múltak bírálatának merészsége, hanem e bírálatok szempontjainak emelkedettsége adja meg. A mi életünk a múlt semmibevevésével vagy annak lekicsinylésével, vagy akár siránkozó felpanaszlásával sem tartalomban nem lesz jövőtállóbb, sem a jelenben életakaratot nevelőbb. Tiszán értelmi szempontból véve akár a semmibevevés, akár a siránkozás egyaránt együgyű, s a gondolat szabadsága ellen vétkező könnyelmű agitációs eljárás, melyet nem szabad s legkevésbé mint világnézeti „dialektikát” elfogadni, megtűrni! Már régen a „halott múlt” ködébe veszett az a „tudományos” történelemírás, amely eltörült minden múltat, minden történelmet. A történelmietlen történetírást eltörülte a történelem megfellebbezhetetlen tudománya, maga az élő élet! Mert az élet csupa történelem, millió és millió hatás folyton alakuló, fejlődő és átalakuló csodálatos színjátéka, az anyag és gondolat birkózása a magasabb formáért. Ez a birkózás azonban nem választható el a kezdettől. Nem lehet új kezdetet teremteni. Mert ehhez meg kellene ölni nemcsak az egész emberiséget, hanem megsemmisíteni magát a világegyetemet! ... Mi tehát csak továbbfejleszteni tudhatunk, ez pedig nem lehet független a múlttól. Sőt a fejlődés lehetősége attól függ, mennyire tudjuk megérteni, felismerni a múltat. Ez a felismerés és annak új formába emelése éppoly kevésbé lehet egyszemélyi, mint ahogy nem lehetséges a világmindenség megsemmisítése – legalábbis emberi erővel nem! És ez a felismerés a gondolatszabadság legelemibb feltétele.

Cseppet sem szép arcú ellentmondás, hogy éppen gondolatszabadság lehangosabb hirdetői keverednek állandó s már megkövesedett egyszemélyiség bűnébe. Mert bűn elfogultnak lenni. S aki igazságot akar, annak meg kell látni a más igazságát is. De ehhez fel kell emelkedni a gondolatszabadság feltételes, önzetlen hívéséig: a lelkiismeret szabadságáig! Mert ez már felelősség is, nemcsak jog! Itt már nemcsak kapni lehet, hanem adni is kell!

Mi sajátos életünk értékét és annak jövősi alakulását a lelkiismeret-szabadság erkölcsében látjuk. Nemcsak kapni akarunk, hanem adni is. S amit mi adni akarunk – szent hittel valljuk, nem kisebb, mint amit kaphatunk, lelket sugározni akarunk.

Mi megbecsüljük a múltunkat, mert attól az élet valóságában elválaszthatatlanok vagyunk. De fejlődni akarunk. Nem gúnyral és megtagadással, hanem jobbat teremtő hittel. A múlt megváltoztathatatlan, s azt számon kérni dőreség, megvetni: aljasság. Viszont jobbat szándékozni – nem lehet felületes, önző agitációs fogásokkal, hanem csak életünk őszinte, becsületes vállalásával. Ezt üzenjük a „szabadgondolkodás” kamatszédőinek!

Mi vállaljuk magyarságunkat, minden mellék- és hátsó szándék nélkül. Nekünk a magyarságunk nem elv, nem áru, nem világnézet, hanem maga az élet, amit nem szeretni nem tudhatunk, s tudni – eléggé sohasem szerethetünk!

Fejlődni akarunk, s ez csak természetes úton lehetséges – magyarságunkban. Minden más állítás, elv, „szabadgondolkodás”, hazugság emberi értékünk megtagadása. S ugyanezt az emberi értéket másban mi csak megbecsülhetjük. Meg is becsültük, hiszen fokozott energiával és őszinte szeretettel keressük a népek kultúrájában. Nincs ma e világon nép, melynek szellemi életében más népek kultúrája mélyebb megértéssel találkozna, mint a mi kultúránkban. S bár a viszontmegértés hiánya fájdalommal tölt el bennünket, hisszük, hogy egy napon e tekintetben is bő aratásban lesz részünk, mert azt már kiérdemeltük. Kiérdemeltük nemcsak megértéssel, hanem alkotó munkánk méltó magasságaival. Kiérdemelte földet művelő népünk a maga magvető, komoly méltóságával, iparosaink a szerszámjaik csillogó tisztaságával s értelmiségünk a maga életmegbecsülő történelmi tisztességével!

Mi vállaljuk a magyarságot. Ezt a magyarságot. S vállaljuk érte a felelősséget ki- és befelé. S e magyarságban van erőnk testvéreleggel lelkünkre ölelni minden őszinte szó hírnökét, s van hitünk megvédeni magunkat az elfogult árusoktól s dőre tagadóktól.

A történelemnek megvannak a maga útjai. Nekünk most az építés templom-építő hite jött el, amiben a kis kavicsok is márványobeliszkekké magasztosulnak, mert bennük a magunk új értékei csíráznak.

Az élő népek, akik sorsukat a kezükben tudják tartani, a történelem útjainak átmelegítő poézisét éppen úgy értékelik, mint az utaktól leszűrődő igazság kemény parancsait. Tudják, hogy a történelem legigazabb útjai a megélő, átélő lelkeség fényével haladnak előre, és a történelem parancsa csak szolgaság, ha az igazságnak nincs költészete, lelke! Vehetünk távolabbi példákat is. A finn nép hősi eposza, a Kalevala, maga az egész finn lelkeség – állami és emberi történelme ennek a kicsi, de eposzában egészen kiváltságos népnek. A francia történelmi megmozdulások is tele vannak költészettel, a lélek beszédjével. Vegyük csak Jeanne D’Arc, az „orléans-i szűz” történetét. Milyen csodálatos történelme ez a nagy népnek! De ma is, a francia néphez aki szólni akar, csak a költészettel megragyogó beszéddel szólhat, különben pusztába kiáltó szó marad csak! . . .

S én magam a felismerés remegő alázatával rovom cseréptáblánkra a szókat: Mert halott a test, melynek nincs heve – önmagát fénylő költészete!

JEGYZET

A Kalangya betiltott számát dr. Várady Tibor egyetemi tanár bocsátotta rendelkezésünkre. A szövegeket a könnyebb olvashatóság végett a mai írásszokásnak megfelelően közöljük, de korspecifikusságuk miatt a tulajdonnevek írásmódját megtartottuk eredeti alakjukban.

A FORUM KÖNYVKIADÓ IDEI KIADVÁNYAI

- Tari István: Fegyvertánc (versek)*
Géber László: Szöveg, szalonna (versek)
Kánaáni történetek (népi önéletrások, vallomások)
Jódal Kálmán: Bakancs és fal (kisprózák)
Lovas Ildikó: Kalamáris (novellák)
Bori Imre: Szenteleky Kornél (monográfia)
Magyar László: Életek, iratok, iratok, életek (tanulmányok)
Utasi Csaba: Vér és sebek (tanulmányok, kritikák)
Gerold László: Meglelt örökség (tanulmányok)
Láncz Irén: Szó, szöveg, jelentés (nyelvészeti tanulmányok)
Jung Károly: Őrszerek könyve (néprajzi tanulmányok)
Bosnyák István: Pörök, táborok, emberek I. (tanulmányok)
Danilo Kiš: Kételyek kora (esszék, Kalligram–Forum)
Az Újvidéki Színház húsz éve
Csapó Julianna: A jugoszláviai magyar irodalom 1990. évi bibliográfiája
Cs. Simon István: Szülőfalum, Terján (versek, publicisztika)
Túl az Óperencián (meséskönyv)

Íróink és közönségünk

Írta Szirmai Károly

Élni annyit jelent, mint tevékenységet kifejezni. Egymáshoz tartozásunk tevékenységünk irányát is meghatározza. Aki a kisebb vagy nagyobb emberközösségek létéért vagy fejlődéséért semmit sem tett, nem élt.

A tevékenység iránya szerint kétféle embertípust különböztetünk meg: az átlag- és vezéremberét. Az előbbi belső adottságánál fogva szinte maradéktalanul kielégülést talál a legkisebb társadalmi egység, a család sorsának intézésében, az utóbbi részt kér szélesebb emberretegeket érdeklő kérdések irányításában is. A mindenkori társadalom, akár az ősi csorda, a két típus egymásrautaltságából alakult ki. Mindegyiknek szükségége volt a másikra, egyik sem lehetett meg a másik nélkül. A csordának kellett a vezér, hogy iránytalan élete utmutatást kapjon, a vezérnek a csorda, hogy vezéri hajlamait kiélhesse. Más fogalmazásban: a tömegeknek szükségük volt vezérré s a vezérek belső adottságuknál fogva vállalták a szerepet. A tömegek járomba törték a nyakukat, de lekötelezték magukat egyben a vezérek is. Ahol a vezérek nem voltak elég erősek, ott megindult a szétbomlás, a szerteszállás. Csak azok a népek maradhattak meg, amelyeknek öntudatát a vezér fel tudta kelteni és tervszerűen irányítani.

Mint a szélrózsa minden irányába szétvert farka, úgy bomlott szerte a trianoni békeszerződéssel a magyarság. Utmutató szellemekben a jugoszláviai magyarság volt a legszegényebb. Pedig az új korszak beköszöntével legjobban a mi tradíciótlan és öntudatlan népünk szorult volna rá tanácsadóra. Tizenhét esztendő alig változtatott ezen az állapoton. Sőt rosszabbodott a helyzet, mert elszegényedtünk s mert jövünk egyre kevesebb utánpótlással kecsegtet. De leginkább azért, mert néptünk felébresztése és megmentése érdekében eddig vajmi keveset tettünk. Vezetésünkben hiányzik a kisebbségi életre való teljes áthasonulási képesség s az aktivitás. Magyarságunk zöme: a parasztság és szellemi elitünk között nincs mélyebb kapcsolat; inkább külső, politikai jellegű. Pedig a magyarságnak nagyon megcsokasodott a baja, de hiányzik az orvos. Parasztságunk és értelmiségünk egyre jobban ráöntudatosul arra, hogy tragikus helyzetben van, hogy mint kenyérkereső: felesleges, utbanálló. A súlyos gazdasági bajok következtében ugyanez az irányzat a magyar kenyérkeresőre nézve más kisebbségi testvéreinknél is. Gyári, ipari és kereskedelmi pályán egyre nehezebbé válik az elhelyezkedés. Szinte egyetlen választás kínálkozik csak ifjúságunk számára: beleolvadni, megszűnni. A magyar tanítók széthelyezése szinte sietteti ezt a folyamatot. Nem általános jelenségekről van szó, hanem olyanokról, melyek hol itt, hol ott törnek be létünkbe, de amelyek lassan legyöngitenek mind-

- Lévay Endre*: Az új nemzedék törekvései 465
Lucia: Vasárnapi iskolákat! 468
Schulhoff József: Mindenki csak egyetlen dinárt adjon! 469
Dr. Schwarczer Gyula: Hogyan? 471
Dr. Szili Jenő: Emeljük népünk kultúrszínvonalát 473
Szirmai Károly: Íróink és közönségünk 475
Szobonya László: A gazdasági kérdés 477
Dr. Stern Lászlár: Kultúrszervezkedés 482
Timár Ferenc: A huszonnégy évesek hangja 486
Tolveth Oszkár: Karoljuk fel a Jugoszláviában élő magyar művészeket 488
Tóth Bagi István: Szervezőkre várunk! 490
V. Gy. [Vető György]: Népnevelésünk útja 495
Dr. Várady Imre: Hová csatlakozunk? 498
Pusztulunk, veszünk . . . 501
- Kalapis Zoltán*: A Kalangya szerzői 530
Utasi Csaba: A Kalangya betiltott kisebbségi számának margójára 532
Bori Imre: A Kalangya betiltott számáról 534

Melléklet

- Vető György*: A vojvodinai cseréptáblára rovom 536

E számunk megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési Minisztériuma és a Vajdasági Bank Rt. támogatta

Magyar szellem — kisebbségi szellem

Bevetető tanulmány. — Irtá: Kende Ferenc

Jugoszláviában élő magyarságunk szétszóródottságának, társadalmi, gazdasági és kulturális szervezetiességének valóságos okait kimutatni legsürgősebb és legfontosabb feladatunk. Amíg életmegnyilvánulásainknak minden gyökérszálát alaposan nem ismerjük, addig meddőségre van kárhozthatva minden olyan tevékenységünk, ami életerőnket gyarapíthatná. Minden törekvésünk hiábavaló és sziszifuszi munka, ha a dolgok mélyére nem tekintve, a valósággal nyíltan szembe nem nézünk.

Életfolyamunknak ezernyi nagy és apró körülmény vájja a medrét. Kérdés kérdést keresztesz és problémáink kuszálják egymást. Mégis, nem kell ahhoz sok töprengés, hogy rendteremtési kísérletünknel, életünkre ható tényezőket, két nagy csoportra osszuk.

Az egyik: mindazon hatóerő, mely nem a mi elhatározásunkból születik, amelynek léte tőlünk akkor is független, ha életünket jobbra vagy balra irányítja. Ilyenek többek között: a gazdasági élet hullámcsapásai, a történelmi idők ránk ható nagy eseményei, életünket szabályozó törvények, stb.

A másik: az akaratunkból fakadó tevékenységek csoportja. Mindazon intézmény és minden más életmegnyilvánulás, amelyek a mi elhatározásunk születte, melynek életét és működését a mi elgondolásunk adja. Ilyenek: gazdasági és szövetkezeti szervezetek, önszegélyző, biztosító, népjóléti intézetek, politikai alakulatok, kulturális egyesületek, iskolák, sajtó, stb.

Természetesen e nagyjában kettéosztott csoportok egymással mindenkor és mindenben kapcsolatban vannak, azonban e kapcsolatok e kettéosztás helyességét nem csökkentik.

Az első csoporthoz tartozó tényezők és hatóerők ehelyütt csak másodsorban érdekelnek bennünket, még akkor is, ha azok változatai mindenkor hatással vannak ránk, ha azok népünknek előnyöket biztosíthatnak vagy kárt okozhatnak. Most elsősorban a mi alkotó szervezőképességünkről, a magunk teremtette életünkről van szó és a rajtunk kívülálló tényezőket mint adottságokat vesszük szükség szerint figyelembe.

Kisebbségi életünk magunkban keresendő bajainak főforrását két szellem összeütközésében látom. Fial kisebbségi nép vagyunk, de világszemléletünket és életfelfogásunkat a többségi gondolkörnek néha igen terhes öröksége zavarja. A magyar többségi szellem ezernyi megnyilvánulása él bennünk

401

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. 1994. július–augusztus. Kiadja a Forum Könyvkiadó. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/611-300, 602-es mellék. – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a 45700-601-3-14861-es zsíroszámlára; előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön egy évre 20 dinár, fél évre 10 dinár. Egyes szám ára 2, kettős szám ára 4 dinár; külföldre egy évre 40 dinár, fél évre 20 dinár. Külföldön egy évre 12, fél évre 6 dollár. – A szedés a Híd szerkesztőségében készült. – Tördelőszerkesztő: Borszoki László. – Készült az újvidéki Dániel Print Nyomdában